

Số tháng Hai, 2024

01.02.2024

LUẬT KHOA

tạp chí

TRO TÀN VĂN RỰC LỬA:

Bạo lực lật đổ
chính quyền ở
Tây Nguyên

Tiền là vấn đề duy nhất
của các vụ án tham nhũng?

Để lại gì cho mai sau:
Nguyễn Phú Trọng và
Tướng Kinh Quốc

Nhật thu phí 0 đồng,
thanh niên Việt Nam
vẫn phải vay nợ
để đi xuất khẩu
lao động

Nông dân Đồng Tâm
đã đấu tranh pháp lý
như thế nào

Luật Khoa tạp chí là một dự án của Sáng kiến Pháp lý Việt Nam (Legal Initiatives for Vietnam), một tổ chức phi lợi nhuận đăng ký ở California, Hoa Kỳ theo quy chế 501(c)(3).

Địa chỉ đăng ký tại Hoa Kỳ: 1520 E. Covell Suite B5 - 426, Davis, CA 95616.

Văn phòng chính: Đà Bắc, Đà Loan.

Tổng biên tập: Trịnh Hữu Long.
Ban biên tập: Trần Quỳnh Vi,
Phạm Đoàn Trang.

Mọi thắc mắc, góp ý xin gửi về:
bbt@mail.luatkhoa.org.

© Từ 2014

Luật Khoa tạp chí
Số tháng Hai, 2024
Phát hành ngày 01/02/2024.

Phiên bản PDF và EPUB của Luật Khoa tạp chí nằm trong các gói “Member” (\$2/tháng) và “Supporter” (\$5/tháng) trên www.luatkhoa.com.

Luật Khoa là tạp chí phi lợi nhuận. Toàn bộ doanh thu được tái đầu tư để phát triển tạp chí.

LỜI TÒA SOẠN:

Tháng đầu năm của Luật Khoa

Luật Khoa tạp chí đã có một tháng đầu năm đầy hứng khởi trong chiến lược xây dựng một tờ báo độc lập, chất lượng cao và bền vững về mặt tài chính.

Lần đầu tiên doanh thu định kỳ hàng năm (annual recurring revenue) của Luật Khoa từ các tài khoản độc giả trả phí đã cán mốc 10.000 USD. Nguồn doanh thu này đến từ các khoản phí hàng tháng và hàng năm mà hơn 400 độc giả đang trả cho Luật Khoa để đọc các nội dung trả phí. Đây là một mốc phát triển quan trọng. Xin tiết lộ rằng Luật Khoa đã khởi nghiệp với một khoản tiền tài trợ là 12.000 USD.

Ngày 14/1, Luật Khoa tổ chức cuộc tọa đàm đầu tiên dành cho độc giả trả phí, với vị khách mời là Giáo sư chính trị học Vũ Tường của Đại học Oregon (Hoa Kỳ). Cuộc tọa đàm có chủ đề “Tinh thần cộng hòa trong lịch sử Việt Nam”. Chúng tôi sẽ tiếp tục tổ chức các chương trình này hàng tháng cho độc giả trả phí.

Ngày 13/1, Luật Khoa ra mắt thư tin mới, có tên “Thư cuối tuần”. Thư tin này chỉ làm một việc đơn giản là điểm lại các bài Luật Khoa đã đăng trong tuần. Vậy nên nếu bạn chỉ rảnh vào cuối tuần để đọc bài thì đây là thư tin dành cho bạn.

Để đáp ứng nhu cầu nhân lực cho thời kỳ phát triển mới, Luật Khoa sẽ cần tuyển thêm nhiều vị trí cho cả mảng sản xuất lẫn quản lý. Nếu bạn tha thiết với báo chí độc lập và mong muốn tham gia kiến tạo cuộc đổi thay này, hãy gia nhập Luật Khoa. Mời bạn truy cập website luatkhoa.com và [liv.ngo](https://www.facebook.com/luatkhoa) để đọc tin tuyển dụng cho các vị trí thư ký tòa soạn, biên tập viên, và quản lý dự án.

Chúc bạn có một năm mới an lành!

Trịnh Hữu Long
Tổng biên tập

04 09 12 15 18 22 26 30 34 38

- 04** *An Nam*
**Tro tàn vẫn rực lửa:
Bạo lực lật đổ chính quyền
ở Tây Nguyên**
- 09** *Nguyễn Quốc Tấn Trung*
**Tiền là vấn đề duy nhất
của các vụ án tham nhũng?**
- 12** *Luật Khoa Tạp chí*
**Luật Khoa 360: Sức khỏe của
Tổng Bí thư Nguyễn Phú Trọng**
- 15** *Nguyễn Đại Nam*
**Để lại gì cho mai sau:
Nguyễn Phú Trọng và
Tướng Kinh Quốc**
- 18** *Trần Bình Thân*
**Chống tham nhũng và
thanh trừng phe phái
trong các chế độ độc tài**
- 22** *Trần Bình Thân*
**Trung Quốc: Quan hệ thân hữu
ở địa phương suy yếu dưới thời
Tập Cận Bình**
- 26** *Lê Nam Phong*
**Người lao động Trung Quốc
ở Nhật: Con ngựa thành Troy?**
- 30** *Lê Nam Phong*
**Trung Quốc có thể tổng
động viên công dân ở
nước ngoài như thế nào**
- 34** *Lê Nam Phong*
**Nhật thu phí 0 đồng,
thanh niên Việt Nam vẫn
phải vay nợ để đi xuất khẩu
lao động**
- 38** *Trương Quỳnh Như - Trần Hà Linh*
**Nông dân Đồng Tâm đã
đấu tranh pháp lý như thế nào**

- 42** *Thiện Trường*
5 sự kiện tôn giáo nổi bật trong năm 2023
- 46** *Hoàng Dạ Lan*
Bộ máy hành chính: Mô hình Pháp-Nhật và Mỹ, hay là tính chuyên nghiệp và tính đại diện
- 50** *Nguyễn Đại Nam*
Quy hoạch Paris đã truyền cảm hứng cho các chế độ độc tài như thế nào
- 53** *James Chang*
Trung Quốc và chiến lược can thiệp vào bầu cử ở Đài Loan
- 56** *Harriet Nguyen*
Người Việt tại Mỹ là cộng đồng gốc Á duy nhất ủng hộ Đảng Cộng Hòa
- 59** *Lê Vạn Hoa*
Đừng ép trẻ ôm hôn người khác
- 62** *Ái Thư*
**Độc sách cùng Đoàn Trang
Âm nhạc xuyên màn đêm**
- 65** *Bảo La*
**Độc sách cùng Đoàn Trang
Độc “Sống ở đáy sông” của Lê Lưu**
- 69** *Bảo La*
**Độc sách cùng Đoàn Trang
Độc “Thang máy Sài Gòn” của Thuận**
- 71** *Bảo La*
**Độc sách cùng Đoàn Trang
Độc “Tôi là con gái của cha tôi” của Phan Thủy Hà**

TRO TÀN VẼN RỰC LỬA: BẠO LỰC LẬT ĐỔ CHÍNH QUYỀN Ở TÂY NGUYÊN

*Từ những năm 1960,
người Thượng đã sớm nhận ra
rằng người Kinh không thực sự
muốn đối thoại.*

An Nam

Bài được đăng lần đầu
trên [luatkhoa.com](#) ngày 24/01/2024.

Lúc 1 giờ sáng ngày 20/9/1964, một tia đạn vọt lên bầu trời Buôn Mê Thuột để ra hiệu cho một cuộc nổi dậy trên toàn khu vực Tây Nguyên. Đó không phải là phát đạn của Việt Cộng hay Việt Nam Cộng hòa. Đó là phát súng của một lực lượng của người Thượng có tên là FULRO.

Chỉ một vài giờ sau, FULRO đã kiểm soát Trại lính Sarpa, bắt giữ sáu lính Mỹ và nhiều lính Việt Nam Cộng hòa. Cùng lúc, FULRO đồng loạt tấn công các trại lính Bu Prang, Bàn Đôn, Buôn Mi Ga, Buôn Brieng tại tỉnh Đắk Lắk. Khoảng 7 giờ sáng, quân đoàn FULRO tiến về thành phố Buôn Mê Thuột, chiếm đài phát thanh để đọc các yêu cầu của mình. [1]

Gần 60 năm sau, vào lúc 1 giờ sáng ngày 11/6/2023, một nhóm người Thượng chia thành hai tốp tấn công cùng lúc vào hai đồn công an xã tại huyện Cư Kuin, tỉnh Đắk Lắk. Nhóm người Thượng không tấn công nhằm chiếm đồn hay bắt giữ con tin, họ tấn công để giết chết các công an viên và cán bộ xã. [2]

Tất cả những người tham gia vụ tấn công được cho là đã bị bắt. Hơn sáu tháng sau, một phiên tòa do hầu hết người Kinh chủ trì đã tuyên 10 bản án chung thân và các bản án tù giam khác cho khoảng 100 bị cáo với tội khủng bố nhằm lật đổ chính quyền nhân dân và tội khủng bố. [3]

Trong sáu thập niên qua, cách người Thượng giải quyết mâu thuẫn với chính quyền vẫn bằng con đường bạo lực. Điều này sẽ không thể thay đổi nếu chính quyền vẫn không cho phép người Thượng làm chủ quê hương của mình.

Việt Nam Cộng hòa, thời Đệ Nhất Cộng hòa: Tạo ra FULRO

Trong vụ tấn công tại Đắk Lắk, công an Việt Nam cho biết họ đã tìm thấy 10 lá cờ FULRO. [4] FULRO không phải là một tổ chức bỗng dưng ra đời, và cũng không ngẫu nhiên mà sức ảnh hưởng của nó vẫn dai dẳng đến hôm nay. [5]

Sau khi nắm quyền tại miền Nam, Tổng thống Ngô Đình Diệm đã bãi bỏ chế độ tự trị Hoàng Triều Cương Thổ, sáp nhập Tây Nguyên vào Việt Nam Cộng hòa.

Chính quyền Sài Gòn đã bố trí hàng loạt người Bắc di cư lên vùng đất này. Đất đai của người Thượng phải chia cho người Kinh. Tòa án phong tục bị bãi bỏ. Chính quyền cũng xóa bỏ quyền sở hữu đất đai của người sắc tộc thiểu số và cấm dạy thổ ngữ. Đến trang phục truyền thống của họ còn bị cho là không đủ lịch sự, văn minh.

Quá nhiều thay đổi diễn ra cùng một lúc, quê hương đang yên bình của người Thượng bỗng bị xâm lược một cách hợp pháp.

Năm 1958, BAJARAKA, một phong trào đấu tranh ôn hòa với chính quyền Sài Gòn, đã tuyên bố một số nhận định còn đúng đến tận bây giờ: [6]

Người Kinh nắm kinh tế tại Tây Nguyên làm cho người Thượng thấy bị phụ thuộc và trở nên thấp kém.

Kinh là dân tộc thẳng trợn, trịch thượng với người Thượng.

Người Thượng cúi đầu tuân theo pháp luật Việt Nam - một tập quán pháp lý không tương thích. Người Thượng có phong tục riêng, không liên quan đến người Kinh.

Lúc này, người Thượng chỉ phản đối một cách hoàn toàn ôn hòa đối với những chính sách xâm chiếm, đồng hóa của

chính quyền Ngô Đình Diệm. Tuy nhiên, chính quyền đã đáp lại hành động ôn hòa bằng bạo lực, nhiều lãnh đạo của người Thượng đã bị bắt giam, tra tấn. Những công chức bị cho là có cảm tình với phong trào BAJARAKA bị đưa đi các tỉnh khác.

Từ đây, người Thượng sớm nhận ra rằng, người Kinh không xứng đáng với con đường thương thuyết ôn hòa. Sau khi Tổng thống Ngô Đình Diệm bị ám sát, tổ chức vũ trang FULRO với một số lãnh đạo từng là thành viên của BAJARAKA ra đời.

Việt Nam Cộng hòa, thời Đệ nhị Cộng hòa: Lùi bước trên Tây Nguyên

Trở lại với cuộc tấn công của FULRO nêu ở đầu bài viết, sau khi được người Mỹ thuyết phục và cam kết sẽ làm mọi cách khiến chính quyền Sài Gòn thay đổi chính sách tại miền Thượng, FULRO đã thả các tù binh và rút quân.

Một hội nghị hòa giải đã được tổ chức vào tháng 10/1964, trong đó, chính quyền Sài Gòn cam kết sẽ thực hiện sáu trong tám yêu cầu của FULRO, ngoại trừ quyền lập quân đội riêng và nhận viện trợ nước ngoài.

Trong năm 1965, chính quyền Sài Gòn đã thay đổi nhiều chính sách trên Tây Nguyên, bao gồm thành lập trường quân sự của người thiểu số, bãi bỏ nghị định tịch thu đất đai của chế độ Ngô Đình Diệm, tái lập tòa án phong tục, xây dựng một trường sư phạm mới và một trường trung học kỹ thuật, ưu tiên người thiểu số theo học các trường đặc biệt, thành lập trường trung học cho người dân tộc thiểu số tại Phan Rang và Phan Rí. [7]

Năm 1966, chế độ Sài Gòn dành cho FULRO hai ghế trong Quốc hội. Năm 1967, Việt Nam Cộng hòa đã ban hành “quy chế đặc biệt” tại Tây Nguyên và công nhận quyền sở hữu đất đai của người sắc tộc thiểu số.

Cuối năm 1967, Tổng thống Nguyễn Văn Thiệu đã thành lập Bộ Phát triển Sắc tộc. [8]

Năm 1968, chính quyền Sài Gòn đã thống nhất với FULRO một số điều khoản để đưa nhà lãnh đạo Y Bham Enuol trở về hợp tác với chính quyền. Thỏa thuận này cho phép FULRO có lá cờ và có quân đội riêng ở cấp đại đội, thành lập một văn phòng sắc tộc tại Tây Nguyên có quyền hạn tương đương với cơ quan cao nhất trong một bộ. [9]

Về mặt lý thuyết, việc lãnh đạo FULRO đồng ý trở về hợp tác với chính quyền Sài Gòn là dấu hiệu kết thúc của phong trào đấu tranh vũ trang. Tuy nhiên, do sự can thiệp của các tướng lĩnh Campuchia gốc Cham, Y Bham Enuol không thể trở về Việt Nam và bị Khmer đỏ giết chết sau đó. [10]

Chế độ Việt Nam Cộng hòa thời Đệ Nhị Cộng hòa đã cho thấy việc tái lập quyền của người bản địa dành của người Thượng về đất đai, tư pháp, phong tục, văn hóa, v.v. là một việc có thể thực hiện được dù từng bị chế độ trước xóa bỏ. Đây là con đường duy nhất để người Thượng thấy mình được tôn trọng và làm chủ xứ sở vốn thuộc về họ.

Việt Nam Xã hội Chủ nghĩa: Cai trị bằng nỗi sợ hãi

Năm 1992, những thành viên cuối cùng của FULRO di cư sang Mỹ sau một thời gian cầm cự tại Campuchia. Tuy nhiên, cuộc chiến của họ vẫn tiếp tục theo nhiều cách khác nhau. [11]

Theo chính quyền Việt Nam, một trong những con đường được FULRO lợi dụng là tôn giáo. Trong đó, các nhóm người Thượng đã lợi dụng phong trào Tin Lành phát triển mạnh mẽ trên Tây Nguyên để tạo vỏ bọc cho các hoạt động chống phá nhà nước Việt Nam.

Tuy nhiên, phong trào Tin Lành cũng là thứ do chính quyền Việt Nam gián tiếp tạo ra.

Sau năm 1975, tín ngưỡng bản địa bị chính quyền cộng sản quyết liệt bài trừ. Mặt khác, việc người Thượng bị tước đoạt quyền sở hữu đất đai sau năm 1975 không chỉ ảnh hưởng đến kinh tế mà còn là vấn đề tâm linh. Đối với người Thượng, từng hòn đá, gốc cây, con suối đều có ý nghĩa thiêng liêng trong tín ngưỡng bản địa.

Vì vậy, một bước ngoặt lớn đã xảy ra tại Tây Nguyên: đạo Tin Lành được đông đảo người Thượng chấp nhận, do tính chất dễ phổ biến của tôn giáo này, điều kiện sinh hoạt tôn giáo khiêm tốn, có thể sinh hoạt ở bất cứ nơi nào, và đặc biệt là việc sinh hoạt đạo cho họ cơ hội gắn kết với đồng bào của mình.

Tuy nhiên, sự đoàn kết tại Việt Nam chỉ được phép khi thông qua các tổ chức của chính quyền, nhất là vào thời điểm xây dựng đất nước xã hội chủ nghĩa một cách cực đoan sau năm 1975. Các nhóm dân sự không nằm dưới bàn tay chính quyền đều là mối đe dọa cho an ninh quốc gia. Chính quyền đã thi hành một cuộc đàn áp tôn giáo từ lúc này và kéo dài cho đến ngày nay.

Đời sống kinh tế khó khăn, đời sống tâm linh bị chèn ép. Sự xúc phạm này tích tụ và lớn dần theo thời gian. Vào cuối thập niên 1990, các nhà dân tộc học đã dự báo về sự vùng dậy của người Thượng.

Đầu những năm 2000, người Thượng đã tổ chức hàng loạt các cuộc biểu tình với quy mô lớn nhỏ khác nhau, đòi chính quyền trả lại quyền sở hữu đất đai và quyền tự do tôn giáo của người bản địa. Chính quyền Việt Nam đã đáp trả lại bằng những án tù và những đòn tra tấn.

Tuy nhiên, các hoạt động của người Thượng lúc này đều dừng ở mức độ ôn hoà. Có thể vì không dễ dàng tiếp cận vũ khí, lo ngại gia đình bị sách nhiễu và khả năng dễ bị công an phát hiện ngay từ lúc lên ý tưởng.

Vì vậy, vụ tấn công dã man vừa qua tại Đắk Lắk cho thấy cuộc đấu tranh của những người Thượng bất đồng chính kiến đã lên một tầm cao mới. Nhiều hoạt động như tuyển mộ, tập luyện võ thuật, lấy cắp súng đạn từ một lữ đoàn quân đội, tập trung một lực lượng đông đảo để tập luyện và chuẩn bị tấn công nhưng không bị hệ thống an ninh phát hiện kịp thời. [12]

Đồng thời, phương châm của nhóm tấn công cũng táo bạo hơn như chính quyền mô tả là “đốt sạch, phá sạch, giết sạch”.

Thông tin của chính quyền về những người Thượng tổ chức cuộc tấn công này cho rằng họ có hoàn cảnh sống khó khăn và bị các đối tượng người Thượng ở nước ngoài kích động. Tuy nhiên, những thông tin này chưa đủ để giúp công chúng hiểu rõ hơn về động cơ của nhóm khủng bố. [13]

Việc xảy ra cuộc khủng bố với quy mô tổ chức lớn như chính quyền mô tả phần nào cho thấy việc cải thiện các điều kiện về kinh tế, xã hội tại Tây Nguyên chưa đáp ứng được nhu cầu của người Thượng. Hoặc và chẳng có những khúc mắc sâu xa hơn.

Không ai vung nắm đấm vào một người biết lắng nghe, tôn trọng họ thực sự. Bạo lực chỉ là con đường sau cùng khi người ta không còn chút tin tưởng, tôn trọng nào dành cho đối phương.

Người Thượng vẫn sống trong tâm lý bị trị ngay chính trên quê hương mà ông cha của họ từng làm chủ về đất đai, tín ngưỡng, kinh tế.

Hiện nay, không khó để tìm thấy những gia đình người Thượng có cha và con đi tù vì những tội danh chính trị. Việc bị đàn áp, bỏ tù đã ảnh hưởng sâu sắc đến gia đình người Thượng khi người thân phải ly tán, ảnh hưởng đến tương lai của con cái, kinh tế sụp đổ, mạo hiểm vượt biên ra nước ngoài. Điều này đã góp phần vào ý

thức về sự bất công của một bộ phận người Thượng.

Tây Nguyên là vùng đất khác biệt, nơi người Thượng là một sắc tộc bản địa. Vì vậy, không thể áp dụng ở Tây Nguyên một chính sách chung như phần còn lại của đất nước. Cũng không thể áp dụng một chính sách về sắc tộc thiếu số nói chung đối với người Thượng. Người Thượng phải có những quyền của người bản địa như quyền tự trị, tự quyết, tự chủ về việc tổ chức chính trị, văn hóa, tài nguyên, kinh tế, v.v. sao cho phù hợp với bản sắc, tập quán đặc thù của họ.

Tuy nhiên, đó là một kịch bản xa vời khi Đảng Cộng sản Việt Nam vẫn kiên quyết khẳng định Việt Nam không có người bản địa, không có cái gọi là quyền của người bản địa. Ai cũng biết đây là một sự khẳng định trái với thực tế lịch sử. [14]

Việc không công nhận quyền của người bản địa này là nguyên nhân dẫn đến tình trạng bất công đối với người Thượng. Và khi nào người Thượng không thể chịu đựng sự bất công thêm được nữa, họ sẽ lại vùng dậy. □

TIỀN LÀ VẤN ĐỀ DUY NHẤT CỦA CÁC VỤ ÁN THAM NHŨNG?

Không mấy ai buồn nhắc tới những cái chết oan thời COVID.

Nguyễn Quốc Tấn Trung

Bài được đăng lần đầu trên luatkhoa.com ngày 11/01/2024.

Tiến trình xét xử dài hơi của vụ án Việt Á cũng dần đi đến hồi kết. Viện Kiểm sát đã đề nghị các mức án phù hợp về mặt pháp lý với các bị cáo có chức vụ cao bị xét xử về tội “nhận hối lộ”, từ 8-20 năm tù như báo Nhân Dân tường thuật. [1]

Một số đề xuất có bị chỉ trích, như việc ông Chu Ngọc Anh (cựu bộ trưởng) và Phạm Công Tạc (cựu thứ trưởng Bộ Khoa học và Công nghệ) đều bị đề nghị từ 3-4 năm tù

về cùng tội “vi phạm quy định về quản lý, sử dụng tài sản nhà nước gây thất thoát, lãng phí”.

Dù có nhiều người chỉ trích (đặc biệt là bản án dành cho ông Chu Ngọc Anh), người viết cho rằng đây đều là các đề xuất đúng về mặt kỹ thuật áp dụng pháp luật (liên quan tới loại tội phạm, áp dụng án tù phù hợp với tính nghiêm trọng của hành vi được mô tả, v.v.) trong Bộ luật Hình sự 2015 của Việt Nam.

Tuy nhiên, ở một khía cạnh khác, đọc qua các điểm nhấn mạnh của cáo trạng và cách mà báo chí mô tả vụ án Việt Á trong suốt nhiều tuần qua thì tiền có vẻ là vấn đề duy nhất đáng được quan tâm.

Ông Nguyễn Thanh Long nhận của ai bao nhiêu tiền, ông Phan Quốc Việt chuẩn bị bao nhiêu tỷ đồng, quy đổi ngoại tệ như thế nào... là các tình tiết chính trong các mô tả về vụ án.

Tuy nhiên, câu hỏi về số phận của những con người bị ép phải xét nghiệm mỗi ngày dẫn đến khả năng lây nhiễm chéo, những người đã mất, những người không còn người thân trong suốt giai đoạn chống dịch COVID-19 dường như vẫn không được trả lời.

Cuối cùng, những con số trăm tỷ đó đã ảnh hưởng như thế nào đến các quyết định chính sách nói trên? Nó đã cô lập bao nhiêu đứa trẻ? Và làm ly tán bao nhiêu gia đình?

Ba năm trôi qua, họ chỉ còn là những con số thống kê vô hồn, không hơn không kém.

Tội tham nhũng dưới lăng kính thuần vật chất

Việc xem tham nhũng như là tội phạm kinh tế/ quản lý thuần túy không phải là điều gì mới mẻ ở Việt Nam. Điều này được thể hiện rõ nhất thông qua các ý kiến thúc đẩy cải cách phi hình sự hóa tội tham nhũng, cũng như xu hướng xử lý tập trung vào việc thu hồi tài sản tham nhũng.

Ví dụ, quan điểm “chú trọng tới các chế tài phạt tiền nhằm tăng khả năng thu hồi tài sản tham nhũng” đã được nêu tại Nghị quyết Trung ương 3 (khóa X) ngày 19/09/2011 và dần trở thành một chủ đề nghiên cứu chính trị, pháp luật chủ chốt. [2]

Ngoài ra, thành tích về việc tăng tỷ lệ thu hồi tài sản thất thoát do tham nhũng cũng trở thành lá bài thường được sử dụng để hợp lý hóa chủ trương này.

Sau đây là những ví dụ thường gặp trong rất nhiều nghiên cứu trong nước: [3]

- “Tính cả giai đoạn 10 năm (2012-2022) đã thu hồi 61.000 tỷ đồng, đạt 34,7%, trong đó riêng trong các vụ án thuộc diện Ban Chỉ đạo Trung ương về phòng, chống tham nhũng, tiêu cực theo dõi có gần 50.000 tỷ đồng được thu hồi, cũng chỉ đạt 41,3%.”
- “Vụ Hứa Thị Phấn, cho đến nay đã thu hồi được hơn 12.000 tỷ đồng.”
- “Vụ Phạm Công Danh, đã thu hồi được trên 5.405 tỷ đồng.”
- “VKSND tối cao đã tham dự phiên điều trần trực tuyến của Tòa án Singapore thực hiện yêu cầu tương trợ tư pháp về thu hồi tài sản trong vụ án Phan Sào Nam, kết quả, đã thu hồi được hơn 2,6 triệu USD (gần 2.000 tỷ đồng).”
- “Đặc biệt, trong vụ án AVG, cơ quan chức năng đã thu hồi được 100% số tiền thất thoát (hơn 8.000 tỷ đồng).”

Điều này thật ra cũng đã thể hiện phần nào trong Luật Phòng chống tham nhũng năm 2018, trong đó có quy định rằng: “Người có hành vi tham nhũng đã chủ động khai báo trước khi bị phát giác, tích cực hợp tác với cơ quan có thẩm quyền, góp phần hạn chế thiệt hại, tự giác nộp lại tài sản tham nhũng, khắc phục hậu quả của hành vi tham nhũng thì được xem xét giảm hình thức kỷ luật, giảm nhẹ trách nhiệm hình sự, miễn hình phạt hoặc miễn trách nhiệm hình sự theo quy định của pháp luật” (Khoản 4, Điều 92). [4]

Quan điểm cho rằng giải quyết được yếu tố tài sản là “xí xóa” được phần nào vấn đề tham nhũng dần trở thành định hướng chủ đạo của xu hướng lập pháp và quản lý nhà nước ở nước ta. TS. Đinh Văn Minh, Vụ trưởng Vụ Pháp chế thuộc Thanh tra Chính phủ cho rằng: “...khuyến khích tội

phạm tham nhũng, kinh tế khắc phục hậu quả để tăng tỷ lệ thu hồi tài sản, hạn chế án hình sự là cần thiết. Phi hình sự hóa các vụ án kinh tế là xu hướng, nhiều nước đang áp dụng. Tất nhiên những vi phạm nghiêm trọng vẫn phải xử lý hình sự”. [5]

Nhận định này không thể nói là sai về mặt kỹ thuật và xu hướng pháp lý thế giới. Song có vài câu hỏi cần phải được đặt ra để bảo toàn tính công bình cho áp dụng pháp luật:

- Tại sao chỉ so sánh và áp dụng các giá trị và xu hướng pháp lý nước ngoài khi nó có lợi cho quan chức?
- Vì sao cần người phạm tội tham nhũng hợp tác để thu hồi tài sản khi mà các kênh đầu tư tài sản tại Việt Nam là không nhiều và khả năng kiểm soát tài chính của thế giới lẫn Việt Nam ngày càng tăng cao?
- Cuối cùng, vì sao tham nhũng lại dần được xem là án kinh tế và chỉ dùng các chỉ số kinh tế để cân đo đong đếm tác hại cũng như thành tựu của nó?

Tham nhũng cũng “giết” người

Tham nhũng không chỉ giết một vài người như những tội ác man rợ thường xuất hiện trên các đầu báo. Tham nhũng giết hại hàng trăm, hàng ngàn, thậm chí hàng chục ngàn người.

Đây không phải là một quan sát mới mẻ gì trong giới nghiên cứu. Trong nghiên cứu định lượng lần định tính nổi tiếng của Nicholas Ambraseys và Roger Bilham có tên gọi “Corruption Kills” (2011), hai tác giả đã tìm thấy mối tương quan giữa tham nhũng và số người chết vì sập nhà trong các vụ động đất trong ba thập niên (1980-2010). [6] Tình trạng tham nhũng càng trầm trọng thì càng tác động tiêu cực tới việc kiểm soát chất lượng xây dựng, khiến các công trình khó chống chọi được với các vụ động đất và dẫn đến chết nhiều người hơn.

Hay trong một báo cáo của tổ chức phi chính phủ ONE Campaign (Hoa Kỳ) từ năm 2014, họ ước tính có đến một nghìn tỷ Mỹ kim bị rút ra khỏi các nền kinh tế mỗi năm bởi các tác nhân xấu thông qua hoạt động tham nhũng. [7] Theo báo cáo, đây là con số khổng lồ mà các chính phủ đáng lẽ ra đã có thể đầu tư vào hệ thống y tế, cơ sở hạ tầng thiết yếu, sức khỏe cộng đồng, và từ đó tránh được hàng triệu cái chết mỗi năm liên quan đến giao thông, dịch bệnh, dịch vụ y tế và nhiều vấn nạn khác.

Người viết hiểu rằng có nhiều lý do để giảm nhẹ tính nghiêm trọng của tham nhũng và tìm cách “sống chung” với nó ở các quốc gia đang phát triển.

Ví dụ, cho phép tham nhũng “trong giới hạn” có thể giảm nhẹ gánh nặng lương của hệ thống ngân sách tại các nước mới nổi và chưa có đủ tích trữ tài chính.

Hay cho phép các loại tham nhũng giao dịch (transactive corruption) - hay có thể gọi là tham nhũng dạng “bôi trơn” - theo nhiều nghiên cứu tại các quốc gia đang phát triển và Trung Quốc, có thể thúc đẩy tốc độ xử lý thủ tục hành chính và đầu tư, cùng lúc đó giúp tối ưu hóa năng lực phát triển của từng địa phương khi mà các định chế địa phương còn yếu. [8]

Tuy nhiên, thực tế này không thể và không được phép biến tham nhũng trở thành một “tội phạm kinh tế” thuần túy, nơi mà giá trị vật chất thu hồi được trở thành chỉ số duy nhất (hay quan trọng nhất) để đánh giá sự thành công của quá trình cải cách tư pháp. Trong không gian đó, cuộc đời và số phận của con người bị ảnh hưởng trở thành dữ liệu thừa trong toàn bộ bức tranh chính sách. □

Luật Khoa 360: SỨC KHỎE CỦA TỔNG BÍ THƯ NGUYỄN PHÚ TRỌNG

Bí mật nhà nước.

Luật Khoa Tạp chí

Bài được đăng lần đầu trên [luatkhoa.com](#)
ngày 13/01/2024.

Tổng Bí thư Nguyễn Phú Trọng phát biểu
bế mạc Hội nghị Trung ương 7 ngày
17/5/2023. Ảnh VGP/Nhật Bắc.

Cập nhật lúc 8:20 sáng ngày 15/1/2024: Ông Nguyễn Phú Trọng xuất hiện trong phiên khai mạc kỳ họp bất thường của Quốc hội tại Hội trường Diên Hồng, Hà Nội.

Ông Nguyễn Phú Trọng, người lãnh đạo cao nhất của Đảng Cộng sản Việt Nam, được cho là đã phải nhập viện trong những ngày qua.

SỰ IM LẶNG CỦA TRUYỀN THÔNG NHÀ NƯỚC

Trong khi truyền thông nhà nước im lặng, báo chí nước ngoài và mạng xã hội trở thành nguồn tin và diễn đàn thảo luận của công chúng.

- Reuters là hãng đưa tin đầu tiên vào ngày 11/1 về việc ông Trọng vắng mặt trong các sự kiện công cộng sau ngày 26/12/2023, và không được xếp lịch làm việc trong các sự kiện ngoại giao tiếp phái đoàn của Thủ tướng Lào Sonexay Siphadone và phái đoàn của Tổng thống Indonesia Joko Widodo. [1]
- Tin đồn lan ra trên mạng xã hội từ ngày 11/1 rằng ông Trọng ốm nặng.
- Bloomberg đưa tin vào ngày 12/1 rằng ông Trọng phải nhập viện. [2]
- Cho đến 14:20 ngày 13/1, các cơ quan phát ngôn của Đảng Cộng sản Việt Nam, chính phủ Việt Nam và truyền thông nhà nước vẫn im hơi lặng tiếng.

CƠ QUAN CÓ THÔNG TIN SỨC KHỎE CỦA ÔNG TRỌNG

Trong bộ máy song trùng nhà nước-đảng ở Việt Nam, một cơ quan đảng có tên Ban Bảo vệ, Chăm sóc Sức khỏe Cán bộ Trung ương sẽ chịu trách nhiệm mọi mặt về sức khỏe của cán bộ cấp cao, bao gồm cả tổng bí thư. [3]

- Ban Bảo vệ, Chăm sóc Sức khỏe Cán bộ Trung ương được giao nhiệm vụ

kiểm tra, phân loại và kết luận về sức khỏe của cán bộ cấp cao nhằm phục vụ cho công tác nhân sự của đảng.

- Thông tin về sức khỏe, bệnh lý phải được Ban Bảo vệ, Chăm sóc Sức khỏe Cán bộ Trung ương kịp thời báo cáo cho Thường trực Ban Bí thư và Thường ban Tổ chức Trung ương. Thông tin phải được giữ bí mật và chỉ được cung cấp khi có chỉ đạo của một trong hai vị kể trên.
- Chiếu theo những quy định trên, việc ông Nguyễn Phú Trọng có đủ sức khỏe để tiếp tục công tác hay không sẽ do Ban Bảo vệ, Chăm sóc Sức khỏe Cán bộ Trung ương kết luận và báo cáo cho Thường trực Ban Bí thư và Thường ban Tổ chức Trung ương, hiện do bà Trương Thị Mai kiêm nhiệm.
- Luật Bảo vệ Bí mật Nhà nước 2018 quy định “thông tin bảo vệ sức khỏe lãnh đạo cấp cao của Đảng, Nhà nước” nằm trong phạm vi bí mật nhà nước. [4] Do đó, công chúng không có quyền yêu cầu công bố thông tin này.

QUY TRÌNH NHÂN SỰ VÀ TIỀN LỆ LÊ DUẤN

Khi chưa có thông báo từ phía đảng và chính quyền, việc bàn đến khả năng nhà lãnh đạo qua đời dường như là một điều kỳ hựu của báo chí chính thống. Tuy vậy, vấn đề sức khỏe của các nhà lãnh đạo quốc gia đáng lẽ phải được thảo luận rộng rãi do ảnh hưởng to lớn của nó tới quốc dân.

- Điều lệ của Đảng Cộng sản Việt Nam không có quy định nào về việc ai lên thay tổng bí thư nếu tổng bí thư qua đời khi đương chức. [5] Điều này khác với quy định của Hiến pháp về chức vụ chủ tịch nước, vốn có điều khoản riêng (Điều 93) về trường hợp chủ tịch nước “không làm việc được trong thời gian dài” và trường hợp “khuyết chủ tịch nước”. [6]
- Cơ quan có thẩm quyền bầu tổng bí thư là Ban chấp hành Trung ương,

- gồm khoảng 200 ủy viên được Đại hội Toàn quốc của đảng bầu ra năm 2021. [7]
- Lần gần nhất có tổng bí thư qua đời khi đương chức là trường hợp Lê Duẩn vào ngày 10/7/1986, thọ 79 tuổi. [8] Bốn ngày sau, ngày 14/7, Hội nghị đặc biệt của Ban Chấp hành Trung ương đã bầu Trường Chinh làm tổng bí thư. [9] Ông Trường Chinh khi đó còn đang đương chức chủ tịch Hội đồng Nhà nước. Ông giữ chức tổng bí thư được khoảng sáu tháng, cho tới khi Đại hội Toàn quốc lần thứ VI vào tháng Mười Hai cùng năm bầu Nguyễn Văn Linh làm tổng bí thư.
- Hồ Chí Minh cũng qua đời khi đương chức, và cũng thọ 79 tuổi. Tuy nhiên, khi qua đời, Hồ Chí Minh đang nắm chức chủ tịch đảng - một vị trí mang tính hình thức và được thiết kế riêng cho Hồ Chí Minh. Người thực tế lãnh đạo đảng khi đó là Bí thư thứ nhất Lê Duẩn (tương đương với chức tổng bí thư).

NGUYỄN PHÚ TRỌNG LÀ AI?

- Sau Lê Duẩn và Trường Chinh, Nguyễn Phú Trọng là người giữ vị trí tổng bí thư nhiều năm nhất trong lịch sử của Đảng Cộng sản Việt Nam, với 13 năm (2011 - 2024). [10] Lê Duẩn giữ vị trí này 26 năm (1960 - 1986), Trường Chinh là 16 năm (1941 - 1956, 1986).
- Kể từ sau thời Lê Duẩn, Nguyễn Phú Trọng là người duy nhất nắm chức tổng bí thư tới ba nhiệm kỳ liên tiếp. Điều này trái với Điều lệ Đảng, vốn chỉ cho phép một người được bầu làm tổng bí thư hai nhiệm kỳ liên tiếp.
- Kể từ thời Nguyễn Văn Linh (1986) thì Nguyễn Phú Trọng là lãnh đạo đảng có thời gian làm ủy viên chính thức của Bộ Chính trị cũng lâu nhất với hơn 26 năm (từ 12/1997), trải dài tới sáu khóa. [11]
- Nguyễn Phú Trọng là tổng bí thư duy nhất sau Trường Chinh (1986) từng kiêm cả vị trí chủ tịch nước (2018 - 2021).
- Nguyễn Phú Trọng là tổng bí thư duy nhất từng tham gia Đảng ủy Công an Trung ương (từ năm 2016), cơ quan đảng có vai trò lãnh đạo hoạt động của ngành công an. Các tổng bí thư khác chỉ kiêm nhiệm vai trò Bí thư Quân ủy Trung ương, tức là cơ quan đảng có vai trò lãnh đạo quân đội.
- Nguyễn Phú Trọng cũng là tổng bí thư đầu tiên tham dự Hội nghị Chính phủ với Địa phương. Đây là hội nghị quan trọng nhất trong năm của Chính phủ, thường được tổ chức vào dịp cuối năm cũ hoặc đầu năm mới để tổng kết công tác năm qua và triển khai nhiệm vụ năm mới. Kể từ lần đầu tiên tham dự vào cuối năm 2017, chưa bao giờ ông Trọng vắng mặt trong hội nghị này vào những năm sau đó, ngoại trừ kỳ hội nghị ngày 5/1/2024 vừa qua. [12] [13]
- Nguyễn Phú Trọng là lãnh đạo đảng đầu tiên và cho tới nay là duy nhất được một tổng thống Hoa Kỳ tiếp ở Nhà Trắng, vốn thường là nơi chỉ tiếp nguyên thủ quốc gia hoặc lãnh đạo cấp cao của chính quyền, thay vì lãnh đạo một đảng phái. [14] Chuyến thăm này diễn ra năm 2015. □

Nguyễn Phú
Trọng và Tưởng
Kinh Quốc
Ảnh: VGP,
Hoover
Institute.
Đồ họa: Shiv/
Luật Khoa.

ĐỂ LẠI GÌ CHO MAI SAU: NGUYỄN PHÚ TRỌNG VÀ TƯỞNG KINH QUỐC

Mở đường hay đóng đường?

Nguyễn Đại Nam

Bài được đăng lần đầu trên [luatkhoa.com](#) ngày 16/01/2024.

Trong những tháng năm cuối đời, vị tổng thống độc tài Tưởng Kinh Quốc đã mở đường cho một trang sử mới của Đài Loan: trang sử dân chủ hóa.

Những ngày này, tình trạng sức khỏe của ông Tổng Bí thư Nguyễn Phú Trọng là một trong những chủ đề được bàn tán nhiều. Cho dù ông đang ốm đau hay vẫn ổn (theo nghĩa ổn của người già) thì Đảng Cộng sản Việt Nam chắc chắn vẫn cần phải chuẩn bị cho một tương lai không còn ông.

Khoảng bốn thập niên trước, Quốc Dân Đảng Đài Loan (Trung Hoa Dân Quốc) cũng ở vào một hoàn cảnh tương tự khi sức khỏe của đảng trưởng kiêm tổng thống Tưởng Kinh Quốc ngày càng sa sút. [1]

So với Việt Nam hôm nay, xã hội và nền chính trị Đài Loan khi ấy cũng mang khá nhiều điểm tương đồng:

Thứ nhất, cả hai đều bị những chế độ độc tài cai trị và luôn sẵn sàng đàn áp, bóp nghẹt các quyền tự do dân chủ.

Thứ hai, cả hai đều là những nền kinh tế tăng trưởng nhanh từ xuất phát điểm tương đối thấp, nhờ theo đuổi chủ trương tự do hóa.

Thứ ba, khi tầng lớp trung lưu ngày càng trở nên đông đảo và đòi hỏi thêm nhiều tự do, chế độ bị đặt đúng trước hai lựa chọn: chủ động hay trì hoãn cải cách?

Thứ tư, cả hai đều chịu những sức ép cực lớn từ Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa. Trong khi Đài Loan (thập niên 1970, 1980) thường xuyên bị Trung Quốc tìm cách cô lập và hăm dọa tấn công thì Việt Nam hôm nay cũng đang đối diện với nguy cơ mất thêm lãnh thổ và ngày càng lệ thuộc vào phương Bắc.

Tuy nhiên, điểm khác biệt là Đài Loan luôn trung thành với lập trường chống cộng sản cùng chính sách tự do hóa kinh tế triệt để (tôn trọng các nguyên tắc của thị trường tự do) nên phát triển vượt bậc, sau đó thực hiện cải cách dân chủ.

Còn Việt Nam, mặc dù đã mở cửa từ năm 1986 và đạt được một số thành tựu nhất định, nhưng các nhà lãnh đạo Đảng Cộng sản vẫn luôn ra sức bảo vệ một hệ thống giáo điều đã không còn phù hợp với thời đại mới.

Hệ quả của cách tiếp cận này là một nền kinh tế thị trường nửa vời và một xã hội thiếu vắng thượng tôn pháp luật (rule of law). [2]

Tưởng Kinh Quốc qua đời năm 1988 khi vừa tròn 78 tuổi. Điều thú vị là ông Tưởng cũng từng rất say mê chủ nghĩa cộng sản, nhất là các sách vở của Trotsky. Năm 1925, ông thậm chí còn tự nguyện xin cha (Tưởng Giới Thạch) sang Liên Xô theo học tại Trường Đại học Lao động Cộng sản Phương Đông của Quốc tế III và là bạn cùng lớp với Đặng Tiểu Bình. Trong thời gian ở Liên Xô, ông từng gặp riêng Stalin,

công khai phê phán chủ nghĩa Trotsky và nộp đơn xin gia nhập Đảng Cộng sản Liên Xô nhưng bị từ chối.

Năm 1927, Tưởng Giới Thạch thanh trừng phe tả trong Quốc Dân Đảng và những thành phần cộng sản trong chính quyền trung ương, đồng thời trục xuất hết các cố vấn Liên Xô. Để bảo vệ bản thân, Tưởng Kinh Quốc đã công khai viết một bài xã luận chỉ trích cha mình. Ông bị đày tới làm việc ở vùng núi Ural lạnh giá, mãi đến năm 1937 mới được trở về Trung Quốc cùng người vợ Belarus và hai đứa con lai. [3]

Nhưng quãng thời gian tôi luyện và kinh nghiệm ở Liên Xô đã giúp Tưởng Kinh Quốc cai trị Đài Loan khá hiệu quả về sau – xã hội trật tự, ổn định, kinh tế tăng trưởng mạnh và mọi mầm mống cộng sản manh nha đều bị dập tắt.

Những năm tháng cuối đời, ông ngày càng nói lòng nhiều không gian tự do hơn cho người Đài Loan, và tới năm 1987 thì ra lệnh bãi bỏ thiết quân luật, cho phép đa nguyên, tự do báo chí. [4] Ông mở đường cho người kế nhiệm - Phó Tổng thống Lý Đăng Huy - lên làm tổng thống. Và kể từ năm 1988, Lý Đăng Huy đã cải cách sâu rộng toàn bộ nền chính trị, biến Đài Loan thành một nền dân chủ đáng ngưỡng mộ ở châu Á.

Có thể nói, Tưởng Kinh Quốc thực sự là con người ưa hành động, thực dụng và thúc thời. Ông đã biết trọng dụng những nhân tài kỹ trị xuất chúng, không phân biệt xuất thân (sinh trưởng tại Đài Loan hay đại lục) như Nghiêm Gia Cam, Lý Quốc Đỉnh, Tôn Vận Tuyên, Lý Đăng Huy, v.v, và chính họ đã tạo nên kỳ tích kinh tế Đài Loan (Taiwan miracle). [5]

Ông Nguyễn Phú Trọng vốn xuất thân bần nông và là một sinh viên ngữ văn, nghiên cứu sinh trường đảng, sau được đưa sang Liên Xô du học. Ông mới đạt tư cách phó tiến sĩ (tương đương với *Ph.D candidate*

bên phương Tây) chứ chưa bảo vệ xong luận án tiến sĩ - rồi trở về nước theo nghiệp tuyên truyền. Sau này ông trở thành giáo sư chuyên ngành xây dựng đảng, tổng biên tập Tạp chí Cộng sản, chủ tịch Hội đồng Lý luận Trung ương và leo lên đỉnh cao quyền lực. [6]

Có chăng, thành tựu của nhà lý luận này chỉ là tập sách dày “Một số vấn đề lý luận và thực tiễn về chủ nghĩa xã hội và con đường đi lên chủ nghĩa xã hội ở Việt Nam” mà ông Thủ tướng Phạm Minh Chính tặng người đồng cấp Malaysia hôm 21 tháng Bảy năm ngoái tại phố sách Hà Nội. [9]

Ông Trọng chỉ là một nhà lý luận trung thành với ý thức hệ Mác - Lê và hoàn toàn không có kinh nghiệm với nền kinh tế thị trường.

Đỉnh chính: Bản đầu của bài viết ghi Trường Kinh Quốc trở bệnh nặng năm 1987. Nay xin đỉnh chính lại là đầu năm 1988. □

Ông dường như rất say sưa và thỏa mãn với vai trò của một “người đốt lò vĩ đại”, nhắm tới các đối thủ chính trị lẫn những kẻ mà ông không ưa. [7]

Giờ đây, trong khi ông Trọng đang được đồn đoán là gặp vấn đề về sức khỏe, các đối thủ chính trị của ông chắc hẳn sẽ rất vui. Chí ít thì một số người sẽ tránh được kiếp nạn trở thành “cùi” trong tương lai gần.

Tuy nhiên, nếu ông ra đi khi chưa kịp sắp xếp chu đáo thì thượng tầng lãnh đạo Đảng Cộng sản Việt Nam có thể cũng sẽ đứng trước nguy cơ “dậy sóng” bởi cuộc đấu đá giữa những ứng viên kế vị.

Đầu năm 1988, Trường Kinh Quốc trở bệnh nặng sau khi kế hoạch bí mật phát triển vũ khí hạt nhân của Đài Loan (nhằm mục đích răn đe Trung Quốc và trở nên độc lập hơn với Mỹ) bị đổ bể. Một nhà khoa học thuộc dự án đã đào tẩu sang Mỹ và thông báo cho tình báo CIA, Đài Loan bị buộc phải chấm dứt chương trình. [8] Tuy vậy, trước khi qua đời, ông đã kịp thiết lập nền móng cho sự phát triển thần kỳ của nền kinh tế và dân chủ Đài Loan. Đó cũng chính là di sản vĩ đại nhất của Trường Kinh Quốc.

Còn Nguyễn Phú Trọng, di sản lớn nhất của ông là gì? Chiến dịch “đốt lò” của ông liệu có diệt trừ được tham nhũng, hay đã gây ra nhiều đứt gãy và sự trì trệ khủng khiếp cho cả nền kinh tế lẫn xã hội Việt Nam?

CHỐNG THAM NHŨNG VÀ THANH TRỪNG PHE PHÁI TRONG CÁC CHẾ ĐỘ ĐỘC TÀI

Các vụ xét xử tham nhũng có phải để làm sạch bộ máy chính quyền?

Trần Bình Thảo

Bài được đăng lần đầu trên luatkhoa.com ngày 15/01/2024.

Nguy cơ lớn nhất đối với các nhà độc tài từ giữa thế kỉ XX đến gần đây không phải là dân chúng nổi dậy mà là sự lật đổ từ bên trong.

Trong một nghiên cứu xuất bản năm 2012 có tên “The Politics of Authoritarian Rule”, giáo sư chính trị học Milan W. Svobik (khi đó là giáo sư Đại học Illinois và hiện nay là giáo sư Đại học Yale, Hoa Kỳ) chỉ ra trong

số 303 nhà độc tài nắm quyền từ năm 1946 đến năm 2008, có đến 205 người bị thay thế do chính các lực lượng bên trong đảng, chính phủ, quân đội, hoặc lực lượng an ninh. Loại lật đổ này thường được gọi là đảo chính (coup d'état). [1]

Những vụ tiêu biểu được xếp vào loại này gồm có Leonid Brezhnev lật đổ Nikita Khrushchev ở Liên Xô năm 1964, quân

đội đảo chính lật đổ Tổng thống Ghana Nkrumah năm 1966 hay Tổng thống Tunisia Habib Bourguiba bị lật đổ năm 1987.

Trong số 303 vị kể trên, chỉ có 32 vị là do người dân đứng lên lật đổ, 30 vị buộc phải từ chức do áp lực dân chủ từ công chúng, 20 vị bị ám sát và 16 vị bị loại bỏ do sự can thiệp của nước ngoài.

Do vậy, đảo chính là nỗi lo thường trực và lớn nhất của mỗi nhà độc tài. Nói cách khác, việc bảo đảm sự bền vững của chế độ đồng nghĩa với các hoạt động “chống đảo chính” (coup-proofing). Họ luôn tìm mọi phương cách để loại bỏ các đồng chí không trung thành tuyệt đối với phe phái của mình. Thanh trừng phe phái trở thành hoạt động thường trực và được ưu tiên cao.

Đẫm máu nhất là cuộc “đại thanh trừng” của Stalin năm 1937 - 1938 ở Liên Xô, bắt giữ tới hơn 1,5 triệu người, trong đó có 800.000 người bị xử tử. Số này bao gồm nhiều nhân vật cấp cao của Đảng Cộng sản, tướng lĩnh quân đội, và nhân viên an ninh. Nhiều nhân viên cấp thấp hơn cũng bị lôi ra xét xử.

Cuộc đại thanh trừng khiến cho cả hệ thống bị chấn động, không khí run sợ bao trùm lên toàn bộ các đảng viên thời ấy bởi không ai chắc được mình đã đủ trung thành chưa hay có bị nghi ngờ gì không. [2]

Các chế độ độc tài khác cũng đều mở những cuộc thanh trừng đẫm máu. Phát xít Ý mở rộng cuộc thanh trừng năm 1931. Đảng Ba'ath Syria bắt đầu thanh trừng từ năm 1980.

THANH TRỪNG PHE PHÁI DƯỚI DANH NGHĨA CHỐNG THAM NHỪNG

Trong các chế độ độc tài, rất khó phân biệt giữa việc chống tham nhũng và thanh trừng phe phái. Trên bề mặt, cả hai đều có việc bắt giữ, xét xử những người vi phạm.

Về mặt lý thuyết, chống tham nhũng để cải thiện bộ máy khác với việc tranh trừng phe phái ở chỗ, quy trình truy tố và các phiên tòa diễn ra công khai minh bạch, luật pháp là cơ sở duy nhất để tòa án vận dụng xét xử. Quan trọng hơn, sẽ không có việc “kén” người theo phe phái nào để truy tố.

Chống tham nhũng một cách thực chất sẽ làm bộ máy trong sạch, nâng cao hiệu quả hoạt động của chính quyền. Theo đó, các hoạt động đầu tư, mở rộng sản xuất và dịch vụ sẽ tăng lên. Về lâu dài, việc hạn chế tham nhũng giúp khơi mạch cho sức phát triển tiềm tàng từ những nhóm xưa nay bị kiềm chế. Những phe thân hữu với nhà cầm quyền giảm khả năng chèn ép những nhóm người khác.

Ngược lại, việc thanh trừng phe phái dẫn đến những hệ quả hoàn toàn trái ngược. Khi ấy thị trường như một bãi mìn tiềm ẩn. Người đang làm ăn kinh doanh không dám mở rộng. Người có ý tưởng không dám bỏ vốn hay liên kết gọi vốn lớn. Một nguyên nhân cơ bản là họ không thể dò được ai thuộc phe nào, bên nào đang lên hay xuống, trong khi nếu liên kết nhầm với phe đang thất thế thì công việc kinh doanh có nguy cơ bị phá sản.

Trong một cuộc thanh trừng phe phái, bầu không khí sợ hãi bao trùm lên toàn xã hội. Người đứng sai phe thì tìm cách chạy chọt. Kẻ cùng phe cũng sợ liên lụy phải yếm thế chờ thời. Hiệu quả làm việc của bộ máy do đó bị giảm sút.

Ở Việt Nam, cuộc thanh trừng phe phái dưới thời Bí thư thứ nhất Lê Duẩn những năm 1960 mang tên “vụ án xét lại chống đảng”. [3] Không chỉ các cán bộ cấp cao, mà cả nhiều công chức cấp thấp cũng bị loại bỏ nếu bị phát hiện đã từng tỏ thái độ phê phán chế độ hay cá nhân ông Lê Duẩn.

Thanh trừng phe phái là hiện tượng phổ biến trong tất cả các chế độ độc tài. Bản chất mờ ám của nó tạo ra nỗi bất an lớn cho toàn hệ thống chính trị, bởi lẽ ít ai có thể chắc chắn mình chưa từng phạm tội gì, hoặc ít nhất chưa từng phụng sự cho một quan chức phạm tội nào.

Dù được đặt dưới danh hiệu gì, mục đích cuối cùng cũng là củng cố quyền lực cho nhà cầm quyền và giảm thiểu rủi ro bị lật đổ từ bên trong. □

TRUNG QUỐC: QUAN HỆ THÂN HỮU Ở ĐỊA PHƯƠNG SUY YẾU DƯỚI THỜI TẬP CẬN BÌNH

Cuộc thanh trừng mở rộng của Tập Cận Bình làm suy yếu mạng lưới thân hữu ở địa phương.

Trần Bình Thản

Bài được đăng lần đầu trên [luatkhoa.com](#) ngày 22/01/2024.

Càng có nhiều vụ bắt bớ và xét xử tham nhũng ở địa phương thì các bí thư thành ủy càng ít bổ nhiệm người thuộc phe cánh của mình hơn.

Đó là kết quả nghiên cứu trong bài báo có tên “The Decline of Factions: The Impact of a Broad Purge on Political Decision Making in China” của học giả Zeren Li (Đại học Yale, Mỹ) và Melanie Manion (Đại học Duke, Mỹ). [1] Bài báo khoa học này được đăng năm 2023 trên tạp chí *British Journal of Political Science* của Nhà xuất bản Đại học Cambridge (Anh).

Ngay sau khi nắm giữ chức vụ đứng đầu Đảng Cộng sản Trung Quốc (ĐCSTQ) năm 2012, Tập Cận Bình bắt đầu cuộc đại thanh trừng trên toàn quốc vào đầu năm 2013.

tra Trung ương đã điều tra và xử phạt đến 1,5 triệu đảng viên. Đây là con số lớn nhất trong mọi cuộc thanh trừng trong lịch sử đảng này.

Thứ hai, ĐCSTQ đã tập trung hoạt động chống tham nhũng vào một cơ quan là Ủy ban Kiểm tra Trung ương. Trước đó, các đảng bộ cấp thành ủy vẫn có quyền hạn nhất định trong ủy ban chống tham nhũng tại địa phương mình. Bí thư thành ủy có quyền điều tra cấp dưới hay ấn định hình phạt.

Với mô hình tập trung hóa, các lãnh đạo đảng địa phương hầu như không có nhiều quyền hạn để bảo vệ được “quân” của mình.

Thứ ba, cuộc thanh trừng mở rộng này tiếp nối và tăng cường các nguyên tắc đảng ở Liên Xô dưới thời Lenin, trong đó tham nhũng được coi là vấn đề tổ chức, gắn chặt với vấn đề phe nhóm.

Tập Cận Bình đã nhiều lần nhấn mạnh rằng nạn phe nhóm là hình thức tệ hại nhất trong các tội tham nhũng. Báo chí hay diễn văn ở cấp trung ương thường kịch liệt lên án nạn quan chức địa phương muốn dựng “vương quốc riêng”.

Thứ tư, cuộc thanh trừng mở rộng lần này bao gồm nhiều hình thức trừng phạt.

Bước đầu tiên là xử lý trong đảng, trong đó các ban đảng điều tra tham nhũng, bắt giữ, thẩm vấn, và xử phạt. Đặc biệt, các tội trạng không chỉ bao gồm tham nhũng trực tiếp, mà còn có các hành vi thông đồng, lập phe nhóm/băng đảng. Sau đó, cơ quan đảng chuyển hồ sơ sang cho tòa kết án, thu giữ tài sản, phạt tù hoặc xử tử hình.

Theo thông báo chính thức, có 1,41 triệu đảng viên bị điều tra từ năm 2012 đến giữa năm 2017. Trong đó, đại đa số bị xử trong nội bộ đảng, nặng nhất là bị tra khảo. Chỉ có 5.400 người bị kết án hình sự.

BỐN ĐẶC ĐIỂM CƠ BẢN CỦA CUỘC THANH TRỪNG

Các nhà nghiên cứu chỉ ra mấy đặc điểm nổi trội của cuộc thanh trừng của ĐCSTQ diễn ra dưới thời Tập Cận Bình.

Thứ nhất, cuộc thanh trừng này diễn ra trên quy mô rộng lớn nhất trong lịch sử ĐCSTQ. Tính đến năm 2018, Ủy ban Kiểm

Tranh minh họa:
Dan Bejar/ Foreign Affairs.

CUỘC THANH TRỪNG LÀM SUY YẾU MẠNG LƯỚI THÂN HỮU ĐỊA PHƯƠNG

Nghiên cứu của Li và Manion chỉ tập trung vào nhóm cán bộ đảng cấp thành ủy nằm dưới sự quản lý trực tiếp của Ban Tổ chức Trung ương. Nhóm này vốn được phân quyền lớn trong việc bổ nhiệm quan chức đảng ở các cấp thấp hơn. Đồng thời, họ cũng có vai trò đáng kể trong việc kêu gọi đầu tư và liên kết làm ăn với giới doanh nhân ở địa phương.

Cấp trung ương đảng có đặt ra các tiêu chuẩn về bổ nhiệm cán bộ để cấp thành ủy thực hiện. Theo đó, việc bổ nhiệm cán bộ phải dựa trên thành tích làm việc, không phải dựa trên quan hệ cá nhân.

Tuy nhiên, không thể phủ nhận được là các mối quan hệ thân hữu cá nhân đóng vai trò cực kỳ quan trọng trong mạng lưới bổ nhiệm và quyền lực của Trung Quốc.

Nhóm nghiên cứu thu thập thông tin của 667 người từng giữ chức bí thư thành ủy tại 333 địa khu trong khoảng thời gian 5 năm từ 2013 đến 2017. Địa khu là đơn vị hành chính dưới cấp tỉnh, trên cấp huyện, nay gần như đã được thay bằng các thành phố trực thuộc tỉnh. Câu hỏi nghiên cứu được đặt ra là mức độ bổ nhiệm hay bãi nhiệm ở cấp thành ủy phụ thuộc như thế nào vào mức độ thanh trừng diễn ra tại địa phương đó.

Kết quả nghiên cứu cho thấy, ở những nơi càng có nhiều vụ bắt và xử lý, bí thư thành ủy càng ít bổ nhiệm phe cánh thân hữu của mình.

Nói cách khác, trong bối cảnh Ban Chấp hành Trung ương càng kiểm soát và bắt giữ gắt gao, hàng quan chức đảng cấp dưới càng ít dám đưa người của mình vào hệ thống, thay vào đó phải bổ nhiệm những người vòng ngoài.

Suy rộng ra, việc liên kết giữa những người nắm chức vụ bên đảng và giới tài phiệt kinh doanh cũng bị đặt trong trạng thái bất ổn. Điều này cũng tạo ra hiệu ứng là giới tài phiệt sẽ phải xem xét lại xem những quan chức đảng nào là đủ mạnh hay đáng tin cậy để bảo trợ họ về dài hạn.

Bài viết trước đã lý giải về nguy cơ lớn nhất đối với các chế độ độc tài là đảo chính từ bên trong. [2] Điều này khiến cho nhóm cầm quyền luôn phải đề cao cảnh giác các phe nhóm khác.

Đối với trường hợp Trung Quốc hiện nay, cuộc thanh trừng mở rộng của Tập Cận Bình đã làm cho toàn bộ hệ thống quan chức run sợ, làm suy yếu liên kết giữa các nhóm thân hữu ở địa phương. Điều này đóng góp cho mục tiêu cuối cùng là giúp phe cầm quyền giảm bớt nguy cơ đảo chính. □

CÔNG TÁC VỚI LÚẬT KHOA

Chúng tôi luôn mong chờ bài viết cộng tác của bạn.

Cùng là những người viết, chúng tôi trân trọng nỗ lực của bạn với con chữ và luôn dành mức nhuận bút cao nhất có thể cho mỗi tác phẩm của bạn.

Gửi bài cho Luật Khoa tại:
luatkhoa.com/guibai

Đồ họa: Shiv/ Luật Khoa.

NGƯỜI LAO ĐỘNG TRUNG QUỐC Ở NHẬT: CON NGỰA THÀNH TROY?

Đối với Nhật Bản, Trung Quốc là một mối lo lớn.

Không phải ngẫu nhiên mà số lượng người lao động Trung Quốc ở Nhật Bản đã tụt lại phía sau, nhường vị trí dẫn đầu cho Việt Nam. Điều này có nguyên nhân sâu xa từ các lo ngại về an ninh quốc gia của Nhật Bản.

Khi nói về quan hệ Việt - Nhật, các nhà quan sát thường bàn nhiều về hợp tác kinh tế, văn hóa, giáo dục. Nhật Bản từ lâu là cường quốc cấp cho Việt Nam một nguồn viện trợ không hoàn lại to lớn.

Nhưng ngoài những lĩnh vực hợp tác đó, vấn đề di dân và hợp tác an ninh cũng quan trọng không kém, dù diễn ra âm thầm và không phô trương. Những lĩnh vực hợp tác trong lặng lẽ này thậm chí có tính chất chiến lược không kém các hợp tác về kinh tế.

Lê Nam Phong

Bài được đăng lần đầu trên luatkhoa.com ngày 08/01/2024.

NHỮNG CON SỐ BIẾT NÓI

Trong năm 2020, số liệu thống kê của Bộ Lao động Nhật Bản cho thấy số lượng người lao động Việt Nam lần đầu tiên đã vượt Trung Quốc, chiếm số lượng lớn nhất trong lực lượng lao động nước ngoài tại nước này. [1]

Đây là một con số đáng chú ý vì nếu phân tích những diễn biến xung quanh con số này, chúng ta sẽ thấy nhiều điều có ý nghĩa trong quan hệ của Nhật Bản với Việt Nam và Trung Quốc.

Năm 2019, trước khi đại dịch COVID-19 xảy ra, Bộ Lao động Nhật Bản cho biết số người lao động Việt Nam đã tăng 26,7% so với năm trước đó, lên đến 401.326 người. Trong khi số người lao động Trung Quốc chỉ tăng 7,5%, dừng ở mức 418.327 người. [2]

Đến năm 2020, số người lao động Việt Nam tăng lên 443.998 người, tăng hơn 10% so với năm 2019, lần đầu tiên chiếm vị trí đứng đầu. Cũng trong năm này, số người lao động Trung Quốc là 419.431 người, chỉ tăng hơn 1.000 người so với năm 2019. [3] Sang năm 2021, số người lao động Trung Quốc ở Nhật giữ nguyên con số 419.431 người. Trong khi đó, số người lao động Việt Nam năm 2021 tiếp tục tăng thêm hơn 13 ngàn người, lên tới con số 453.344. [4]

Năm 2022, Việt Nam tiếp tục tăng lên 462.384 người, còn Trung Quốc giảm xuống còn 385.848 người. [5]

Số người lao động Trung Quốc tại Nhật năm 2021 không thay đổi so với năm 2020 (419.431 người), cho thấy tác động của chính sách Zero COVID của Bắc Kinh: lao động Trung Quốc không đến Nhật được, và lao động Trung Quốc ở Nhật không về nước được.

Tuy nhiên, tốc độ tăng vượt xa Trung Quốc của số lượng người lao động Việt Nam ở Nhật năm 2019 (26,7% so với 7,5%) cho thấy xu hướng Nhật Bản tăng cường nhận người lao động Việt Nam thay vì Trung Quốc đã xuất hiện trước khi đại dịch COVID-19 bùng phát vào năm 2020.

Thực vậy, tốc độ tăng các năm trước đại dịch COVID-19, như các năm 2018, 2017 và các năm trước đó, thường ở mức trên 30% mỗi năm. Năm 2016 tăng những 56,4%, trong khi Trung Quốc cũng chỉ tăng 6,9%. [6] Năm 2015, Việt Nam tăng 63% còn Trung Quốc chỉ tăng 2,6%. [7]

Dĩ nhiên, chính sách Zero COVID của Trung Quốc trong năm 2021 và 2022 có thể tác động đến khả năng ra nước ngoài làm việc của người lao động Trung Quốc. Tuy nhiên, chính sách này cũng khiến cho nhiều người Trung Quốc tiếp tục làm việc tại Nhật mà không thể trở về nước. Ngoài ra, năm 2020 là năm đại dịch bùng phát thì lượng người lao động Trung Quốc sang Nhật vẫn tăng, dù tốc độ rất chậm.

Điều đó cho thấy việc người lao động Việt Nam vượt Trung Quốc là một xu hướng chung tại Nhật Bản. Còn chính sách Zero COVID của Bắc Kinh chỉ góp phần đẩy nhanh quá trình đó.

DI DÂN VÀ BÀNH TRƯỚNG LÃNH THỔ

Việc người lao động Việt Nam vượt lên dẫn đầu về số lượng người lao động nước ngoài ở Nhật không phải là chuyện ngẫu nhiên. Ngược lại, đó có thể là một dụng ý chính sách.

Trong lịch sử chiến tranh và chinh phục, di dân từ lâu đã là một chiến lược phổ biến. Trung Quốc mở rộng lãnh thổ như ngày nay trước tiên cũng bằng con đường di dân để tạo nền tảng về con người và văn hóa vững chắc ở vùng đất bị chinh phục. [8]

Gần đây nhất, vào thế kỉ 17, trong cuộc cạnh tranh với Hà Lan ở đảo Đài Loan, nhà Minh đã củng cố sự thống trị của văn hóa và ngôn ngữ Hán ở hòn đảo này bằng cách gửi đến thật nhiều di dân. [9]

Người Kinh ở Việt Nam mở rộng lãnh thổ từ miền Bắc ngày nay xuống phía Nam, trong nhiều thế kỉ trước, cũng là câu chuyện minh chứng cho vai trò của di dân trên bước đường “chinh phục” lân bang. Vai trò của di dân người Kinh trong quá trình Nam tiến, cắm trụ trong lãnh thổ Champa và Phù Nam, được nghiên cứu lần đầu trong sách “Việt Nam sử lược” của Trần Trọng Kim xuất bản năm 1920. [10]

Từ đó, cách nhìn của Trần Trọng Kim về quá trình Nam tiến tiếp tục chi phối các nhà nghiên cứu lịch sử ở Việt Nam suốt thế kỉ 20.

Phạm Văn Sơn trong “Việt sử tân biên” quyển 3 do Khai Trí xuất bản năm 1959 tiếp tục cái nhìn của Trần Trọng Kim, coi cuộc di dân Nam tiến như là biểu hiện của sức sống, khả năng chinh phục và tiến hóa của dân tộc mình.

Sau đó, nhà sử học Phan Khoang cũng lặp lại cái nhìn đó trong sách “Việt sử: Xứ Đàng Trong, 1558-1777: cuộc Nam-tiến của dân-tộc Việt-Nam” do Khai Trí xuất bản năm 1969.

Bất kể các nhà sử học nhìn mỗi cuộc di dân theo góc độ và tình cảm nào, mối quan hệ giữa di dân và mở rộng lãnh thổ mà họ đã phân tích trong các nghiên cứu của mình là có thật trong lịch sử.

Nhật Bản coi Việt Nam và các quốc gia Đông Nam Á khác là những người bạn thân thiện. Nói như cựu Đại sứ Nhật Bản tại Việt Nam Umeda Kunio (nhiệm kỳ 2016 - 2020), Việt Nam là đồng minh tự nhiên của Nhật Bản, không phải mối đe dọa. [11]

Đối với Nhật Bản, Trung Quốc là một mối lo lớn. Họ không sợ cộng đồng người lao động nhập cư Trung Quốc mà sợ cách chính quyền Bắc Kinh có thể thao túng cộng đồng ấy khi xảy ra xung đột trong tương lai. □

TRUNG QUỐC CÓ THỂ TỔNG ĐỘNG VIÊN CÔNG DÂN Ở NƯỚC NGOÀI NHƯ THẾ NÀO

Nhật Bản lo ngại người lao động Trung Quốc bị Bắc Kinh thao túng.

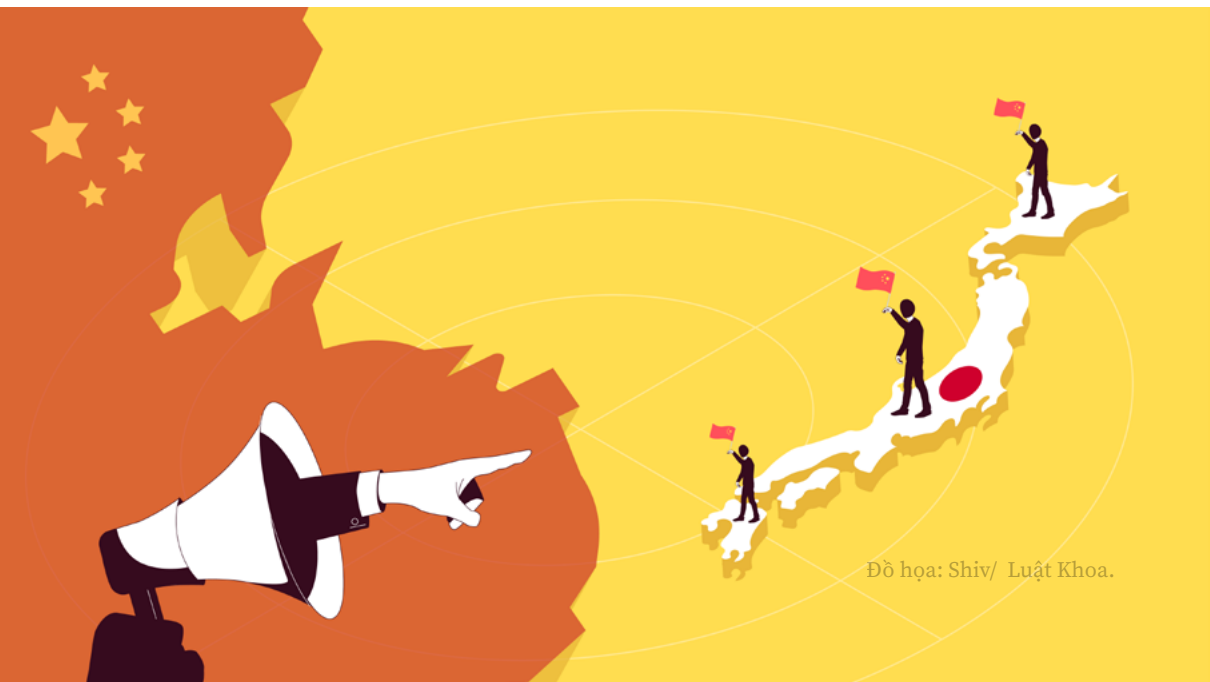
Lê Nam Phong

Bài được đăng lần đầu trên [luatkhoa.com](#) ngày 10/01/2024.

Người lao động nhập cư từ Trung Quốc giúp ích rất lớn cho nền kinh tế Nhật Bản, nhưng các quy định pháp luật về quân sự và an ninh của Trung Quốc khiến Tokyo ngày càng lo ngại. Trong số đó, Đạo luật Tổng động viên Quốc phòng và Đạo luật Tình báo Quốc gia là hai bài toán lớn nhất.

ĐẠO LUẬT TỔNG ĐỘNG VIÊN QUỐC PHÒNG

Năm 2010, Trung Quốc thông qua “Đạo luật Tổng động viên Quốc phòng”. Theo đó, tất cả các cá nhân và tổ chức người Trung Quốc đều phải tuân thủ lệnh tổng động viên vào quân đội, cung cấp nhân lực

vật lực cho quốc gia khi an ninh quốc gia, sự toàn vẹn lãnh thổ của Trung Quốc bị đe dọa. Quy định này áp dụng cho mọi công dân và tổ chức của người Trung Quốc, dù cho sống ở đâu. [1]

Các lãnh đạo và học giả Nhật Bản không ngừng thảo luận về các nguy cơ an ninh quốc gia mà đạo luật này có thể đem lại.

Dân biểu Hạ viện Yamatani Eriko gửi công văn cho Chủ tịch Hạ viện, chỉ ra rằng đạo luật này cung cấp cơ sở pháp lý cho việc chuẩn bị huy động lực lượng trong thời bình và huy động lực lượng trong thời chiến.

“Nếu căn cứ theo đạo luật này thì khoảng 650.000 người Trung Quốc sống ở Nhật Bản có thể sẽ được huy động theo lệnh của chính phủ Trung Quốc. Các công ty Nhật Bản hiện đang làm ăn tại Trung Quốc cũng có thể phải tuân thủ lệnh động viên và tuyển dụng cho mục đích quân sự theo lệnh của chính phủ Trung Quốc”, bà nói.

Công văn này cũng đặt ra vấn đề chủ quyền quốc gia của Nhật khi có một nước khác (Trung Quốc) ra luật để có cơ sở pháp lý huy động lực lượng là người Trung Quốc ngay trên lãnh thổ Nhật. [2]

Trong công văn trả lời, Thủ tướng Nhật khi đó là Kan Naoto cung cấp các thông tin liên quan đến người Trung Quốc tại Nhật như yêu cầu, nhưng nói ông không muốn làm công việc diễn giải luật của nước khác. [3]

DOANH NGHIỆP NHẬT CŨNG GIẬT MÌNH

Ông Tachibana, đại diện của Ellis Asia, một công ty có trụ sở tại Malaysia và cung cấp dịch vụ tư vấn cho các công ty Nhật Bản, cũng cảnh báo về nguy cơ mà “Đạo luật Tổng động viên Quốc phòng” của Trung Quốc có thể gây ra cho doanh nghiệp Nhật. [4]

Ông cho biết: “Một khi chính phủ Trung Quốc đánh giá một sự cố nào đó là trường hợp khẩn cấp, cần chú ý là việc trưng dụng người, tiền bạc và hàng hóa của tất cả các tổ chức ở Trung Quốc, bao gồm các công ty Nhật Bản đang làm việc tại Trung Quốc, sẽ được hợp pháp hóa. Các doanh nghiệp Nhật tại Trung Quốc trong trường hợp đó hoàn toàn có thể bị đặt dưới sự kiểm soát kiểu thời chiến.”

Khái niệm “khẩn cấp” trong đạo luật nói trên là mơ hồ. Vì vậy, phạm vi áp dụng của nó rất rộng. Đạo luật cho phép Bắc Kinh tự do diễn giải một sự kiện nào đó là “khẩn cấp” để áp dụng các biện pháp thời chiến, một khi họ thấy cần thiết.

Ông Tachibana chỉ ra rằng, nếu xảy ra một vụ va chạm tình cờ nào đó ở Biển Hoa Đông hoặc Biển Đông, Trung Quốc có thể coi đó là trường hợp khẩn cấp và hoàn toàn có thể động viên những nhân viên người Trung Quốc làm việc cho doanh nghiệp Nhật.

Nếu doanh nghiệp và người lao động đó đang ở trong lãnh thổ Trung Quốc, họ vẫn có nghĩa vụ trả lương khi nhân viên bị động viên vào hoạt động quốc phòng.

Mặt khác, các doanh nghiệp Nhật tại Trung Quốc cũng không có cách nào ngăn chặn thông tin nội bộ được chuyển đến các cơ quan quân sự của nước này.

ĐẠO LUẬT TÌNH BÁO QUỐC GIA

Đến năm 2017, Trung Quốc tiếp tục ban bố “Đạo luật Tình báo Quốc gia”, trong đó quy định: “Bất kỳ tổ chức và công dân Trung Quốc nào cũng phải hỗ trợ, giúp đỡ và hợp tác với công tác tình báo quốc gia, theo quy định của pháp luật, và giữ bí mật của công việc tình báo quốc gia mà họ biết.”

Mặt khác, Cơ quan Tình báo Quốc gia Trung Quốc “có thể thiết lập quan hệ hợp tác với các cá nhân và tổ chức có liên quan

và ủy thác công việc có liên quan.” Đồng thời, khi thực hiện công tác tình báo, các cơ quan này “có thể yêu cầu các cơ quan, tổ chức và công dân có liên quan cung cấp sự hỗ trợ và hợp tác cần thiết.” [5]

Cựu Bộ trưởng Quốc phòng Nhật Itsunori Onodera (thành viên của Đảng Dân chủ Tự do) và ông Katsuya Okada, Tổng Bí thư của Đảng Dân chủ Lập hiến, đã có phát biểu lo lắng về cả Đạo luật Tổng động viên Quốc phòng và Đạo luật Tình báo Quốc gia của Trung Quốc. [6]

Đặc biệt, hai đạo luật này đều quy định không chỉ công dân Trung Quốc sống trong nước mà còn cả công dân Trung Quốc sống ở nước ngoài cũng phải tuân thủ những quy định đó.

Ông cựu Bộ trưởng Quốc phòng từng chỉ ra: “Đây là một đạo luật rất đáng sợ. Nhìn từ phía cộng đồng quốc tế, chúng ta không thể chấp nhận một nội dung như vậy”.

Bản thân người Trung Quốc lao động ở Nhật không phải là một vấn đề. Vấn đề nằm ở cách mà luật pháp của Bắc Kinh quy định chính quyền có thể huy động công dân Trung Quốc ở nước ngoài cho mục đích quân sự và tình báo.

Từ nhiều năm nay, các quan chức cũng như giới nghiên cứu Nhật Bản đã thảo luận nhiều về các nguy cơ mà hai đạo luật này đặt ra đối với nước Nhật.

Việt Nam là nước có nhiều công dân Trung Quốc sinh sống. Nếu xét về mức độ ảnh hưởng của hai đạo luật nói trên, Việt Nam có lẽ nằm trong vùng chịu ảnh hưởng mạnh nhất.

Hiện chưa rõ có cuộc thảo luận công khai nào trong giới chức ở Việt Nam về tình huống chính quyền Trung Quốc huy động công dân của họ đang sinh sống tại Việt Nam phải tuân thủ các nghĩa vụ quốc phòng khẩn cấp hay không. □

VIẾT THƯ CHO TRANG

Nhà báo Phạm Đoan Trang, đồng sáng lập viên - biên tập viên của Luật Khoa, bị tuyên án 9 năm tù giam vào ngày 14/12/2021 về tội “tuyên truyền chống nhà nước”.

Đây là bản án bất công và hoàn toàn trái với luật quốc tế về nhân quyền.

Hãy ủng hộ Đoan Trang bằng cách viết thư và gửi cho cô tại địa chỉ:

Phạm nhân Phạm Thị Đoan Trang, Trại giam An Phước, xã An Thái, huyện Phú Giáo, tỉnh Bình Dương.

Hoặc bạn có thể tạo bưu thiếp cho Đoan Trang theo công cụ chúng tôi tạo sẵn trên Google Form tại đây: bit.ly/dearTrang

Tranh minh họa: Jin Jin, do Ân xá Quốc tế hỗ trợ.

Người lao động Việt Nam đi làm ở Nhật Bản. Ảnh: Báo điện tử Chính phủ.

NHẬT THU PHÍ 0 ĐỒNG, THANH NIÊN VIỆT NAM VẪN PHẢI VAY NỢ ĐỂ ĐI XUẤT KHẨU LAO ĐỘNG

*Khi Nhật Bản lo ngại về Trung Quốc,
Việt Nam có thể tranh thủ cơ hội.*

Lê Nam Phong

Bài được đăng lần đầu
trên luatkhoa.com
ngày 25/01/2024.

Hai bài viết trước thảo luận về vấn đề người lao động Việt Nam tại Nhật đã vượt số lượng người lao động Trung Quốc và chiếm vị trí số một. Trong khi Nhật có nhiều lo ngại về nguồn nhân lực Trung Quốc, cánh cửa có thể rộng mở cho Việt Nam. Liệu Việt Nam có thể đón nhận cơ hội này?

NHẬT BẢN ĐANG THIẾU HỤT NHÂN LỰC

Nhật Bản đang đối mặt với tình trạng lão hóa dân số và thiếu hụt nhân lực trầm trọng. Bộ Lao động Nhật Bản cho biết dân số Nhật đạt đỉnh 128,06 triệu người vào năm 2010 rồi từ đó giảm dần. Trong tương lai, dự kiến dân số sẽ giảm còn 115,22 triệu người vào năm 2030 và 95,15 triệu người vào năm 2050.

Bên cạnh đó, cơ cấu dân số theo tuổi cũng thay đổi chóng mặt. Năm 1990, tỷ lệ số người trong độ tuổi lao động đạt đỉnh là 69,5% dân số. Đến năm 2010, con số này chỉ còn 63,7%, và dự kiến sẽ tiếp tục giảm xuống 58,5% vào năm 2030 và 51,8% vào năm 2050.

Cũng theo Bộ Lao động Nhật, tỷ lệ người già đang tăng lên. Năm 2010, người cao tuổi mới chiếm 23,1% dân số, nhưng dự kiến sẽ chiếm tới 31,8% vào năm 2030 và 39,6% vào năm 2050. [1]

Tình trạng suy giảm dân số không chỉ diễn ra ở nông thôn mà còn ở ngay chính siêu đô thị như Tokyo, dù dân cư vẫn đang chuyển đến đó. Theo chính phủ Nhật, thanh niên di cư từ các đô thị nhỏ và nông thôn đến đại đô thị như Tokyo càng đẩy nhanh tốc độ suy giảm dân số ở các vùng đó. [2]

Xu hướng dân số như trên khiến cho việc bảo đảm lực lượng lao động phục vụ cho nền kinh tế ngày càng khó khăn hơn. Cách giải quyết hiệu quả nhất vẫn là tiếp nhận người lao động nước ngoài. [3]

LO NGẠI TRUNG QUỐC, NHẬT MỞ CỬA CHO NGƯỜI LAO ĐỘNG VIỆT NAM

Nguồn cung nhân lực Trung Quốc là cần thiết cho nền kinh tế Nhật nhưng lại tiềm ẩn nguy cơ về an ninh quốc gia như hai bài trước đã phân tích. Nhật cần bổ sung một lực lượng lao động nước ngoài không gây nguy hại cho an ninh quốc gia của họ.

Đó là lý do vì sao bất chấp những tai tiếng liên quan đến nạn trộm cắp vật và bỏ trốn ra ngoài để làm việc chui của người lao động Việt Nam, Nhật Bản vẫn tiếp tục nhận nguồn nhân lực từ quốc gia mà họ mới nâng cấp thành đối tác chiến lược toàn diện.

Tuy được Nhật Bản tiếp nhận ồ ạt với số lượng lớn, người lao động Việt Nam muốn sang Nhật làm việc vẫn đang phải đối mặt với nhiều vấn đề.

Một trong những trở ngại lớn nhất là phí môi giới ở Việt Nam, mặc dù chính phủ Nhật không thu phí. Mức phí này do bên tuyển dụng phía Việt Nam dàn xếp.

NHẬT THU PHÍ 0 ĐỒNG, Ở VIỆT NAM VẪN VAY NỢ ĐỂ ĐI

Tháng Bảy năm 2022, Cục Quản lý Xuất nhập cảnh Nhật Bản công bố kết quả một cuộc khảo sát về chi phí người lao động nước ngoài phải trả để có thể đến Nhật làm việc với danh nghĩa là tu nghiệp sinh. [4]

Người lao động Campuchia và Trung Quốc chỉ trả thấp hơn người lao động Việt Nam, chỉ dưới 100 triệu đồng, nếu quy đổi sang tiền Việt.

Ngược lại, người lao động Việt Nam phải trả phí mỗi giới cao nhất trong số các nước có công dân đến Nhật làm việc. [5] Theo đó, số tiền bình quân mà người lao động Việt Nam phải trả là 656.014 Yên (tương đương khoảng 130.006.700 Đồng ở thời điểm khảo sát.)

Đây là con số Cục Quản lý Xuất nhập cảnh Nhật Bản thu thập được từ 2.000 tu nghiệp sinh quốc tế tại Nhật, trong đó có Việt Nam.

Tuy nhiên, Tổ chức Lao động Thế giới vào tháng Tư năm 2023 còn đưa ra một con số khác lớn hơn là người lao động Việt Nam thực tế phải trả trung bình 192 triệu Đồng. [6] Trong khi đó, cũng theo khảo sát trên, người lao động Philippines chỉ phải trả một số tiền khoảng 23 triệu Đồng.

Ông Haruki Kondo, một nhà nghiên cứu về chính sách lao động thuộc tổ chức phi lợi nhuận POSSE ở Nhật, nói rằng người lao động Việt Nam đến Nhật thông qua chế độ thực tập sinh đã phải trả chi phí tương đương với 26 tháng lương tối thiểu ở Việt Nam, quy ra tiền Yên Nhật sẽ là khoảng 676.000 Yên, tức khoảng 120 triệu đồng. Phần lớn chi phí này đến từ tiền vay nợ. [7]

Như vậy, sau chi phí sinh hoạt và các chi phí khác, nhiều người lao động Việt Nam khó có thể trả được nợ. Đây là lý do chính khiến cho nhiều người, khi tới gần thời hạn phải về nước, đã bỏ trốn khỏi nơi làm việc chính thức đã từng giúp họ có giấy phép làm việc. Những người lao động này trốn ra ngoài làm “chui” và tiếp tục ở lại Nhật bất hợp pháp. Ông Haruki Kondo đã gọi tình trạng này là “nô lệ và buôn người hiện đại”.

Trước cánh cửa được trở thành nguồn cung nhân lực đáng kể cho Nhật Bản, Việt Nam có thể tranh thủ cơ hội này để làm lợi lâu dài về kinh tế.

Lưu ý là chính sách sử dụng lao động nước ngoài hiện nay của Nhật không đồng nghĩa với khuyến khích nhập cư. Người lao động chỉ được ở lại làm việc trong một khoảng thời gian nhất định, sau đó sẽ phải trở về nước. Đây có thể là kênh hữu hiệu giúp đào tạo kỹ năng và kỷ luật lao động, giúp ích cho nền kinh tế Việt Nam.

Để đón được cơ hội này, Việt Nam cần giải quyết vấn nạn chi phí cao bất hợp lý mà thanh niên Việt Nam phải trả để đi làm việc. Cơ chế xuất khẩu lao động Việt Nam cần tránh bị biến dạng thành một kiểu buôn người. Hơn nữa, sức lao động của thanh niên Việt Nam sẽ có giá cao hơn nếu họ được đào tạo các kỹ năng cơ bản trong nhà trường. □

ĐÓNG GÓP CHO

LUẬT KHOA

Chúng tôi làm báo độc lập.
Không sợ ai.
Không nịnh ai.

Hãy đóng góp cho Luật Khoa để
xây dựng báo chí độc lập Việt Nam:

donorbox.org/luatkhoa

Luật Khoa là một dự án của tổ chức
Sáng kiến Pháp lý Việt Nam (Legal
Initiatives for Vietnam), một tổ chức
phi lợi nhuận đăng ký ở California,
Hoa Kỳ theo quy chế 501(c)(3).

Mọi khoản đóng góp của độc giả ở
Hoa Kỳ đều được khấu trừ thuế (tax
deduction). Số EIN của chúng tôi:
81-5257301.

Đã có Báo cáo Thường niên 2021
tại đây: www.liv.ngo/bao-cao-thuong-nien-annual-report-2021

Liên hệ: editor@mail.luatkhoa.org

NÔNG DÂN ĐỒNG TÂM ĐÃ ĐẤU TRANH PHÁP LÝ NHƯ THẾ NÀO

*Đồng Tâm, đầu tiên và
trên hết, không phải là một
phong trào bạo lực.*

Trương Quỳnh Như - Trần Hà Linh

Bài được đăng lần đầu trên
luatkhoa.com ngày 09/01/2024.

Khi nhắc tới vụ Đồng Tâm, người ta
sẽ nghĩ ngay tới bạo lực.

Đó là vụ dân làng bắt giữ con tin làm
rúng động dư luận vào năm 2017, là vụ
đột kích của công an dẫn đến cái chết
của bốn người vào năm 2020, là những
bản án tử hình nghiệt ngã dành cho
những nông dân phản kháng.

Nhưng Đồng Tâm, đầu tiên và trên hết, không phải là một phong trào bạo lực, mà là một phong trào đấu tranh pháp lý có lớp lang chiến lược.

Nói cho cùng, ai đi khiếu nại, khiếu kiện về đất đai ở Việt Nam cũng đều đấu tranh pháp lý. Lý do đơn giản vì mức độ vi phạm pháp luật về đất đai của chính quyền các

cấp là lớn và phổ biến. Người dân Đồng Tâm đã tận dụng các công cụ pháp lý sẵn có, mà cụ thể là Luật Đất đai 2013, để bảo vệ ruộng đất của mình trước tham vọng thu hồi của chính quyền.

Đối lại, chính quyền cũng tận dụng pháp luật và diễn giải nó theo cách của mình để đối phó với nông dân khiếu kiện bằng cả

các phương pháp bạo lực lẫn phi bạo lực. Phương pháp đó của họ, sau cùng, không những không giải quyết được xung đột mà còn đẩy xung đột leo thang.

Đó cũng là kết luận của hai nhà nghiên cứu chính trị học Như Trương, Phó Giáo sư tại Đại học Denison và Duy Trinh, nghiên cứu viên tại Đại học Princeton trong một bài báo khoa học có tên “Agrarian agitations: transcripts of resistance and authoritarian feedback under Vietnam’s repressive-responsive regime”. [1] Bài báo được đăng trên tạp chí học thuật *Democratization* vào tháng 12/2023.

NGỌN NGUỒN CỦA VỤ TRANH CHẤP ĐẤT ĐAI Ở ĐỒNG TÂM

Nghiên cứu của Như Trương và Duy Trinh trình bày chi tiết lịch sử hình thành cũng như các diễn biến của vụ Đồng Tâm từ năm 1980 cho tới năm 2021.

Mọi chuyện bắt đầu vào ngày 14/4/1980, khi Thủ tướng Đỗ Mười ký quyết định giao 208 hecta đất ở tỉnh Hà Sơn Bình (cũ) để xây dựng sân bay quân sự Miếu Môn. Khu đất này bao gồm cả 46,3 hecta đất nông nghiệp nằm trong địa phận xã Đồng Tâm, huyện Mỹ Đức.

Chính quyền Hà Sơn Bình khi đó đã tiến hành thu hồi đất và bồi thường cho người dân, nhưng dự án sân bay bị đình trệ và không đi tới đâu. Người dân Đồng Tâm từ đó vẫn tiếp tục thuê lại khu đất này để canh tác.

Năm 2008, huyện Mỹ Đức (khi đó thuộc tỉnh Hà Tây cũ), bị sáp nhập vào Hà Nội.

Ngày 20/10/2014, Ủy ban Nhân dân TP. Hà Nội ra quyết định thu hồi toàn bộ khu đất quốc phòng 208 hecta kể trên để giao cho quân đội nhưng lại cộng thêm hơn 28 hecta đất nông nghiệp ở xã Đồng Tâm - vốn không nằm trong diện tích đất quốc

phòng được nói đến trong Quyết định năm 1980.

Tháng 11/2016, chính quyền huyện Mỹ Đức tiến hành rào đất và cưỡng chế di dời các hộ dân. Người dân phản ứng quyết liệt. Tháng 4/2017, chính quyền huy động cảnh sát về địa phương và bắt giữ năm người dân mà không có lệnh bắt. Ông Lê Đình Kinh, lãnh đạo của phong trào đấu tranh, bị cảnh sát đánh tới gãy chân. Đáp lại, dân làng bắt giữ 38 cảnh sát viên làm con tin. Chủ tịch Hà Nội Nguyễn Đức Chung phải thân chinh về tận nơi đàm phán với người dân, ký giấy hứa không truy tố người dân để đổi lại 38 con tin.

Ngày 9/1/2020, hơn 3.000 cảnh sát viên đột kích và nổ súng vào khu dân cư ở Đồng Tâm vào lúc sáng sớm, dẫn đến cái chết của ông Lê Đình Kinh và ba cảnh sát viên. Công an sau đó bắt và truy tố 29 người dân Đồng Tâm có liên quan tới vụ việc.

Ngày 14/9/2020, 29 người dân Đồng Tâm đã bị tòa tuyên án về tội giết người hoặc chống người thi hành công vụ, trong đó có hai án tử hình, một án chung thân, và những người còn lại chịu án tù. [2]

ĐÀN ÁP VÀ ĐÁP ỨNG

Theo nghiên cứu của Như Trương và Duy Trinh, để dập tắt tình trạng bất ổn xã hội, những chế độ chuyên chế độc tài áp dụng cùng lúc hai phương pháp: đàn áp và đáp ứng. Đàn áp biểu thị qua việc dùng vũ lực để chối bỏ các yêu cầu xã hội vốn gây bất lợi cho chính quyền. Ngược lại, đáp ứng là một phản ứng nhanh, giải quyết tích cực các đòi hỏi của xã hội.

Như thế, nếu chế độ càng phản ứng nhanh thì bất ổn xã hội sẽ càng thấp, và ngược lại. Tuy nhiên, trong vụ Đồng Tâm, phản ứng của chính quyền chỉ khiến xung đột leo thang. Đồng Tâm là ví dụ điển hình nhất để thấy cả hai phản ứng của chế độ tài - đàn áp và đáp ứng - đều dẫn về một kết quả: châm ngòi cho tình trạng bất ổn và

giải quyết tình trạng bất ổn này bằng một tình trạng bất ổn khác.

Nói rộng ra một chút. Một trong những lý do chính quyền Việt Nam sửa Luật Đất đai năm 2013 là để đáp ứng các đòi hỏi của xã hội trong tình trạng khiếu kiện đất đai khắp nơi, hệ quả của các quyết định thu hồi đất bất hợp lý.

Thứ nhất, Luật Đất đai 2013 liệt kê và làm rõ các trường hợp cho phép nhà nước thu hồi đất.

Thứ hai, luật sửa đổi và làm rõ quy trình thu hồi đất để đảm bảo quyền lợi của người dân.

Cuối cùng, Luật Đất đai sửa đổi bắt buộc phải kết hợp sự tham vấn và tham gia của công dân trong suốt quá trình thu hồi đất.

CHIẾN LƯỢC CỦA ĐỒNG TÂM

Chiến lược đấu tranh pháp lý của dân làng Đồng Tâm tập trung vào hai điểm.

Một, khu 28 hecta đất mà chính quyền Hà Nội quyết định thu hồi thêm vào năm 2014 không phải là đất quốc phòng mà là đất nông nghiệp.

Hai, các thủ tục đối thoại giữa chính quyền với người dân không tuân thủ đúng quy định của Luật Đất đai 2013.

Nghiên cứu kể trên cho rằng, cho tới năm 2019, người dân Đồng Tâm vẫn chỉ tập trung phản bác lập luận “đất quốc phòng” mà chính quyền đưa ra.

Thậm chí, họ còn cáo buộc rằng chính quyền Mỹ Đức muốn chuyển giao khu đất này cho Viettel vì mục đích thương mại chứ không phải mục đích quốc phòng.

Tháng 7/2017, vài tháng sau cuộc khủng hoảng con tin, Thanh tra Hà Nội ra văn bản kết luận đất tranh chấp là đất quốc phòng và chính quyền có căn cứ pháp luật để thu hồi cho mục đích quốc phòng theo Luật Đất đai 2013.

Sau đó, vào năm 2019, bất chấp phản ứng của người dân, Thanh tra Chính phủ ra phán quyết sau cùng, khẳng định tính đúng đắn của văn bản kết luận của Thanh tra Hà Nội. Đây là thời điểm người dân Đồng Tâm thay đổi chiến lược đấu tranh pháp lý, chuyển sang tấn công các thủ tục thu hồi đất và vẫn dựa trên Luật Đất đai 2013.

Cụ thể, họ viện dẫn các Điều 69, 70, 71 của Luật Đất đai để lập luận rằng việc thu hồi đất phải có các cuộc đối thoại giữa người dân bị ảnh hưởng, do ủy ban nhân dân huyện hoặc Mặt trận Tổ quốc huyện tổ chức. Do đó, việc Chủ tịch Nguyễn Đức Chung “đối thoại” với người dân Đồng Tâm vào tháng 4/2017 không được tính là đối thoại vì ông Chung tới với tư cách cá nhân chứ không đại diện cho các cơ quan chức năng kể trên.

Với cuộc “đối thoại” giữa Thanh tra Chính phủ với người dân Đồng Tâm vào tháng 11/2019, mặc dù truyền thông nhà nước nói rằng đây là một cuộc đối thoại, nhưng người Đồng Tâm bác bỏ, cho rằng đây chỉ là cuộc họp một chiều để thông báo kết luận thanh tra chứ không có đối thoại thực sự. Bên cạnh đó, chính quyền còn dùng vũ lực để đe dọa người dân và ngăn người dân tới tham dự cuộc họp này.

Người dân Đồng Tâm cũng lập luận rằng, nếu hơn 28 hecta đất nông nghiệp đang tranh chấp thực sự là đất quốc phòng thì cơ quan có thẩm quyền thu hồi, giải phóng mặt bằng phải là Bộ Quốc phòng chứ không phải chính quyền huyện Mỹ Đức, và nếu có tranh chấp thì thẩm quyền giải quyết phải thuộc về tòa án chứ không phải cơ quan hành chính các cấp. □

5 SỰ KIỆN TÔN GIÁO NỔI BẬT TRONG NĂM 2023

Đồ họa: Thùy Phong / Luật Khoa.

Thiện Trường

Bài được đăng lần đầu trên
luatkhoa.com ngày 18/01/2024.

Năm 2023 ghi nhận nhiều sự kiện tôn giáo nổi bật, cũng như chứng kiến việc chính quyền áp dụng nhiều chính sách trong việc quản lý tôn giáo.

Sau đây là 5 sự kiện tiêu biểu, khái quát nên bức tranh tôn giáo tại Việt Nam trong năm qua.

Hòa thượng Thích Tuệ Sỹ qua đời

Hòa thượng Thích Tuệ Sỹ qua đời ngày 24/11/2023 tại chùa Phật n, tỉnh Đồng Nai, hưởng thọ 81 tuổi. [1]

Ông giữ chức Chánh Thư ký Xử lý Thường vụ Viện Tăng thống của Giáo hội Phật giáo Việt Nam Thống nhất (GHPGVNTN), quyền lãnh đạo tạm thời của giáo hội. [2]

Ông cũng là một nhà bất đồng chính kiến và từng bị tuyên án tử hình vào tháng 9/1988 về tội hoạt động lật đổ chính quyền nhân dân. Nhờ sự can thiệp của quốc tế, ông được giảm án còn 20 năm tù giam. [3]

Ông cũng được biết đến như một học giả trong ngành triết học, Phật học.

Tang lễ của ông đã diễn ra tốt đẹp dù ban đầu chính quyền địa phương ngăn cản việc treo băng rôn có dòng chữ “Giáo hội Phật giáo Việt Nam Thống nhất”. [4]

Theo GHPGVNTN, Hòa thượng Thích Tuệ Sỹ có tên thật là Phạm Văn Thương, sinh ngày 5/4/1945 tại tỉnh Paksé, Lào. [5]

Từ năm 1964 đến 1970, ông tốt nghiệp Viện Cao đẳng Phật Học và làm giáo sư tại Viện Đại học Vạn Hạnh.

Năm 1973, ông làm Giám học tại Phật Học viện Trung phần. Sau ngày 30/4/1975, học viện bị chính quyền đóng cửa, ông chuyển đến sống tại một ngôi chùa gần thành phố Nha Trang.

Năm 1977, ông vào Sài Gòn lánh nạn tại chùa Tập Thành, và bị chính quyền bắt giam ba năm không thông qua xét xử về tội cư trú bất hợp pháp.

Cuối tháng 9/1988, chính quyền đã kết án tử hình ông vì tội âm mưu lật đổ chính quyền.

Đến năm 1998 ông được trả tự do nhờ sự can thiệp của quốc tế. Cùng năm, ông được tổ chức nhân quyền Human Rights Watch trao giải thưởng Hellman-Hammett cùng với bảy người khác.

Tháng 4/1999, Hòa thượng Thích Quảng Độ đề cử ông làm Tổng Thư ký Viện Hóa đạo GHPGVNTN.

Ngày 21/8/2022, Hội đồng Giáo phẩm Trung ương GHPGVNTN cử ông nhận chức vụ Chánh Thư ký kiêm Xử lý Thường vụ Viện Tăng thống. Ông giữ chức vụ này cho đến khi qua đời.

Việt Nam đồng ý cho Vatican có đại diện thường trú

Vào ngày 27/7/2023, Chủ tịch nước Võ Văn Thường đã gặp Giáo hoàng Francis tại Vatican. Hai bên đã ký kết “Thỏa thuận về Quy chế của Đại diện Thường trú của Tòa Thánh tại Việt Nam” nhằm thiết lập quan hệ ngoại giao chính thức. [6]

Đây là kết quả của 10 vòng đàm phán từ năm 2009 đến tháng Ba năm 2023.

Trước năm 1975 tại miền Nam, chính quyền Việt Nam Cộng hòa chỉ cho phép Tòa Thánh bổ nhiệm khâm sứ tại Việt Nam, tức là người đại diện của Tòa Thánh nhưng không có tư cách ngoại giao chính thức.

Sau năm 1975, chính quyền cộng sản đã yêu cầu khâm sứ Tòa Thánh rời khỏi Sài Gòn, chấm dứt sự có mặt của đại diện Tòa Thánh tại Việt Nam. [7]

Còn tại miền Bắc, hai bên cắt đứt quan hệ ngoại giao từ tháng 8/1959, khi chính quyền trục xuất linh mục Terenz O’Driscoll lúc đó đang tạm thời đảm nhiệm quyền khâm sứ và tịch thu tòa khâm sứ cho đến nay. [8]

Đến năm 2011, chính quyền mới cho phép Tòa Thánh bổ nhiệm một vị đại diện không thường trú đến Việt Nam là Tổng Giám mục Leopoldo Girelli.

Năm 2018, Tổng Giám mục Marek Zalewski, người Ba Lan, được cử đến Việt Nam thay thế Tổng Giám mục Girelli.

Đến tháng 12/2023 thì Tòa Thánh tiếp tục bổ nhiệm Tổng Giám mục Marek Zalewski làm đại diện thường trú của Giáo hoàng đầu tiên tại Việt Nam. [9]

Hội thánh Tin Lành đấng Christ Tây Nguyên bị cáo buộc là tổ chức phản động sau vụ việc hai đồn công an xã bị tấn công tại tỉnh Đắk Lắk

Khoảng 0 giờ, ngày 11/6/2023, hai trụ sở ủy ban nhân dân (UBND) xã Ea Tiêu và Ea Ktur bị một nhóm người tấn công, giết chết chín người, trong đó có bốn công an viên, hai cán bộ lãnh đạo xã, và ba người dân. [10]

Đến ngày 23/6/2023, Công an tỉnh Đắk Lắk đã khởi tố 84 người, trong đó 75 người bị khởi tố vì tội khủng bố nhằm chống chính quyền nhân dân. Các video do chính quyền công bố cho thấy các nghi phạm hầu hết đều là người Thượng. [11]

Ngày 22/6/2023, Cục An ninh Nội địa, Bộ Công an cho biết trong các nghi phạm bị bắt có một người được một tổ chức có trụ sở tại Mỹ cử về Việt Nam để “dàn dựng vụ tấn công”. [12]

Trước đó, vào ngày 18/6/2023, kênh YouTube của Công an tỉnh Đắk Lắk có đăng một phóng sự cáo buộc Hội thánh Tin Lành đấng Christ Tây Nguyên là tổ chức phản động. [13]

Video này được đăng cùng lúc với các video về vụ tấn công tại hai UBND xã thuộc tỉnh Đắk Lắk làm nhiều người chết.

Dù cáo buộc như vậy nhưng video chỉ nói rằng các tín đồ đã được học về cách viết báo cáo vi phạm nhân quyền, tự do tôn giáo, đào tạo kỹ năng hoạt động xã hội dân sự, thu thập thông tin về vi phạm nhân quyền. Đây rõ ràng chỉ là những hoạt động vận động nhân quyền ôn hòa chứ không phải việc sử dụng vũ lực tấn công vào các cơ quan nhà nước. [14]

Cho đến nay, Hội thánh Tin Lành đấng Christ Tây Nguyên vẫn chưa được chính quyền thừa nhận. Các thành viên bị cáo buộc là phản động, chống phá nhà nước. Trong khi những nhóm Tin Lành độc lập tại Tây Nguyên bị cấm hoạt động, báo chí nhà nước vẫn tuyên truyền rằng nhà nước đã đảm bảo quyền tự do tôn giáo cho người Thượng.

Vào tháng 6/2023, báo điện tử VOV khẳng định đồng bào có đạo ở Tây Nguyên luôn được đảm bảo quyền tự do tín ngưỡng, tôn giáo. [15]

Bài viết khẳng định chính quyền các tỉnh Tây Nguyên luôn giải quyết nhu cầu, nguyện vọng chính đáng, hợp pháp của các tổ chức, cá nhân tôn giáo.

Hiện nay, Tây Nguyên là khu vực rất nhạy cảm về vấn đề tôn giáo, tranh chấp đất đai, phân biệt đối xử dựa trên sắc tộc. Người Thượng ở khu vực này đã trải qua nhiều biến cố khiến họ mất mát đất đai, tín ngưỡng cổ truyền bị xóa bỏ, không được phép tự do sinh hoạt tôn giáo.

Chính quyền kiểm tra việc quản lý tiền công đức trên toàn quốc

Ngày 19/1/2023, Bộ Tài chính đã ban hành Thông tư số 04/2023/TT-BTC hướng dẫn quản lý, thu chi tài chính cho việc tổ chức lễ hội và tiền công đức, tài trợ cho các di tích và hoạt động lễ hội. [16]

Thông tư sẽ không điều chỉnh công tác quản lý, thu chi tiền công đức, tài trợ ở các cơ sở tôn giáo chưa là di tích được chính

quyền công nhận hoặc đưa vào danh mục kiểm kê di tích của địa phương theo quy định của Luật Di sản Văn hóa. Tiền tài trợ, tiền công đức để duy trì hoạt động của tổ chức tôn giáo, tổ chức tôn giáo trực thuộc cũng không thuộc phạm vi điều chỉnh của thông tư trên.

Bộ Tài chính cũng cho biết chính quyền không quản lý tiền công đức, tiền tài trợ cho di tích và hoạt động lễ hội ở các cơ sở tín ngưỡng và tôn giáo. [17]

Đến tháng 7/2023, Bộ Tài chính đã công bố báo cáo kết quả thực hiện thí điểm kiểm tra việc quản lý tiền công đức tại các di tích lịch sử - văn hóa, đình, chùa tại tỉnh Quảng Ninh. [18] Theo báo cáo, có 50 chùa không có số liệu báo cáo, điển hình là chùa Ba Vàng ở thành phố Uông Bí.

Vài ngày sau, chùa Ba Vàng đã báo cáo số tiền công đức thu được từ ngày 19/3/2023 đến ngày 30/4/2023 là 4.164.500.000 đồng. Trong đó, tổng chi bằng tổng thu. [19]

Đến tháng 10/2023, Bộ Tài chính gửi công văn đến UBND các tỉnh, thành phố về việc quản lý tiền công đức, tài trợ tại các di tích lịch sử, văn hóa trên toàn quốc. [20]

Theo công văn, Bộ Tài chính tiếp tục khẳng định nhà nước không quản lý tiền công đức, tài trợ cho di tích nhưng mọi hoạt động thu, chi phải được quản lý, sử dụng đúng mục đích và minh bạch.

Chủ tịch UBND cấp huyện là người chỉ đạo việc kiểm tra, và chủ tịch UBND cấp tỉnh sẽ gửi báo cáo kết quả cho Bộ Tài chính.

Thông tư này cũng gây ảnh hưởng không nhỏ đến mối quan hệ khăng khít giữa Giáo hội Phật giáo Việt Nam và chính quyền. Hiện nay, Giáo hội có ít nhất 28 ngôi chùa được công nhận hoặc nằm trong di tích quốc gia đặc biệt và khoảng 500 ngôi chùa khác được công nhận là di tích cấp quốc gia. [21] Trong số đó, nhiều ngôi chùa có doanh thu lớn của giáo hội

được chính quyền tạo điều kiện về giải phóng mặt bằng, đầu tư xây dựng và kinh doanh du lịch.

Linh mục chánh xứ bị ngăn cản khi đang dâng lễ tại Kon Tum

Vào ngày 22/3/2023, chính quyền xã Đắk Nông, huyện Ngọc Hồi, tỉnh Kon Tum đã ngăn cản thô bạo một linh mục chánh xứ đang làm thánh lễ cho các tín đồ.

Linh mục bị ngăn cản là ông Phanxicô Xaviê Lê Tiên, chánh xứ giáo xứ Đắk Giắc, đang dâng lễ tại nhà nguyện Giáo họ Phaolô của giáo xứ này.

Chính quyền cho biết nhà nguyện này chưa được công nhận, do đó việc sinh hoạt tôn giáo là trái pháp luật. Chính quyền tỉnh Kon Tum khẳng định sẽ xử lý những cán bộ có hành động quá đáng trong khi ngăn cản thánh lễ này. [22]

Ngay khi sự việc xảy ra, Tòa giám mục Kon Tum đã ra thông báo lên án hành vi xúc phạm tôn giáo của chính quyền xã Đắk Nông. Thông báo còn cho biết chính quyền chưa đồng ý công nhận nhà nguyện này, cũng như một số nhà nguyện khác trong tỉnh. [23]

Sau đó, để thuận lợi cho việc tổ chức thánh lễ, Linh mục Phanxicô Xaviê Lê Tiên đã gửi đơn xin cấp phép sinh hoạt tôn giáo tập trung tại nhà nguyện này. Tuy nhiên, chính quyền lại bác đơn với lý do: “Đơn xin đăng ký điểm sinh hoạt tạm thời của Linh mục Lê Tiên chưa đảm bảo các điều kiện theo quy định của pháp luật...”. [24]

Các hoạt động của Công giáo tại khu vực miền núi phía Bắc và Tây Nguyên luôn gặp nhiều khó khăn do chính quyền không chịu công nhận những nhà thờ, nhà nguyện mới được thành lập. Tất cả các hoạt động tôn giáo phải được chính quyền đồng ý trước khi tổ chức, dù rằng nó chỉ mang tính tôn giáo thuần túy, được các linh mục trong nước cử hành. □

Ảnh: Pawel Janiak / Unsplash

BỘ MÁY HÀNH CHÍNH: MÔ HÌNH PHÁP-NHẬT VÀ MỸ, HAY LÀ TÍNH CHUYÊN NGHIỆP VÀ TÍNH ĐẠI DIỆN

Hoàng Dạ Lan

Bài được đăng lần đầu trên luatkhoa.com ngày 19/01/2024.

Bộ máy hành chính (bureaucracy), theo quan điểm của nhà xã hội học và triết gia người Đức Max Weber, thường được xây dựng trên cơ sở các quy tắc và quy trình công việc rõ ràng và chặt chẽ, giúp đảm bảo tính hiệu quả và công bằng trong tổ chức. [1] Có hai yếu tố quan trọng cần được xem xét khi xây dựng một bộ máy hành chính, đó là tính chuyên nghiệp (expertise) và tính đại diện (representation).

Tính chuyên nghiệp hay tính chuyên môn liên quan đến khả năng vận dụng kinh nghiệm và kiến thức chuyên sâu trong việc quản lý và thực hiện các nhiệm vụ hành chính.

Tính đại diện đề cập đến khả năng phản ánh đúng và đầy đủ ý chí, nguyện vọng của cộng đồng và cử tri trong quá trình ra quyết định và thực thi chính sách.

Việc duy trì sự cân bằng giữa hai yếu tố này trong bộ máy hành chính là rất quan trọng. Nếu quá tập trung vào tính chuyên nghiệp mà thiếu tính đại diện, hệ thống có nguy cơ không phản ánh đầy đủ ý chí và mong muốn của cộng đồng. Ngược lại, nếu quá tập trung vào tính đại diện mà thiếu chuyên môn, bộ máy hành chính có thể phát sinh các vấn đề hiệu quả, hiệu suất và chất lượng dịch vụ.

Để nâng cao tính chuyên nghiệp, một số quốc gia tập trung vào việc đào tạo và tuyển chọn những người có chuyên môn cao, đồng thời thiết lập hệ thống đánh giá công bằng, minh bạch, và quy trình thăng tiến dựa trên năng lực.

Đối với tính đại diện, các quốc gia dân chủ thường trực tiếp hoặc gián tiếp thông qua bầu cử để tìm ra chính trị gia đứng đầu chính phủ. Sau mỗi kỳ bầu cử, người đứng đầu hành pháp ở cấp trung ương (tổng thống hoặc thủ tướng) và ở cấp địa phương (thống đốc hoặc thị trưởng, tỉnh trưởng) có thể thực hiện quyền bổ nhiệm các vị trí lãnh đạo bộ máy hành chính mới trong phạm vi quản lý của họ. Điều này giúp hệ thống hành chính có những thay đổi linh hoạt, thích ứng với mong muốn và đòi hỏi của cử tri.

Trong khi Anh, Pháp và Nhật Bản nhấn mạnh vào tính chuyên nghiệp trong bộ máy hành chính, Hoa Kỳ chú trọng vào tính đại diện. Sự khác biệt này có nguồn gốc từ lịch sử hình thành và củng cố thể chế chính trị - hành chính ở những quốc gia này.

MÔ HÌNH PHÁP, NHẬT: TẬP TRUNG VÀO TÍNH CHUYÊN NGHIỆP CỦA BỘ MÁY HÀNH CHÍNH

Ở *Nhật Bản*, Pháp và nhiều quốc gia châu Âu, bộ máy hành chính đã được hình thành và củng cố trước khi những nước này trải qua quá trình dân chủ hóa. Các quốc gia này có truyền thống lâu đời trong việc tạo ra một bộ máy hành chính chuyên nghiệp và độc lập cao để thực hiện các nhiệm vụ như thu thuế, xây dựng đường sá, cầu cống, chuyển phát thư và bưu phẩm. [2]

Các nước này cũng xây dựng nhiều trường đại học công lập nhằm nuôi dưỡng đội ngũ nhân tài làm việc cho bộ máy hành chính. Năm 1747, chính phủ Pháp thành lập Đại học École des Ponts et Chaussées để đào tạo chuyên gia trong lĩnh vực xây dựng cầu đường và quản lý hạ tầng. Năm 1794, Đại học École Polytechnique được thành lập để đào tạo kỹ sư và trường École Normale ra đời để đào tạo nhà giáo. Tổng cộng, chính phủ Pháp lập khoảng tám mươi trường đại học chuyên ngành để đào tạo nhân viên công vụ cho bộ máy nhà nước. [3]

Nhật Bản trong thời kỳ Minh Trị Duy Tân cũng nhanh chóng bắt chước mô hình hiện đại hóa của các quốc gia phương Tây và thành lập Đại học Tokyo vào năm 1877 để đào tạo chuyên gia trong nhiều lĩnh vực cho chính phủ.

MÔ HÌNH HOA KỲ: CHÚ TRỌNG TÍNH ĐẠI DIỆN CỦA BỘ MÁY HÀNH CHÍNH

Ở *Hoa Kỳ*, nền dân chủ đại diện đã được hình thành và phát triển từ những ngày đầu lập quốc vào cuối thế kỷ 18, trong khi chính quyền liên bang ở giai đoạn đầu còn yếu và nhân sự hạn chế. Hoa Kỳ ra đời sau cuộc chiến tranh giành độc lập với

Vương quốc Anh, một chế độ quân chủ tập quyền. Do đó, trong văn hóa chính trị Hoa Kỳ, khái niệm quyền tự do (liberty) mang ý nghĩa chống lại sự can thiệp và chuyên chế của một chính phủ trung ương tập quyền (anti-statism). [4] Đồng thời, các tiểu bang cũng lo ngại trước khả năng một chính quyền liên bang mạnh có thể xâm phạm quyền tự quyết của họ.

Trong bối cảnh này, hệ thống dân chủ đại diện được thiết lập từ giai đoạn lập quốc trong khi chính phủ liên bang vẫn còn rất yếu với ngân sách nhỏ và nhân lực hạn chế. Đến thời tổng thống thứ bảy, Andrew Jackson, hệ thống bổ nhiệm nhân sự của Hoa Kỳ mới thay đổi đáng kể. Hai nhiệm kỳ của ông được gắn với câu khẩu hiệu “To the victors belong the spoils” (chiến lợi phẩm thuộc về người chiến thắng). Câu này được sử dụng để mô tả hệ thống bảo trợ chính trị (patronage/clientelism), trong đó các chính trị gia chiến thắng trong cuộc bầu cử ban thường cho những người ủng hộ mình bằng cách bổ nhiệm họ vào các vị trí trong chính phủ. [5]

Trong nhiệm kỳ đầu tiên của Andrew Jackson, có đến 919 quan chức (chiếm khoảng 10% tổng số nhân viên liên bang) bị loại khỏi các vị trí trong chính phủ và được thay thế bởi những người ủng hộ ông trong quá trình tranh cử, như một phần thưởng cho sự trung thành của họ. [6]

Hệ thống bổ nhiệm dựa trên sự ủng hộ chính trị chỉ giảm sức ảnh hưởng sau khi Quốc hội thông qua Đạo luật Pendleton vào năm 1883, thúc đẩy việc chọn lựa và đánh giá nhân viên dựa trên năng lực, hiệu suất và thành tích trong công việc. Đạo luật Pendleton đã đóng vai trò quan trọng giúp Hoa Kỳ xây dựng một hệ thống công vụ chuyên nghiệp và một nhà nước quản trị hiện đại.

Tuy nhiên, di sản của một nhà nước liên bang yếu cùng với sự thiếu vắng các trường đại học công chuyên đào tạo nhân lực cho bộ máy công vụ (như ở Pháp) khiến

bộ máy hành chính của Hoa Kỳ có địa vị và quyền lực thấp hơn so với các cơ quan lập pháp. Phải đến giai đoạn Đại Suy thoái (1929-1933) và Thế chiến II, chính quyền liên bang Hoa Kỳ mới phát triển về quy mô và chức năng tương đương với chính quyền trung ương của các nền dân chủ giàu có khác. [7] Bên cạnh đó, ảnh hưởng của tinh thần Andrew Jackson cũng góp phần làm cho bộ máy hành chính Hoa Kỳ tăng tính chính trị và giảm tính độc lập so với mô hình của Pháp và Nhật.

BỘ MÁY HÀNH CHÍNH HIỆN TẠI

Hiện nay, trong các nền dân chủ với một bộ máy hành chính mạnh như Nhật Bản, Anh và Pháp, vị trí bộ trưởng là do chính trị gia đảm nhiệm và thay đổi sau mỗi kỳ bầu cử. Mặc dù bộ trưởng có thể thay đổi, phần lớn các công chức hành chính sự nghiệp trong mỗi bộ vẫn giữ nguyên vị trí của họ.

Trong khi đó, tại Hoa Kỳ, vị trí bộ trưởng và ba cấp tiếp theo bên dưới thường là do tổng thống mới nhậm chức bổ nhiệm. Công chức hành chính sự nghiệp đảm nhận những vị trí quản lý cấp trung và nhân viên thừa hành trong hệ thống cấp bậc của mỗi bộ (xem hình minh họa bên dưới). [8]

Trong khi thủ tướng Nhật chỉ cần bổ nhiệm khoảng vài trăm quan chức trong bộ máy hành chính, Tổng thống Joe Biden sau khi nhậm chức phải bổ nhiệm khoảng 4.000 vị trí trong chính phủ liên bang. Trong số này, có hơn 1.200 vị trí cần phải được Thượng Viện phê chuẩn. Chúng thường là những vị trí quan trọng và quyền lực nhất trong bộ máy nhà nước, bao gồm vị trí bộ trưởng, đại sứ, thẩm phán liên bang, lãnh đạo các cơ quan độc lập như chủ tịch Cục Dự trữ Liên bang Mỹ (FED) và giám đốc Cục Tình báo Trung ương Hoa Kỳ (CIA). [9]

Quy trình phê chuẩn từ Thượng Viện là một biện pháp quan trọng nhằm kiểm soát quyền lực của tổng thống. Tổng

thống cần lựa chọn các ứng viên có kinh nghiệm, năng lực và uy tín để đảm bảo sự chấp thuận từ Thượng Viện.

Việc lựa chọn mô hình Nhật Bản hay Hoa Kỳ đặt ra nhiều vấn đề quan trọng cần xem xét.

Người ủng hộ mô hình Nhật Bản thường đánh giá cao tính độc lập và chuyên nghiệp của bộ máy hành chính của nước này. Họ cho rằng cách bổ nhiệm kiểu Mỹ khiến bộ máy hành chính bị chính trị hóa quá mức, gây ảnh hưởng tiêu cực đến tính độc lập của các cơ quan quản lý. Sự biến động lớn về nhân lực với việc nhiều thành viên cũ phải rời đi sau mỗi kỳ bầu cử có thể dẫn đến việc mất mát một số thông tin lịch sử, kinh nghiệm và kiến thức tích lũy từ quá khứ của tổ chức.

Ngược lại, những người ủng hộ mô hình Hoa Kỳ cho rằng bộ máy hành chính của Nhật Bản quá xơ cứng, thiếu tính đại diện và không đủ linh hoạt để thích ứng với mong muốn của cử tri. Họ cho rằng mô hình Hoa Kỳ tạo ra sự “thay máu” định kỳ trong tổ chức, thúc đẩy mục tiêu và chính sách của tổng thống trong quản lý và lãnh đạo chính phủ, từ đó giúp nền hành chính phục tùng nguyện vọng của cử tri.

***

Bài viết phác thảo hai mô hình quản lý bộ máy hành chính của các quốc gia dân chủ, vậy câu chuyện ở Việt Nam thì sao? Hệ thống hành chính của Việt Nam đang gặp phải những vấn đề gì? Cách thức bổ nhiệm lãnh đạo của Việt Nam khác gì so với các quốc gia dân chủ? Bài viết tiếp theo sẽ cố gắng giải đáp các câu hỏi này. □

Quy hoạch Paris đã truyền cảm hứng cho các chế độ độc tài như thế nào

QUY HOẠCH PARIS ĐÃ TRUYỀN CẢM HỨNG CHO CÁC CHẾ ĐỘ ĐỘC TÀI NHƯ THẾ NÀO

Bóng tối ở Kinh đô Ánh sáng.

Nguyễn Đại Nam

Bài được đăng lần đầu trên [luatkhoa.com](#) ngày 26/01/2024.

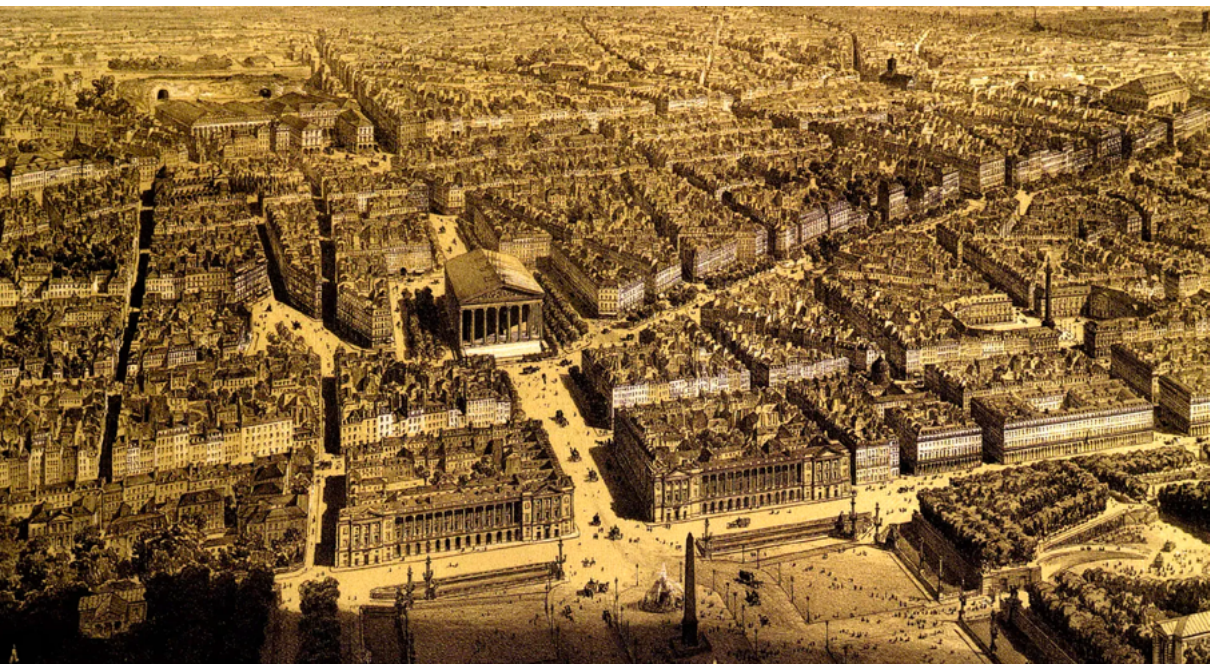
Hai phạm trù đô thị (bao gồm cả kiến trúc) và độc tài tưởng chừng chẳng mấy liên quan, nhưng đó thực ra lại là một chủ đề hết sức thú vị và chưa nhận được sự quan tâm đúng mức.

Quy hoạch đô thị (urban planning) và kiến trúc (architect) đã trở thành công cụ thường xuyên được những chế độ độc tài sử dụng để biểu dương sức mạnh, củng cố sự đồng thuận, ngăn chặn, đàn áp đối lập và duy trì sự cai trị. [1]

Những đại lộ lớn, dài là điểm đặc trưng của Paris sau khi được quy hoạch lại vào thế kỷ 19.

Ảnh: Alamy/ The Guardian.

Và Paris - kinh đô ánh sáng thế giới, một hình mẫu về quy hoạch đô thị - đã đi đầu trong xu hướng này cùng với các nhà nước

chuyên chế ở châu Âu cuối thế kỷ 19, đầu thế kỷ 20.

Dự án cải tạo Paris (năm 1853 - 1870) được nam tước Georges Eugène Haussmann chỉ đạo, dưới sự hậu thuẫn của Hoàng đế Napoleon III (cháu ruột Napoleon I). [2]

Khi cải tạo Paris, bên cạnh việc xây dựng thêm nhiều công trình hạ tầng và kiến trúc khang trang như đại lộ, công viên, quảng trường, v.v, Haussmann đã cho dẹp bỏ các khu ổ chuột và di dời tầng lớp dân nghèo, những người cùng khổ ra xa trung tâm thành phố.

Cách tiếp cận này đã bị một số nhà hoạt động chính trị đương thời cáo buộc là bình phong cho âm mưu bố trí lực lượng mật vụ để tăng cường giám sát người dân. [3] Những đại lộ rộng thênh thang và con đường được nắn ngay ngắn thẳng hàng sẽ giúp cảnh sát và quân đội dễ dàng di chuyển vào trấn áp đám đông biểu tình, thậm chí có thể nã pháo nếu cần thiết.

Tư duy sử dụng quy hoạch đô thị để kiểm soát đám đông của Haussmann sau đó đã lan truyền qua nhiều nơi. Nhiều chế độ độc tài đã áp dụng và cực đoan hóa các yếu tố thị uy và giám sát của lối kiến trúc quy hoạch này.

Năm 2005, chế độ quân phiệt Miến Điện quyết định dời thủ đô từ Yangon (gần 5 triệu dân) về Naypyidaw. [4]

Đây là thành phố nằm khá biệt lập trong nội địa, thưa dân (chưa đầy 1 triệu), chủ yếu là giới tướng lĩnh và quan chức chính quyền, nhưng lại có những đại lộ lên tới 20 làn xe.

Năm 2007, cuộc Cách mạng Áo cà-sa (Saffron Revolution) làm rung chuyển nhiều nơi trên đất Miến Điện đã không thể lan nhanh và rộng tới Naypyidaw do cách trở địa lý, cuối cùng bị quân đội dập tắt. [5]

Nhìn chung, phong cách quy hoạch đô thị và kiến trúc ở các nhà nước độc tài thường mang những đặc điểm sau: [6]

Thứ nhất, các công trình mang tính biểu tượng được ưu tiên xây dựng để phục vụ mục đích tuyên truyền, khuyến khích hiện tượng sùng bái cá nhân.

Những nhà độc tài thường đặc biệt yêu thích các kiến trúc uy nghiêm khổng lồ, đôi khi lớn đến mức phi lý, qua đó giúp họ biểu dương sức mạnh và sự vĩ đại của chế độ, đồng thời vun đắp và lan tỏa tình cảm yêu mến của người dân dành cho họ.

Thứ hai, thiết kế của những công trình này, cho dù có được đánh giá cao về tính mỹ học hay không, thường tạo cảm giác lạnh lẽo, thậm chí có phần đáng sợ, khiến người dân dễ cảm thấy bị khuất phục.

Có thể kể tới Đại lễ đường Nhân dân ở Bắc Kinh (Trung Quốc); tòa nhà quốc hội lớn nhất thế giới ở Bucharest (Romania, được xây dựng dưới thời Nicolae Ceaușescu, tiêu tốn tới 20% ngân sách quốc gia mỗi năm); khách sạn cao nhất thế giới và khai hoàn môn lớn thứ hai thế giới (lớn hơn cả Khải Hoàn Môn Paris) ở Bình Nhưỡng (Bắc Triều Tiên), v.v. [7][8]

Thứ ba, quy hoạch theo hướng chia để trị (dễ kiểm soát), hạn chế sự tự do đi lại và tương tác, duy trì tình trạng biệt lập xã hội (social isolation).

Đô thị tại các xứ sở độc tài thường được thiết kế nhằm tạo ra sự ngăn cách giữa tầng lớp tinh hoa chính trị (quan chức, cố vấn, tướng lĩnh, lợi ích nhóm) với đám đông.

Như ở Bình Nhưỡng, chỉ những công dân ưu tú và trung thành nhất mới được nhận tiêu chuẩn sinh sống trong các tòa chung cư trông giống hệt nhau (đặc trưng của phong cách Stalinist, lấy cảm hứng từ tư duy Haussmann). [9] Càng đi xa Bình

Những thì đời sống người dân và cơ sở hạ tầng lại càng hết sức thiếu thốn.

Trong giai đoạn 1955 - 1984, Hà Nội cũng từng được quy hoạch theo phong cách Stalinist dưới sự cố vấn của các kiến trúc sư Liên Xô. Thành phố được chia thành nhiều mikroraion (tiểu khu trong tiếng Nga), bao gồm cả những cơ sở hạ tầng cần thiết (trường học, bệnh viện, chợ, v.v) dựa theo một công thức không đổi (60.000 - 70.000 dân) và áp dụng rập khuôn cho tất cả mọi nơi.

Tuy nhiên, phần lớn các ý đồ trên đều đã thất bại do sự thiếu hiểu biết về văn hóa, lịch sử, nhân khẩu học Hà Nội.

Về sau, giới kiến trúc và quy hoạch Việt Nam đã cùng ngồi lại để tìm phương án sửa chữa. Kết quả là Hà Nội cùng nhiều thành phố khác ở Việt Nam sau Đổi mới (1986) đã và đang được quy hoạch theo hướng uyển chuyển hơn, du nhập tư duy kinh tế thị trường từ phương Tây. [10]

Thứ tư, không gian công cộng ở những xứ sở độc tài thường được sử dụng để biểu dương sức mạnh, rắn đe, thị uy thay vì khuyến khích đời sống dân sự.

Như tại Nga, từ năm 2008, Putin đã cho khôi phục hoạt động duyệt binh của thời Xô Viết trên Quảng trường Đỏ ở thủ đô Moscow. [11] Hay chế độ quân chủ Arab Saudi thường mang tù tù ra chặt đầu thị chúng trên Quảng trường Deera ở Riyadh. [12]

Tuy nhiên, trái với ý muốn của các nhà cai trị, dân chúng ở nhiều quốc gia vẫn tiến đến các quảng trường để tham dự phong trào bất tuân dân sự (civil disobedience) và phản kháng để tranh đấu cho tự do.

Nhiều cuộc biểu tình trên khắp thế giới, từ Cairo (Ai Cập), Tripoli (Libya) ở Bắc Phi cho tới Kiev (Ukraine), Tbilisi (Gruzia) hay Bishkek (Kyrgyzstan) - những nước cộng hòa thuộc Liên Xô cũ, đều diễn ra tại các quảng trường.

Gần đây, các chế độ độc tài tiếp tục đổ thêm nhiều tiền của vào các công nghệ như dữ liệu lớn, cảm biến nhận diện hình ảnh tại các khu vực công cộng. Người dân không thể không nhận thấy những dự án thành phố thông minh của Ai Cập và Arab Saudi; hay thành phố công nghệ trong mơ - Tân khu Hùng An - của Trung Quốc đều có mục đích kiểm soát người dân chặt chẽ hơn. [13][14] □

TRUNG QUỐC VÀ CHIẾN LƯỢC CAN THIỆP VÀO BẦU CỬ Ở ĐÀI LOAN

“Một Trung Quốc”?

James Chang

Bài được đăng lần đầu trên [luatkhoa.com](#)
ngày 11/01/2024.

Ngày 13 tháng Một sắp tới, người dân Đài Loan sẽ đi bầu tổng thống cùng các nhà lập pháp mới của họ cho nhiệm kỳ bốn năm. [1] Kết quả cuộc bầu cử này có ý nghĩa lớn đối với an ninh của cả khu vực, trong đó có Việt Nam.

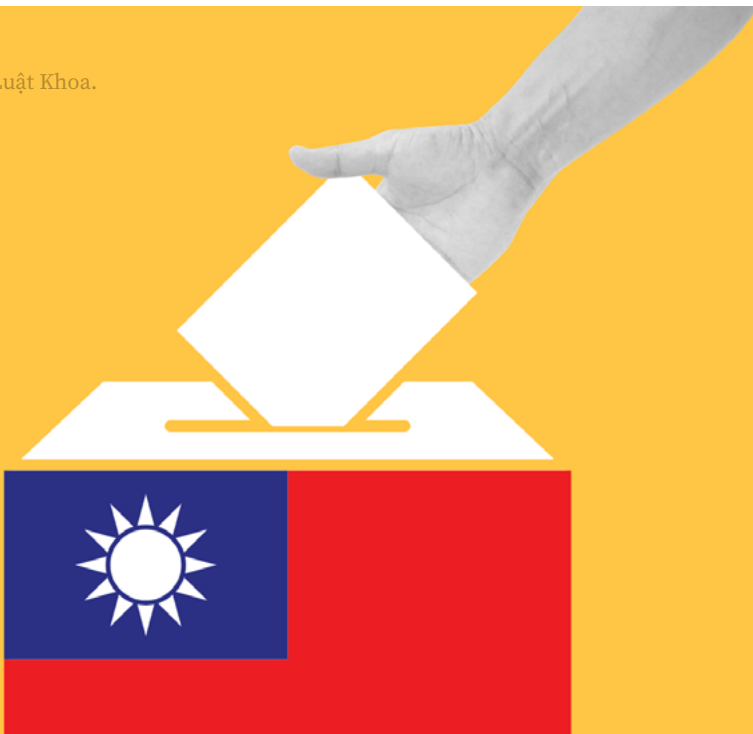
CÁC ỨNG CỬ VIÊN

Như thường lệ, bầu cử ở cấp quốc gia của Đài Loan luôn xoay quanh chính sách của quốc đảo này với Trung Quốc. Và cũng như thường lệ, cứ vào dịp năm mới, Tổng Bí thư, Chủ tịch nước Tập Cận Bình lại đe

dọa thống nhất Đài Loan vào đại lục, như chính sách “Một Trung Quốc” mà họ luôn cổ xúy. [2]

Đài Loan có hai đảng lớn, chia rẽ về đường lối: Đảng Dân chủ Tiến bộ (DPP) và Quốc Dân Đảng (KMT). Dân Tiến Đảng nhìn chung nghiêng về việc ủng hộ quyền tự trị của Đài Loan, thúc đẩy bản sắc Đài Loan và duy trì lập trường hoài nghi đối với Trung Quốc. Mặt khác, Quốc Dân Đảng ủng hộ mối quan hệ kinh tế và văn hóa chặt chẽ hơn với Trung Quốc và gắn bó rộng rãi hơn với bản sắc Trung Quốc.

Đồ họa: Tuyền Phong/ Luật Khoa.

Tuy nhiên, trong cuộc đua tổng thống này, có một đảng thứ ba được gọi là Đảng Nhân dân Đài Loan (TPP). Đảng này do Kha Văn Triết (Ko Wen-che) thành lập vào năm 2019 khi ông còn là thị trưởng Đài Bắc, và được biết đến với lập trường chính trị độc lập và trung dung. [3]

Dân Tiến Đảng đã đề cử đương kim Phó Tổng thống Lai Thanh Đức (Lai Ching-te) và cựu đại diện của Đài Loan tại Hoa Kỳ Tiêu Mỹ Cầm (Bi-Khim Hsiao) lần lượt cho vị trí tổng thống và phó tổng thống. [4]

Quốc Dân Đảng, đảng đối lập chính, đã đề cử Thị trưởng thành phố Tân Bắc Hầu Hữu Nghi (Hou Yu-ih) và ông trùm truyền thông Triệu Thiếu Khang (Jaw Shaw-kong).

Đối với TPP, Kha Văn Triết và nhà lập pháp Ngô Hân Doanh (Cynthia Wu) là ứng cử viên tổng thống và phó tổng thống của đảng này. [5]

Cả ba ứng cử viên tổng thống đều có cách tiếp cận thận trọng, chủ trương duy trì hiện trạng không độc lập cũng không thống nhất. Lập trường này phản ánh mối lo ngại ngày càng tăng về xung đột với Trung Quốc.

TRUNG QUỐC TĂNG CƯỜNG CAN THIỆP

Trung Quốc đang cố gắng tác động và can thiệp vào kết quả bầu cử của Đài Loan theo cách có lợi nhất cho họ. Bắc Kinh rõ ràng là không thích Lai Thanh Đức và Dân Tiến Đảng thắng cử mà muốn Hầu Hữu Nghi và Quốc Dân Đảng nắm chính quyền.

Tuy nhiên, nếu đe dọa Đài Loan lộ liễu, Bắc Kinh có thể vô tình đẩy cử tri về phía Dân Tiến Đảng, như kết quả bầu cử năm 2020 cho thấy. [6][7] Chính vì vậy, thay vì cố gắng gieo rắc nỗi sợ hãi cho người dân Đài Loan, Trung Quốc đang theo đuổi cách tiếp cận theo hai hướng.

Một mặt, nước này tiếp tục sử dụng các chiến thuật vùng xám, chẳng hạn như tiến hành chiến tranh kỹ thuật số hoặc cho tàu và máy bay vượt xa đường trung tuyến về phía Đài Loan để biểu dương sức mạnh của mình. [8]

Mặt khác, vào tháng Chín năm 2023, Bắc Kinh đã công bố kế hoạch thúc đẩy hội nhập kinh tế giữa đảo Kim Môn ngoài khơi do Đài Loan đang kiểm soát và tỉnh ven biển Phúc Kiến của Trung Quốc. [9] Dự án này nhằm mục đích giới thiệu Phúc Kiến như một ví dụ về những gì đang chờ đợi người dân Đài Loan nếu họ chấp nhận thống nhất với đại lục - tức là có được ngôi nhà thứ hai cho bản thân cũng như gia đình và những ưu đãi cho công việc kinh doanh của họ.

Thêm nữa, Trung Quốc cũng áp dụng các công cụ khác như tuyên truyền rằng “dân chủ là một hệ thống thất bại”; “Mỹ đang sử dụng Đài Loan để kiềm chế Trung Quốc”. Họ cáo buộc Dân Tiến Đảng đóng vai trò là “đại diện của Mỹ ở Đài Loan” và “dựa vào Hoa Kỳ để tìm kiếm độc lập”. [10][11]

Trung Quốc cũng thường xuyên sử dụng các chiến lược ép buộc kinh tế chống lại các nước khác để đạt được mục tiêu của mình, bao gồm cả đòn bẩy chống lại Đài Loan.

Mới đây, Bắc Kinh đã đơn phương tuyên bố sẽ sớm chấm dứt các điều kiện thuế quan ưu đãi đối với một số mặt hàng xuất khẩu của Đài Loan sang Trung Quốc, những điều khoản trước đây đã được đưa ra trong Hiệp định khung Hợp tác Kinh tế Xuyên Eo biển ký năm 2010. [12]

Trung Quốc cũng tăng cường các hoạt động tình báo phục vụ trong chiến dịch tranh cử. Vào cuối tháng Mười, Cục Điều tra trực thuộc Bộ Tư pháp Đài Loan đã thu giữ 354,6 triệu USD chuyển bất hợp pháp cho các ứng cử viên được coi là có thiện cảm với Trung Quốc. [13] Trong số này có

việc đóng góp từ thiện cho chùa chiền, sử dụng tài khoản giả mạo tại các ngân hàng chưa đăng ký và các khoản giao dịch bằng tiền kỹ thuật số.

Ngoài ra, nhiều nhóm ở Đài Loan luôn cáo buộc Bắc Kinh đã mở các chiến dịch hoạt động tình báo nhằm can thiệp vào kết quả bầu cử của hòn đảo này, đặc biệt là việc gieo rắc các thông tin sai lệch. [14]

ĐE DỌA TỚI BIỂN ĐÔNG VÀ VIỆT NAM

Kết quả của cuộc bầu cử lần này sẽ tác động nhiều đến tình hình an ninh khu vực và thế giới.

Nếu Dân Tiến Đảng tiếp tục nắm quyền, khả năng cao là quan hệ hai bờ sẽ tiếp tục căng thẳng, những hoạt động vùng xám của Bắc Kinh sẽ tiếp tục leo thang ở Eo biển Đài Loan. Điều này cũng sẽ tác động đến tình hình an ninh tại Biển Đông mà Eo biển Đài Loan là phần nối liền.

Đài Loan nằm dọc các tuyến đường biển có ý nghĩa sống còn đối với thương mại và an ninh thế giới. Ước tính khoảng 21-36% thương mại thế giới năm 2016 đi qua Biển Đông, nơi Trung Quốc ngày càng khẳng định quyền kiểm soát của mình. [15]

Nhật Bản, một đồng minh hiệp ước của Hoa Kỳ, có lợi ích gắn bó với sự ổn định ở Eo biển Đài Loan.

Ngoài Biển Đông, Trung Quốc cũng tranh chấp quyền kiểm soát trên Biển Hoa Đông với Nhật Bản. Vì đảo Okinawa của Nhật là nơi đóng quân của căn cứ duy nhất của Mỹ trong phạm vi 500 dặm (bán kính chiến đấu không được tiếp nhiên liệu của máy bay chiến đấu Mỹ) tính từ Đài Loan, Trung Quốc rất có thể sẽ tấn công căn cứ này nếu xảy ra xung đột. [16]

Các nhà lãnh đạo Nhật Bản đã tuyên bố rõ ràng rằng tình trạng khẩn cấp ở Đài Loan là tình trạng khẩn cấp của Nhật Bản và do đó là tình trạng khẩn cấp đối với liên minh Nhật - Mỹ. [17]

Nếu Quốc Dân Đảng giành chiến thắng trong cuộc bầu cử lần này thì quan hệ hai bờ sẽ dịu lại. Đảng này sẽ chủ trương xích lại gần Bắc Kinh và rời xa Mỹ. Như vậy, căng thẳng trong quan hệ Mỹ - Đài sẽ xuất hiện. Điều này cũng sẽ làm xáo trộn chiến lược Ấn Độ Dương - Thái Bình Dương của Washington.

Việt Nam đã nâng cấp quan hệ với cả Mỹ và Trung Quốc. [18][19] Điều đó có nghĩa Việt Nam vẫn có thể duy trì cầu nối quan hệ với hai cường quốc này. Tuy nhiên, nếu căng thẳng trên Eo biển Đài Loan xảy ra, có nguy cơ Việt Nam sẽ bị cuốn vào.

Chưa kể, nếu Trung Quốc thành công trong việc áp dụng chiến thuật vùng xám để bao vây và cô lập Đài Loan thì Trung Quốc có thể sẽ áp dụng chiến thuật tương tự đối với các thực thể mà Việt Nam đang kiểm soát tại Trường Sa. □

Người Việt tại Mỹ là cộng đồng gốc Á duy nhất ủng hộ Đảng Cộng Hòa

Ảnh hưởng của chính trị quê nhà.

Harriet Nguyễn

Bài được đăng lần đầu trên luatkhoea.com ngày 25/01/2024.

Người Mỹ gốc Việt là nhóm gốc Á duy nhất có xu hướng bầu cho phe bảo thủ của Hoa Kỳ, theo khảo sát mới nhất của Pew Research thực hiện trong sáu tháng, từ tháng 7/2022 đến tháng 1/2023.

Trong năm nhóm gốc Á lớn nhất tại Mỹ, 68% người gốc Philippines, 68% người gốc Ấn và 67% người gốc Hàn nhận là người của Đảng Dân chủ hoặc thiên tả. Phần lớn người gốc Trung Quốc (56%) ủng hộ Đảng

Dân chủ. Chỉ duy nhất cộng đồng người gốc Việt ngã về hướng ngược lại, với 51% nhận là người ủng hộ Đảng Cộng hòa.

Khảo sát này của Pew Research cũng tương đồng với một khảo sát cử tri người Mỹ gốc Á vào năm 2018 của AAPI Data. Khảo sát này khi đó đã cho thấy cộng đồng gốc Việt là nhóm gốc Á duy nhất trong sáu nhóm (gồm năm nhóm trên và nhóm gốc Nhật) có xu hướng ủng hộ phe bảo thủ và Tổng thống Donald Trump. Xu hướng này có vẻ vẫn không thay đổi 5 năm sau đó.

TẠI SAO THÔNG TIN NÀY QUAN TRỌNG?

Cộng đồng người Mỹ gốc Á là nhóm cử tri có tốc độ phát triển nhanh nhất ở Hoa Kỳ và cộng đồng gốc Việt là một trong số đó. Họ sẽ góp phần tác động vào tương lai chính trị của Hoa Kỳ cũng như các chính sách đối ngoại của Hoa Kỳ đối với Việt Nam.

Đây không chỉ là cộng đồng hàng năm gửi về Việt Nam những nguồn kiều hối dồi dào mà còn gián tiếp tác động đến các hoạt động vận động cho các quyền tự do dân chủ cũng như yêu cầu trả tự do cho các tù nhân chính trị tại Việt Nam, thông qua việc lên tiếng với các nghị sĩ ở Quốc Hội.

NGUYÊN NHÂN DO Đâu?

Có nhiều giả thuyết về nguyên nhân của hiện tượng này. Một số cho rằng nó liên quan đến niềm tin văn hóa cổ hữu (existing cultural belief). Nghiên cứu của Victor Satzewich từ Đại học McMaster cho rằng xu hướng bầu cử của cộng đồng người Việt ở Mỹ bị ảnh hưởng nhiều từ vấn đề chính trị quê nhà, như khía cạnh chống Trung Quốc.

Trong kỳ bầu cử 2020, Vũ Bảo Kỳ, Phó Chủ tịch Hội đồng Bầu cử Quận hạt Dekalb cũng đưa ra một số phân tích cho CNN, rằng quan điểm chống Trung Quốc là lý do nhiều người có xu hướng ủng hộ cựu tổng thống Donald Trump, người có nhiều tuyên bố chống Trung Quốc mạnh mẽ.

Ông Bảo Kỳ nhận định rằng nhiều cộng đồng người tị nạn chiến tranh Việt Nam sẽ không quên việc Quốc hội Hoa Kỳ vào thời điểm 1973-1975 (dưới sự lãnh đạo của Đảng Dân chủ) đã quyết định cắt giảm hỗ trợ quân sự và tài chính cho Việt Nam Cộng hòa. Thời điểm đó, dưới áp lực của dư luận phản chiến tại Mỹ, đi cùng với cuộc khủng hoảng dầu và vụ bê bối Watergate của Tổng thống Richard Nixon, Quốc hội

Hoa Kỳ đã đi đến quyết định trên, nhưng với nhiều người thì đó là một hành động “phản bội miền Nam Việt Nam”.

Thêm vào đó, nhiều cộng đồng người Việt tị nạn chính trị sau cuộc chiến Việt Nam có cảm tình với Đảng Cộng hòa, đặc biệt dưới thời Tổng thống Cộng hòa Ronald Reagan từ 1981 đến 1989. Khi đó, Hoa Kỳ đã thực hiện các chương trình tiếp nhận thuyền nhân vượt biên, Chương trình Ra đi Có Trật tự (ODP), trong đó có Chương trình Nhân đạo (HO), tiếp nhận người tị nạn chiến tranh và gia đình từ Việt Nam sang Hoa Kỳ.

Tuy nhiên, cần phải nói thêm rằng, dưới thời Tổng thống thuộc Đảng Cộng hòa Richard Nixon, phía miền Nam Việt Nam buộc phải ký kết Hiệp định Hòa bình Paris năm 1973 nhằm chấm dứt chiến tranh Việt Nam, còn các chương trình nhân đạo tiếp đón thuyền nhân Việt Nam đã được thực hiện dưới thời tổng thống thuộc Đảng Dân chủ, Jimmy Carter từ những năm 1977-1981.

Linda Võ, một giáo sư nghiên cứu về người Mỹ gốc Á tại Đại học California, Irvine chia sẻ với Vox News rằng rào cản ngôn ngữ khiến nhiều người nhập cư dễ tiếp nhận thông tin giả hay tin tức lọt tai, tức hiện tượng thiên kiến xác nhận (confirmation bias).

Cộng đồng người Mỹ gốc Việt gặp nhiều rào cản ngôn ngữ hơn và có xu hướng sử dụng truyền thông tiếng Việt ở hải ngoại, một hình thức của truyền thông sắc dân (ethnic media).

Một nghiên cứu nhỏ của một học sinh người Mỹ gốc Việt, Judy Huỳnh, vào năm 2021 chỉ ra xa hơn, cho thấy ảnh hưởng của các kênh truyền thông hải ngoại. Nếu những kênh này cung cấp thông tin xác tín niềm tin của họ thì càng thúc đẩy niềm tin chính trị, dẫn đến việc những cử tri gốc Việt càng bỏ phiếu cho một xu hướng nhất định.

Điều này phù hợp với lý thuyết xã hội hóa chính trị (political socialization), một khái niệm về quá trình các cá nhân hình thành thái độ, giá trị, quan điểm và hành vi chính trị. Khái niệm này lần đầu được gọi tên bởi nhà xã hội học Herbert Hyman vào 1959 và dần được phát triển, khai thác sâu rộng hơn nhờ các nhà khoa học chính trị khác như Fred Greenstein, Richard Dawson và Kenneth Prewitt. Vào 1969, Dawson và Prewitt gọi tên các tác nhân tác động lên quá trình xã hội hóa chính trị (agents of socialization) là gia đình, giáo dục, đồng nghiệp, bạn bè và cả truyền thông.

Điều đó cũng có thể lý giải vì sao có sự chia rẽ lớn giữa hai thế hệ cộng đồng người Mỹ gốc Việt tại Hoa Kỳ. Cũng theo khảo sát mới nhất của Pew Research, thì nhóm những người nhập cư đầu tiên, tức thế hệ cha mẹ đã sinh sống ở Mỹ hơn 20 năm sẽ có xu hướng bỏ phiếu cho Đảng Cộng hòa. Còn nhóm sinh ra ở Mỹ hoặc mới sang định cư thì có xu hướng bỏ phiếu theo Đảng Dân chủ. Hai nhóm này có hoàn cảnh gia đình, trình độ học vấn, khả năng ngôn ngữ, mức độ đa dạng trong tiếp cận truyền thông, cộng đồng bạn bè quá khác biệt.

Ngoài ra, có một giả thuyết khác của Bùi Anh Thư, thành viên của Tổ chức Người Mỹ gốc Việt Cấp tiến (Progressive Vietnamese American Organization, PIVOT) đề cập trong bài viết của Terry Nguyễn, rằng sự tương đồng về mặt ngôn ngữ giữa “Việt Nam Cộng hòa” và Đảng Cộng hòa có thể dẫn đến xu hướng ủng hộ đảng này. Tuy nhiên, lý thuyết trên chưa được nghiên cứu một cách kỹ càng.

Bên dưới xu hướng bầu cử “ngược chiều gió” này là những xung đột nội bộ, đa thế hệ của cộng đồng người Việt. Nhìn vào kết quả khảo sát của Pew, ta có thể thấy xu hướng này sẽ không thay đổi trong ngắn hạn.

Các giả thuyết ở trên chỉ phần nào giúp lý giải hiện tượng này và cũng cho thấy cần có thêm nhiều nghiên cứu hơn nữa về nhóm cộng đồng người Mỹ gốc Việt. □

ĐỪNG ÉP TRẺ ÔM HÔN NGƯỜI KHÁC

Cha mẹ hãy bảo vệ quyền tự chủ cơ thể của trẻ.

Lê Vạn Hoa

Bài được đăng lần đầu trên [luatkhoa.com](#) ngày 05/01/2024.

Trong văn hóa Á Đông, người lớn thường dạy trẻ con phải vâng lời. Bé ngoan thường được định nghĩa là bé biết nghe theo mệnh lệnh, yêu cầu của người lớn. Ở Việt Nam, trẻ từ chối ôm hôn người khác có thể bị chê là nhát hoặc hư.

Nhưng chuyện có thể sẽ khác với một cô bé ở Mỹ.

Nhiều hãng tin gần đây đăng tải một đoạn clip về ông già Noel khen một bé gái vì đã quả quyết không chịu ngồi lên lòng ông. Ông già Noel và cả mẹ của bé sau đó được hàng trăm ngàn người tán thưởng vì thái độ tích cực cổ súy cho quyền tự chủ cơ thể của bé gái. [1]

Bé Adley, ba tuổi, cùng mẹ đi du lịch ở Miami, tiểu bang Florida, Mỹ. Khu du lịch có người mặc trang phục đồ, đóng vai ông già Noel để chụp hình cùng các bé nhỏ. Bé Adley cũng đứng chờ xếp hàng để được chụp hình. Khi đến lượt mình, bé từ chối ngồi lên lòng ông như các bạn khác.

Thay vì tỏ ý ngạc nhiên hay cố kéo bé lại với mình, người đóng vai ông già Noel khen ngợi cô bé: “Rất tốt, con biết tự bảo vệ mình. Đúng rồi, dù là ông già Noel đi nữa, nếu con đã nói không là không”.

Ông nói thêm với mẹ của bé: “Con phải có toàn quyền kiểm soát cơ thể của con.”

Cô Katie Love, mẹ của bé Adley nói thêm trong phần trao đổi với hãng tin ABC News: “Trẻ nhỏ thường chẳng được quyền quyết định mình làm gì, thậm chí mặc gì. Nhưng tôi rất mong muốn con tôi, dù còn nhỏ xíu, có thể cảm thấy là con được toàn quyền tự chủ với cơ thể của mình”.

QUYỀN TỰ CHỦ CƠ THỂ

Theo một nghiên cứu năm 2014 ở Mỹ, có đến 26,6% bé gái và 5,1% bé trai là nạn nhân bị lạm dụng tình dục. [2]

Một nghiên cứu khác từ Đại học New Hampshire, Mỹ, năm 2020 cho thấy rõ hơn một thực tế đau lòng. Đây là cuộc khảo sát toàn quốc trên tổng số mẫu 13.052 trẻ từ 1 tháng đến 17 tuổi. Thông tin được thu thập từ phỏng vấn bằng điện thoại qua các đợt năm 2008, 2011 và 2014. Theo khảo sát này, có đến 37,5% trẻ cảm thấy rất sợ hãi, không dám nói ra sự thật mình đã bị lạm dụng tình dục.

Bộ Lao động, Thương binh và Xã hội Việt Nam thống kê cả nước phát hiện 7.883 trẻ bị xâm hại trong thời gian từ năm 2020 đến tháng Chín năm 2023. [3]

Đặc biệt, cả nghiên cứu ở Mỹ và Việt Nam đều chỉ ra phần lớn thủ phạm lại là những người thân quen mà các bé biết và tin tưởng. [4][5]

Tâm lý sợ hãi cùng các hướng dẫn sai lạc từ nhỏ khiến các nhiều bé im lặng chịu đựng và không được giúp đỡ.

Do vậy, tôn trọng các quyết định của trẻ nhỏ, đặc biệt là quyền tự chủ về thân thể, là điều người lớn cần phải học nghiêm túc. Điều đó giúp bé định hình được khả năng tự chủ và bảo vệ chính mình.

Rất nhiều người cố tình ôm bé, lại tự cho đấy là biểu hiện của sự cưng chiều, dù bé đã bước lùi lại hoặc đẩy ra. Có cha mẹ còn đẩy con lại, yêu cầu con cho người khác ôm hôn.

Nhiều cha mẹ cảm thấy khó xử khi gặp gỡ người thân mà họ muốn được ôm hôn các con cháu “cho tình cảm”. Họ viện cớ “có yêu mới làm vậy”. Điều này hoàn toàn không đúng.

Việc ép uống trẻ phải để yên cho người khác đụng vào cơ thể mình sẽ làm hạn chế sự tự chủ của trẻ, khiến trẻ hiểu là phải ưu tiên việc tuân thủ chỉ định của người khác thay vì lắng nghe cảm xúc của bản thân. Về lâu dài, sự ép uống này thực chất là làm hại trẻ.

Nhiều khi người lớn ép trẻ vào tình huống mà cơ thể của bé bị đối xử như một món quà cho người khác ôm ấp, hôn hít, sờ nắn chân tay. Trẻ có thể cảm thấy không sẵn sàng, khó chịu, biểu hiện bằng việc trốn sau ba mẹ, chạy, giấu mặt đi, nhưng những biểu hiện này thường bị bỏ qua.

Có thể người lớn nghĩ rằng “có yêu” mới làm như vậy. Nhưng cần thấy rằng đây chỉ là cảm nhận từ phía người lớn - một sự nhầm lẫn giữa đáp ứng nhu cầu và ý thích của người lớn với nhu cầu và cảm xúc của trẻ nhỏ.

Đúng ra, nếu “có yêu” trẻ thì cũng cần “có tôn trọng” cảm xúc của trẻ.

Gương mặt, dáng hình dễ thương của trẻ nhỏ không nên là món quà để người lớn trao đổi xã giao. Kể cả người thân, ông bà, họ hàng cũng không thể đòi hỏi trẻ nhỏ ôm hôn phục vụ mình.

Cảm xúc của trẻ nhỏ cần được quan tâm nhiều hơn, và hẳn nhiên phải được đặt lên trên nhu cầu giữ thể diện giữa người lớn với nhau.

CON KHÔNG MUỐN THÌ KHÔNG SAO. CON CÓ THỂ NÓI KHÔNG

Thay vì “cho bác ôm một cái”, người lớn hãy biết hỏi trẻ: “Bác bắt tay một cái được không?”.

Thay vì nói “ông yêu ông mới làm thế”, cha mẹ biết bảo vệ con hãy nói: “Cháu chưa sẵn sàng đâu, ông để cháu chơi tự nhiên”.

Thay vì giễu con “chú ôm có một cái mà cũng khóc”, cha mẹ hãy làm lá chắn cho con bằng cách chặn ngay từ đầu: “Cháu không muốn ôm, chú đừng làm cháu sợ”.

Thay vì đẩy con ra ôm người khác, cha mẹ quan sát thấy con do dự thì hãy dừng cảm khẳng định: “Nếu con không muốn thì hoàn toàn không sao, quyền con quyết định mà”.

Tóm lại, thay vì nhấn chìm cảm xúc non nớt của trẻ nhỏ, vốn nhiều khi chưa thể diễn đạt bằng lời mà chỉ thông qua hành động vẫy đạp hay gào khóc, người lớn hãy lùi lại một bước để dành không gian và trân trọng lựa chọn của trẻ. □

ĐỌC SÁCH CÙNG ĐOÀN TRANG

ÂM NHẠC XUYÊN MÀN ĐÊM

Vào những lúc tăm tối nhất, giá trị nhân bản vẫn rực sáng.

Ái Thư

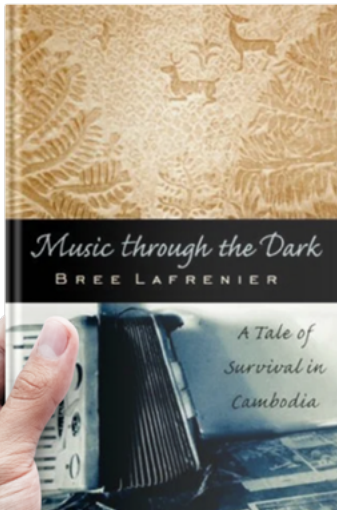
Bài được đăng lần đầu trên luatkhoa.com ngày 02/01/2024.

Tháng Một năm 1979, Việt Nam tấn công và đánh chiếm thủ đô Phnom Penh, lật đổ chế độ Khmer Đỏ. Chỉ trong vài năm cầm quyền, chế độ cộng sản do Pol Pot làm lãnh đạo đã giết chết hơn hai triệu người, tức là khoảng 25% dân số Campuchia, bằng nhiều hình thức hành hình tàn bạo khác nhau.

Cuốn sách “*Music Through the Dark*” (tạm dịch: m nhạc xuyên màn đêm) của Bree Lafreniere và Daran Kravanh xuất bản lần đầu tại Mỹ vào năm 2000, chứa đựng

những trang viết rùng rợn, đau thương về một thời kỳ tang tóc của dân tộc Campuchia qua những trải nghiệm thực tế của chính các tác giả. Tác phẩm cũng cho thấy tinh thần và nghị lực phi thường của những người sống sót khỏi nạn diệt chủng, họ phải vượt qua và tiếp tục sống trong tình cảnh mất người thân.

Theo hai tác giả, thế kỷ 20 ở Campuchia có đến hai thời kỳ đen tối. Ở thời kỳ đầu, Campuchia gặp nạn hạn hán. Lúa chết, mùa màng thất bát, con người cũng

không sống nổi vì đói, dân chúng bất mãn. Thời kỳ sau là khi Khmer Đỏ xuất hiện, chưa đầy một thập niên kể từ khi Campuchia giành độc lập khỏi Pháp vào năm 1953. Lúc bấy giờ ở Campuchia có nhiều đảng phái chính trị, mỗi đảng lại tồn tại những phe cánh nhỏ hơn. Xã hội đầy rẫy bất công, bất hòa, chia rẽ. Các lực lượng chính trị và Khmer Đỏ dùng bạo lực để tranh giành quyền lực, dẫn tới cuộc nội chiến nhân danh lý tưởng.

Lúc đó, sự chia rẽ không chỉ có ở ngoài xã hội mà còn hiển hiện trong từng gia đình. Người ta giết nhau vì theo hoặc không theo Khmer Đỏ. Đó là quãng thời gian mà người dân bị nỗi sợ bao vây, đến mức “ngay cả linh hồn phù hộ cho tôi cũng phải trốn chạy vì khiếp sợ”.

Khmer Đỏ ở sâu trong rừng và cô lập với thế giới bên ngoài. Lực lượng này thiết lập mạng lưới dày đặc, chiêu mộ cả trẻ em và phụ nữ. Phần lớn những người tham gia là nông dân nghèo, những người có học vấn không cao. Họ hô hào tham vọng biến Campuchia thành quốc gia tự cung tự cấp, xóa bỏ giai cấp, bài trừ tôn giáo và sở hữu cá nhân.

Khmer Đỏ bắt đầu tiến hành du kích bằng việc xử tử lãnh đạo địa phương và trung ương một cách công khai, dã man. Sau cuộc nổi dậy của nông dân vào năm 1968, nhóm này càng hành động tàn bạo hơn. Năm 1973, Khmer Đỏ lập các hợp tác xã, xóa bỏ tư hữu, bắt dân thường mặc áo đen (màu áo nông dân) và cấm Phật tử đi tu vì coi đó là phản cách mạng.

Khmer Đỏ xem Phnom Penh là nơi nuôi dưỡng tư sản và các thế lực nước ngoài, vì thành phố này được chọn làm thủ đô dưới thời Pháp thuộc. Khmer Đỏ hứa hẹn Angkar (chính phủ) sẽ lo hết cho người dân, nhiều người đã tin tưởng vào điều đó. Khmer Đỏ bắt người dân từ thành phố về nông thôn, bắt sinh viên từ trường học vào rừng học.

Chế độ này cho mọi người học tập không cần sách vở, rèn luyện các kỹ năng giết chóc bằng cách giết chết súc vật, sẵn sàng để tấn công những người bị coi là kẻ thù của chế độ, v.v. Người dân được dạy rằng thành phố là “cội nguồn của lòng tham và sự ích kỷ”, và bởi vậy tất cả đều phải bị đi về nông thôn để giáo dục lại về lao động chân tay, tách biệt khỏi ảnh hưởng văn hóa phương Tây.

Phần lớn những người tham gia lực lượng Khmer Đỏ không biết chữ, cảm thấy bất mãn vì phải sống nghèo đói dưới thời vua Norodom Sihanouk và chế độ cộng hòa của Lon Nol. Họ ghen tị với tầng lớp thượng lưu ở thủ đô. Những người mà Khmer Đỏ xem là kẻ thù gồm quan chức, sĩ quan quân đội của chính quyền cũ, nhưng về sau bao gồm bất cứ ai có học thức và gia đình của họ.

Hai tác giả Bree Lafreniere và Daran Kravanh là nạn nhân của chế độ diệt chủng đó, nhưng họ đã may mắn thoát chết. Họ xuất thân trong một gia đình khá giả có truyền thống học thuật, văn nghệ, do đó bị Khmer Đỏ cưỡng bức đưa về nông thôn. Tại đó, họ tìm cách chạy trốn, lẩn trong những cánh rừng, ăn lá và trái cây để sống sót qua ngày. Cái đói ập tới nhưng không dám đốt lửa nấu ăn vì sợ Khmer Đỏ chú ý. Họ ra đi với hai bàn tay trắng, không hề được chuẩn bị gì.

Những đứa trẻ được sinh ra trong gia đình có nền tảng giáo dục tốt, được yêu thương bởi cha mẹ là người có trình độ cao, giờ đây cũng phải chịu sự kiểm soát của những binh lính Khmer Đỏ ít học, mù chữ. Chính quyền đó chia rẽ mọi gia đình, dạy trẻ con không được yêu thương hay nhớ về cha mẹ, mà chỉ được yêu nước, yêu chế độ. Họ cai trị bằng bạo lực, thay thế đời sống tâm linh phong phú của con người Campuchia bằng chủ nghĩa duy vật, vô thần.

Mặc dù vậy, những giá trị nhân bản nằm sâu trong mỗi con người vẫn không hề mất đi. Daran Kravanh trong một lần vô tình huyết sáo đã bị lính Khmer Đỏ bắt gặp. Daran phải nói dối rằng mình đang huyết sáo một bài hát cộng sản để tránh phạm tội nghe nhạc của tư bản. Không ngờ chính những người lính ấy cũng muốn được nghe Daran chơi nhạc giữa đêm rừng vắng lặng. Những người lính Khmer Đỏ xa lạ ấy đã tặng Daran cây phong cầm nhỏ để anh có thể chơi nhạc cho họ nghe.

Sau khi Quân đội Việt Nam tiến vào lật đổ chính quyền Khmer Đỏ. Pol Pot trốn khỏi Phnom Penh bằng trực thăng và ẩn náu tại Trung Quốc. Daran ở lại Campuchia cho đến năm 1984 thì đến Thái Lan tị nạn, sau bốn năm ông được nhập cảnh vào Mỹ theo diện trợ giúp nhân đạo.

Đây là một cuốn sách viết về sức bật tinh thần và sức sống của con người. Không có sự thù hận trong những trang sách. Âm nhạc là một thứ ánh sáng kỳ diệu, và là sức mạnh để người nghệ sĩ vượt lên hoàn cảnh. Khi phải sống trong những ngày tháng kinh khủng đó, con người bị kiệt sức đến nỗi họ sẵn sàng chấp nhận cái chết để chấm dứt những khổ đau.

Daran Kravanh là lãnh đạo của Đảng Khmer Chống đói nghèo từ năm 2008, lãnh đạo tổ chức phi chính phủ Ủy ban Công lý Campuchia từ năm 2016. Vào năm 2017, ông đã vận động thành công Nghị viện châu Âu bỏ phiếu thông qua một nghị quyết về tình hình nhân quyền ở Campuchia, trước bối cảnh các đảng đối lập Campuchia liên tục bị đàn áp và phong tỏa tài sản. □

ĐỌC SÁCH CÙNG ĐOÀN TRANG

ĐỌC “SÓNG Ở ĐÁY SÔNG” CỦA LÊ LỰU

“Một cuốn sách không thể quên.”

Bảo La

Bài được đăng lần đầu trên luatkhoa.com ngày 09/01/2024.

Nhà văn Lê Lựu viết “Sóng ở đáy sông” năm 1994 dựa trên một câu chuyện có thật. Nội dung cuốn tiểu thuyết không diễn ra theo tuần tự thời gian và cũng không phải hoàn toàn viết theo lối hồi tưởng. Quá khứ và hiện tại đan cài tái hiện một thời kỳ đầy biến động của lịch sử Việt Nam và sự trở trêu của số phận con người, đặc biệt là nhân vật chính - một người tù ở Hải Phòng tên Núi. Bối cảnh chính của cả tác phẩm cũng là thành phố hoa phượng đỏ.

CHẾ ĐỘ ĐA THÊ ĐƯỢC XÃ HỘI DUNG TỬNG

Đó là câu chuyện của một gia đình tiểu tư sản thành thị ở Hải Phòng trước năm 1954. Từ đầu đến cuối câu chuyện, người cha có tác động chính đến số phận của những người con nhưng thường không xuất hiện với một cái tên cụ thể mà chỉ chủ yếu thông qua cách gọi “cậu” của vợ và con. Ông, một cán bộ lưu dụng từ thời Pháp, như một sự thống trị vô hình của gia đình và cuộc đời họ.

Tầng hai ngôi nhà của ông là thế giới

của văn minh, thanh tao, tràn ngập tiếng đàn dương cầm, tranh vẽ. Còn thì tầng một chỉ là chỗ phạm tục - những người con của người ở bị đối xử như những đứa con hạng hai của người cha. Người con với bà cả được đặt những cái tên hay: An - Nam - Quốc - Bình - Yên - Vạn - Sự - Như - Ý, còn người con với vợ lẽ chỉ là những tên quê mùa: Núi - Sông - Biển.

Tầng hai là chốn nghỉ ngơi của tầng lớp cao quý, còn tầng một xó xỉnh là chỗ của đám hạ đẳng. Và rốt cuộc, người cha coi đó là sự bố thí rộng rãi của một quan chức lưu dụng với một người phụ nữ mà với ông chỉ là công cụ cho những khao khát tâm thường, và những đứa con mà bà đẻ ra. Ngay cả khi vợ cả mất rồi thì người ở ấy vẫn không chính thức được coi là vợ ông. Chính Núi cũng từng tuyên bố anh được sinh ra từ tội ác của người cha là cán bộ nhà nước - chiếm đoạt người ở và coi bà là một nô lệ tinh dục.

Nhưng, xã hội chấp nhận chế độ đa thê phi chính thức không hề lên án người cán bộ ấy. Cho tới tận phút

lâm chung, người phụ nữ kiêm người ở này chỉ biết vui khi chồng cho phép vui, buồn khi chồng cho phép buồn. Người cha không có nhân tính và chỉ coi người ở như một cái máy đê, nhưng vẫn luôn tỏ vẻ gia giáo, kỳ cương. Cho dù ông gửi con sơ tán ở vùng nông thôn nhưng rất coi thường người ở quê, vì cho rằng thân phận cán bộ thành phố cao quý hơn, có trọng trách lớn hơn.

Người ở và các con không chính thức phải gọi người con của vợ cả như những ông chủ. Núi không những chịu khổ mà còn chịu nhục. Núi càng bị người cha ghét bỏ bởi từ nhỏ cậu đã dám nói lên những điều phi lý của cha. Núi từ nhỏ đã cảm nhận được sự phân biệt đối xử và coi thường phụ nữ của người cha và không ít lần tỏ ra phẫn uất, phản kháng thay cho mẹ. Cậu có ý thức đấu tranh cho quyền được đối xử bình đẳng của mẹ, của các em và của chính bản thân cậu.

Văn hóa làng xã không cho phép Núi và Hiền đến với nhau vì họ là cô cháu bầy đời. Ngay cả khi pháp luật không cấm thì những áp lực của dư luận cũng khiến họ rời xa, đẩy Hiền tới chỗ suýt phải tự vẫn. Người ta xì xào lời ra tiếng vào, suýt nữa đã lấy đi mạng sống và danh dự của Hiền, nhưng lại hoàn toàn lạnh thính trước sự tàn nhẫn của người cha.

NHỮNG CON NGƯỜI TỐT BỤNG VÀ BAO DUNG

Ngay cả khi Núi rơi vào cảnh đói ăn vụng, túng làm liều, những người hàng xóm láng giềng vẫn nhắm mắt làm ngơ cho cậu, vì rằng, xuất phát điểm của Núi là một con ngoan, trò giỏi, một người anh hết mực thương yêu em. Nhưng trở trêu thay, Núi bị bỏ hết lần này đến lần khác đuổi ra khỏi nhà.

Vì hoàn cảnh xô đẩy, và dù cậu phải đi ăn cắp để nuôi hai em nhỏ và sau này là chăm đứa con nhỏ, Núi vẫn có một trái tim nhân hậu, cảm hóa được cả chính những người

bắt giam cậu. Trại cải tạo đành phải chấp nhận trông con cho Núi, bởi chẳng có ai đủ điều kiện để chăm nom bé Uyên. Bà tổ trường dân phố, hay những người phụ nữ bất hạnh như Hồng và Hiền cũng không quan tâm đến quá khứ mà đến với Núi một cách chân thành. Chính họ, những con người ở làng quê, lại biết nhìn người bằng đôi mắt yêu thương chứ không phải bằng những thông tin lý lịch hời hợt như người cha của cậu.

Người cha giàu sang, quyền quý được mô tả “không khác một chiếc đồng hồ” với những nguyên tắc cứng nhắc. Những người học cao biết rộng tự cho mình cái quyền không tôn trọng những “kẻ dưới”. Những người ít học và bị coi là “mất dạy”, “nguy hiểm” như ba anh em Núi lại là những người biết đối nhân xử thế và không cạm tào ráo máng như người cha của họ. Chính mẹ của Núi, dẫu chịu bao thiệt thòi, đắng cay, nhưng đã dạy các con phải biết kính trên, nhường dưới.

Rõ ràng, ngay cả khi mất mẹ, phải nghỉ học, Núi cũng sẵn sàng lao động chân chính để không phụ thuộc vào người cha. Mặc dù vậy, ông cũng không hề giúp cậu, mà thậm chí còn hết lần này đến lần khác trừng phạt cậu, thậm chí đuổi cậu đi trong đêm gió bão. Nhân danh bảo vệ an ninh của thành phố và nhà nước, duy trì sự tử tế của xã hội, ông quả quyết từ con để rũ bỏ trách nhiệm. Và đến gần cuối truyện, ông thậm chí còn viết đơn xin Viện Kiểm sát bắt con ông đi tù chung thân.

Cuốn tiểu thuyết đặt ra những câu hỏi về những khái niệm mơ hồ về sự văn minh và lạc hậu, sự đối lập nhưng đan cài giữa thành thị và nông thôn, tù tội và nền nếp.

Câu chuyện được viết bằng ngôn ngữ thuần Việt đầy tính nhân văn và đặt ra những câu hỏi có giá trị cho tới tận bây giờ.

Tại sao người ta chỉ có luật cho những người con không chăm cha, nhưng không

có những luật trừng phạt những người cha bất nhân?

Tại sao xã hội có thể để cho người cha sống trong nhung lụa nhưng bắt con phải sống cảnh bụi đời, cơm đường cháo chợ, chỉ vì chúng là đứa con “không chính thức”?

Chính những kẻ trường giả như người cha, những người có tiền có quyền trong xã hội, đã tước đoạt đi quyền làm người lương thiện của chính con mình.

Những câu văn khép lại tác phẩm, cũng là lời chiêm nghiệm của tác giả, thật vô cùng ám ảnh: “Nếu người ta biết rằng dưới đáy sông Lấp vẫn còn có hai dòng nước chảy ra của sông Cấm. Sự lên, xuống của con nước, sự rào rạt của sóng vỗ cũng từ đáy sông mà tạo nên. Nếu người ta biết là lấp sông vẫn còn nước chảy, còn sóng vỗ, thì hàng trăm năm trước người ta lấp sông làm gì?”. □

Sạp báo LUẬT KHOA

Nơi bày bán các ấn phẩm của Luật Khoa tạp chí

store.luatkhoa.com

MUA NGAY

Địa chỉ hỗ trợ bạn đọc: store@mail.luatkhoa.org

ĐỌC SÁCH CÙNG ĐOÀN TRANG

ĐỌC “THANG MÁY SÀI GÒN” CỦA THUẬN

Bảo La

Bài được đăng lần đầu trên luatkhoa.com ngày 16/01/2024.

“Thang máy Sài Gòn” là một cuốn tiểu thuyết được xuất bản năm 2013 của nhà văn Thuận (tên đầy đủ là Đoàn Ánh Thuận). Đó là câu chuyện về hành trình khám phá những bí mật gia đình của nhân vật nữ tên Mai. Bố mẹ cô - những con người xã hội chủ nghĩa - đã sinh ra một người con gái là cô, định cư trên đất nước tư bản và người con trai cũng tên Mai, trùm bất động sản Sài Gòn, người theo đuổi, si mê và phô trương lối sống tư bản.

Mai làm nghề dạy tiếng Việt và bán hàng ở Paris để nuôi đứa con trai tên Mike. Tiểu thuyết mở đầu bằng đám tang của người mẹ cô sau khi bà đột tử, và cũng vì thế mà cô trở lại Sài Gòn.

Vụ tai nạn chết người không phải xảy ra trên đường phố đông đúc, mà trong thang máy của một ngôi nhà sang trọng vừa khánh thành của người con trai. Thang máy gặp sự cố khiến cựu nữ tù nhân Hòa Lò từ già cõi đời.

Một đám tang tầm cỡ Hollywood được người con trai tên Mai tổ chức giống như một bữa tiệc. Đó là một dịp đông đúc để anh khoe của.

Người phụ nữ đột tử là người từng đóng ba vai trò mà tác giả mô tả là thẩm nhân tình thần lạc quan cách mạng: tổ trưởng bộ môn, tổ phó khu phố và phó bí thư đảng ủy. Nhưng ba vai ấy rốt cuộc cũng chỉ là vai diễn mà khán giả chính là công an khu vực. Tác giả viết rằng cả cuộc đời người mẹ đã “diễn” không biết bao nhiêu vai, nhưng vai diễn để đời của bà chính là cái chết thật trong đám tang.

Trước mặt chồng, bà đích thị là một người vợ “xã hội chủ nghĩa”. Nhưng trước mặt người cháu ruột của chồng - giàu có nhờ kinh doanh và trước đó đã năm lần bảy lượt vào tù vì tội vượt biên - đó là hình ảnh “miền Bắc khoan dung, độ lượng”. Chính người cháu và ông bố từng làm cho chính quyền Sài Gòn đã làm cho lý lịch của bà xấu đi, đúng vào thời mà “lý lịch ăn đứt chuyên môn”. Quá khứ của người anh chồng “theo Ngụy” cũng khiến vợ chồng bà mặt nặng mày nhẹ với nhau vì nó kéo dài quá trình xin đi thực tập ở Pháp của bà.

Bà có lý lịch đẹp vì là dân nghèo thành thị và vào đảng năm 17 tuổi, còn chồng bà đã chữa lý lịch từ xấu thành đẹp bằng cách hiến nhà cho nhà nước, tuyên bố từ mặt ông anh di cư vào Nam của mình, và trở thành đảng viên. Cả hai đều không thiếu các danh hiệu của đảng và nhà nước, đều là những cán bộ nòng cốt và có những cống hiến nhất định cho Đoàn Thanh niên và Đảng Cộng sản Việt Nam.

Hai vợ chồng bà ly dị sau một cuộc cãi vã về những gì bà đã làm trong ba ngày bị giam ở Hỏa Lò, bởi chính ở nơi đó, bà đã gặp người tình Paul Polotski của mình. Nhân vật nữ chính, Mai, có một nhiệm vụ: đó là đi tìm người tình Pháp của mẹ trên quê hương ông.

Hàng loạt những vấn đề khác của những con người nhiều thân phận cũng được nhà văn khéo léo lồng ghép vào cuốn tiểu thuyết. Những sự kiện đổi tiền, đóng cửa ngân hàng ở miền Nam sau khi đất nước thống nhất khiến nhiều người bỗng dưng mất việc. Những cô gái Việt và mộng lấy chồng Tây. Những người đàn ông Pháp khao khát giải thoát sự cô đơn bằng cách đến châu Á. Những người con rơi đi tìm bố xuyên lục địa. Những con người thèm khát giàu có và muốn được khoe giàu.

Và người mẹ của tác giả, tuy đã gặp mặt người tình Pháp tại Paris nhưng cũng không thể nào công khai gặp ông.

Cuốn tiểu thuyết kết thúc khi mà người tình Pháp của bà mẹ đã chết. Và nhân vật Mai cũng đưa ra một giả thuyết, rằng chưa chắc mẹ cô đã chết vì đột tử. Rất có thể, bà đã tự tìm đến cái chết.

Một cuốn tiểu thuyết buộc người đọc phải liên tục luân chuyển giữa không gian (Paris - Hà Nội - Sài Gòn), thời gian và cả mạch cảm xúc, với cơn mưa của Sài Gòn, nắng của Hà Nội, mây của Paris. Một cuốn tiểu thuyết nặng nề, không chỉ vì nhiều cảm xúc mà còn bởi mỗi nhân vật đều chứa đựng những bí mật khác nhau.

Sách do Nhã Nam và Nhà xuất bản Hội Nhà văn ấn hành. □

ĐỌC SÁCH CÙNG ĐOÀN TRANG

ĐỌC “TÔI LÀ CON GÁI CỦA CHA TÔI” CỦA PHAN THÚY HÀ

Bảo La

Bài được đăng lần đầu trên luatkhoa.com ngày 23/01/2024.

“Tôi là con gái của cha tôi” là một trong nhiều cuốn tiểu thuyết phi hư cấu của nhà văn Phan Thúy Hà nhằm tái hiện lịch sử của nhân dân, mà trên hết là của “triệu người buồn” sau ngày thống nhất.

Cuốn sách là một tập hợp những mẩu chuyện mà tác giả miệt mài tìm kiếm ở miền Trung và miền Nam để những mảnh đời và những góc khuất lịch sử đó không bao giờ bị lãng quên. Những nhân vật chính là những người lính Việt Nam Cộng hòa. Những bất công của quá khứ được tái hiện bằng dòng viết chân thực. Với những con người bình thường hiện tại, nỗi bất hạnh của những nạn nhân đã không còn nữa, mà người nhà của họ vì nhiều lý do đã chọn cách chôn cất sự thật.

QUÁ KHỨ LUÔN HIỆN VỀ

Mỗi nhân vật trong cuốn sách là một người lạ mà tác giả đã lặn lội tìm và gặp để được mắt thấy tai nghe câu chuyện cuộc đời của họ.

Đối với nhiều cá nhân, chiến tranh mãi ở trong đầu, “chả cần lục lọi, chỉ một tác động nhỏ là ào ra”.

Đối với nhiều gia đình, chiến tranh có hình hài rõ rệt. Những người cha để lại cả đôi tay, đôi chân ở chiến trường, và sống trong tình yêu vô bờ bến của gia đình và lòng nhân ái của những người đồng đội cũ. Những người ấy dường như vẫn ở lại với quá khứ, trong sự nghèo đói, bệnh tật và cô đơn, trong nỗi ám ảnh chiến tranh trên cơ thể họ.

Phan Thúy Hà viết về những người không được phong anh hùng, những cái chết không ai biết và những trận đánh không ai hay, những chuyến hành quân không đung độ với “địch” mà rồi vẫn để lại tang thương. Những cựu chiến binh với những cảm xúc rất người: họ sợ phải ra trận, sợ thương tật, sợ hy sinh chứ không hẳn là hăng hái lên đường. Nếu không đăng lính thì gia đình họ sẽ bị chính quyền làm phiền. Vợ thấy chồng trở về từ chiến trường mà chỉ cụt một chân thì mừng, bởi còn may mắn hơn những gia đình có người thân vĩnh viễn ra đi. Một người bị khuyết tật và mất quyền công dân từ khi “giải phóng” tới năm 2013, hay một người chưa ra chiến trường nhưng vĩnh viễn tàn tật. Người sống chung với bò, sống gần chuồng lợn. Một người đi kiện tụng vì tranh chấp đất đai suốt 30 năm ròng rã. Nhiều người trong số họ đã ở tuổi nghỉ hưu nhưng vẫn nặng gánh mưu sinh.

Sau năm 1975, ở Sài Gòn, gia đình nào cũng có biến động. Nhiều gia đình trong số họ có những người phải đi cải tạo, có những người bị ép đến vùng kinh tế mới. Nhiều người chọn cách vượt biên. Nhiều người ở lại trong sự hoài nghi và trong những nỗi khổ chồng chất không tên. Chuyện những người có cơ hội đi Mỹ từ trước ngày 30/4 nhưng rồi họ từ bỏ vì không nỡ rời quê hương. Một gia đình tan nát vì tình thân tình bạn mất đi vì họ ở hai bên chiến tuyến.

Phan Thúy Hà dành nhiều trang viết để nhấn mạnh những nỗi đau khác của phụ nữ và trẻ em. Đó là những người phụ nữ do có chồng bị nghi tập kết ngoài Bắc hay làm cách mạng mà bị chính quyền Sài Gòn tra tấn dã man. Đó là những đứa trẻ sinh ra trong khoảng 1950 - 1954 không có ba, hoặc có mà như không, vì ba đi tập kết. Những bà mẹ, ông bố chết vì rà phế liệu bất chấp cảnh báo bom mìn, vì dụng phải mìn, những đứa trẻ lớn lên trong bệnh tật rồi cũng mất sớm. Lại có cả chuyện những người phụ nữ khi chồng đi chiến trận đã bỏ ruộng, làm gái cho lính Mỹ. Khi

trở về, họ bị chồng bắn chết. Chồng bắn họ chứ không phải bắn lính Mỹ.

“NỖI SỢ MƠ HỒ”

Trong hành trình tìm tư liệu lịch sử nhân dân ở một đất nước mà chính quyền nắm độc quyền về sách sử, giáo trình sử, cách dạy và học sử, rất nhiều người từ chối kể lại câu chuyện của cá nhân vì “nỗi sợ mơ hồ”.

Sự im lặng ấy có nhiều lý do. Trong quá khứ, sự im lặng có thể cứu sống những con người biết được một sự thật nào đó. Cũng có thể là do người ta mất lòng tin ở việc tìm ra và phơi bày sự thật.

Các trang viết của nhà văn rất khó đọc. Bởi lẽ những sự thật ấy rất đau, nhiều nỗi đau chồng chất. Nhiều nhân vật có khuôn mặt buồn và gia tài của họ là những câu chuyện buồn, thời niên thiếu chẳng có gì khác ngoài chiến tranh, “ngủ mùi thuốc súng thấy thân thương”. Những người thương binh trở thành thiểu số của xã hội sau ngày “giải phóng”. Những người lính bị thương bởi mìn rải rác trên khắp đất nước.

Song cũng có những nỗi sợ rất cụ thể của cả quá khứ và thực tại. “Cả đời tôi chỉ biết sợ. Chưa đi lính sợ bị bắt đi lính. Đi lính sợ trúng đạn. Sau đó sợ mấy ông. Hết sợ mấy ông thì sợ đời”.

TÌM LẠI NHỮNG NGƯỜI LÍNH “BÊN KIA”

Tác giả tiếp xúc với những người lính của Việt Nam Cộng hòa, “những tên giặc” bằng xương bằng thịt, chứ không phải qua lời kể của đài báo.

Một con người chỉ được chính quyền địa phương đồng ý cấp giấy khai sinh trước khi chuẩn bị nhận giấy khai tử. Chỉ bởi vì ông là “Ngụy”. Người ta gọi ông là “ngụy tàn”, “thằng què”.

Đôi khi người ta không có sự lựa chọn là người bên này hay bên kia. Có người thì khi đi là lính cộng hòa, khi về là lính cộng sản.

Xã hội thật già lẫn lộn. Những người tự bắn vào tay mình để sớm giải ngũ. Lại có người chạy tiền để được xếp hạng thương binh. Thậm chí vì nghèo, người ta không hổ thẹn khi khai gian số con để được thêm tiền trợ cấp. Chuyện những người biệt kích bắn nhầm trẻ con hay chính đồng đội của mình không phải quá hiếm.

Trớ trêu thay, lại có cả chuyện một người Quảng Trị chống chính quyền Sài Gòn, được khoan hồng, được tha không phải đi cải tạo, nhưng sống bị giam lỏng, o ép còn khổ hơn đi cải tạo. Rồi khi làm hồ sơ đi Mỹ bị phía Mỹ vạ vạ sao hỏi đó không bị xếp vào thành phần “cải tạo”.

Ngay khi gặp được những tấm lòng hào tâm, người ta hoài nghi sự trợ giúp đó có một thể lực nào đó đứng đằng sau. “Chú tự sợ thôi con. Thì chú là lính cộng hòa mà con”.

Những người làm ở chế độ cũ rồi chuyển sang chế độ mới vĩnh viễn không có được niềm tin của chính quyền, hàng xóm và cả người nhà.

Những người mất đi một hay vài phần cơ thể vì hệ lụy của chiến tranh. Những cuộc sống tương chừng bình yên mà không hề yên bình. Vì có những nỗi đau cả thể xác lẫn tinh thần.

Những dòng viết đầy ám ảnh của tác giả xen lẫn với những câu chuyện kể xưng tôi của các nhân vật.

“Tôi biết đến họ khi họ đã mất. Niềm vui của họ là gì? Tôi nghĩ mãi. Nỗi buồn của họ là gì. Nỗi buồn của họ là chính cuộc đời họ. Vậy niềm vui là khi họ không còn sống cuộc đời mình nữa? Vậy tôi phải mừng khi nghe tin họ đã chết sao. Thế giới tôi đang sống, ngược lại với nỗi buồn cũng không phải là vui.”

HÀNH TRÌNH KHÔNG ĐƠN ĐỘC

Nhưng rất cuộc nhà văn Phan Thúy Hà không đơn độc. Vẫn còn những người nặng lòng với lịch sử quần chúng và tình nguyện đi tìm lịch sử như chú Giang, ngày ngày chạy hàng trăm cây số để tìm lại và ghi lại những câu chuyện “không vui”. Những yêu thương, cảm thông, những sợi dây kết nối của nhiều thế hệ, của những con người xa lạ đến từ nhiều vùng miền của Tổ quốc có mong ước được tái hiện lịch sử vẫn tỏa sáng xuyên suốt cuốn sách. Những người phụ nữ anh hùng cưu mang những cựu chiến binh khốn khổ bị mất tất cả, trong đó có niềm tin vào cuộc sống, niềm tin vào chính họ. Có những người chỉ muốn nhanh chóng tìm đến cõi chết, nhưng vẫn sống vì những người thân của họ chưa bao giờ bỏ cuộc, và những bác sĩ đã hết mình cứu họ, để giờ họ có thể kể lại câu chuyện lịch sử của chính mình. Những tình cảm nồng ấm từ những con người mà tác giả chỉ quen qua Facebook là động lực để Phan Thúy Hà đi tiếp và viết tiếp.

Nếu như nhà văn Phan Thúy Hà dừng cảm lên đường và cầm bút, can đảm nghe và viết về những sự thật, thì hy vọng độc giả cũng có dũng khí mà đọc chúng. Những trang viết ấy đã, đang và sẽ khiến người đọc thức tỉnh, sống chậm lại, suy tư nhiều hơn, và nhân ái hơn.

Sách do Nhà xuất bản Phụ nữ ấn hành năm 2020. □

THƯ VIỆN ĐIỆN TỬ LUẬT KHOA

và bộ sưu tập sách Việt nam Cộng hòa

luatkhoa.librarika.com

THEO DÕI

Luật Khoa tạp chí
để cập nhật các
bài viết hữu ích về
Nhân quyền, Dân
chủ, Pháp quyền.

VẤN ĐỀ PHÁP LÝ
**Vụ Bùi Chất: Xử phạt dựa trên
một nghị định vi hiến**
Và trái Luật Xử lý Vi phạm Hành chính.
LUẬT SƯ BRYAN
August 26, 2022

Website luatkhoa.com

Facebook www.fb.com/luatkhoa.org

Instagram www.instagram.com/luatkhoatapchi

Youtube bit.ly/LK-Youtube

Store store.luatkhoa.com

Spotify spoti.fi/3vcQD5x

Tiktok www.tiktok.com/@luatkhoatapchi

Telegram t.me/s/luatkhoatc

CHÚ THÍCH

TRO TÀN VẤN RỰC LỬA: BẠO LỰC LẬT ĐỔ CHÍNH QUYỀN Ở TÂY NGUYÊN

1. Từ FLM đến FULRO - Cuộc đấu tranh của dân tộc thiểu số miền nam Đông Dương (1955-1975). (n.d.). Champaka. <https://champaka.info/index.php/component/content/article/55-tp-san/223-champaka7>

2. Luật Khoa Tập chí. (2023, December 31). Luật Khoa 360: Vụ tấn công trụ sở công quyền xã tại Đăk Lăk. Luật Khoa Tập Chí. <https://www.luatkhoa.com/2023/06/luat-khoa-360-yu-tan-cong-tru-so-cong-an-xa-tai-dak-lak>

3. Huỳnh Thủy. (2024, January 20). Tuyen án 100 bị cáo trong vụ khủng bố tại Đăk Lăk. Báo Điện Tử Tiền Phong; Báo điện tử Tiền Phong. <https://tienphong.vn/tuyen-an-100-bi-cao-trong-vu-khung-bo-tai-dak-lak-post1606185.tpo>

4. Quỳnh A. (2023, June 23). Thông tin mới nhất vụ khủng bố tại Đăk Lăk: Khởi tố 84 bị can, thu 23 súng, 10 cò FULRO - Báo Công an Nhân dân điện tử. Báo Công an Nhân Dân Điện Tử. <https://web.archive.org/web/20240122034802/https://cand.com.vn/Ban-tin-113/thong-tin-moi-nhat-vu-khung-bo-tai-dak-lak-khoi-to-84-bi-can-thu-23-sung-10-co-fulro-1697913>

5. Vov B. T. (2023, December 25). Không thể lấy lý do “đòi lại đất” để tấn công bạo động ở Tây Nguyên. VOVVN.

6. Xem [1].

7. Xem [1].

8. Xem [1].

9. Xem [1].

10. Fund, Y. B. S. (n.d.). The Y-Bler Buonya Scholarship Fund. The Y-Bler Buonya Scholarship Fund. <https://montagnards.com/montagnard-history>

11. Duy, T. (2019b, September 8). Khi Tây Nguyên không còn là nhà. Luật Khoa tạp chí. <https://luatkhoa.org/2019/09/khi-tay-nguyen-khong-con-la-nha>

12. VnExpress. (2024, January 16). m mưu của nhóm khủng bố ở Đăk Lăk. vnexpress.net. <https://web.archive.org/web/20240122035703/https://vnexpress.net/am-muu-cua-nhom-khung-bo-o-dak-lak-4701517.html>

13. Antv. (n.d.). Phiên tòa xét xử vụ khủng bố ở Đăk Lăk: Bàn án nhân văn, đúng người, đúng tội. Copyright (C) by ANTV. <https://antv.gov.vn/phap-luat/3/ban-an-nhan-van-dung-nguoi-dung-toi-voi-cac-bi-cao-trong-vu-khung-bo-o-dak-lak-12A8094FE.html>

14. Việt, V. T. (2023, December 6). Việt Nam không thừa nhận người bản địa; giới quan sát bất bình. Voice of America. <https://www.voatiengviet.com/a/viet-nam-khong-thua-nhan-nguoi-ban-dia-gioi-quan-sat-bat-binh/7386729.html>

TIỀN LÀ VẤN ĐỀ DUY NHẤT CỦA CÁC VỤ ÁN THAM NHŨNG?

1. TTXVN. (2024, January 8). Vụ Việt Á: Cựu Bộ trưởng Y tế Nguyễn Thanh Long bị đề nghị từ 19-20 năm tù. Báo Nhân Dân Điện Tử; Báo Nhân Dân điện tử. <https://nhandan.vn/vu-viet-a-cuu-bo-truong-y-te-nguyen-thanh-long-bi-de-nghi-tu-19-20-nam-tu-post791157.html>

2. Đảng Cộng sản Việt Nam, 'Nghị Quyết Trung Ương 3 (Khóa X) Của Đảng về “Tăng Cường Sự Lãnh Đạo Của Đảng Đối Với Công Tác Phòng Chống Tham Nhũng” <<http://tinyurl.com/26w5f7p>> accessed 10 January 2024

3. Trích từ 'Bàì 1: Nhận Diện Chế Độ Thu Hồi

Tài Sản Tham Nhũng' (<<https://dangcongсан.vn>> <<https://dangcongсан.vn/multimedia/mega-story/bai-1-nhan-dien-che-dinh-thu-hoi-tai-san-tham-nhung-615880.html>> accessed 8 January 2024.

4. Luật Phòng chống Tham nhũng năm 2018. THƯ VIỆN PHÁP LUẬT. <https://thuyvienphapluat.vn/van-ban/Bo-may-hanh-chinh/Luat-Phong-chong-tham-nhung-322049.aspx>

5. 'TS Đinh Văn Minh: “Phạt Tiên Thy Xứ Từ Vội Tội Phạm Kinh Tế Là Xu Hướng” - VnExpress' <<https://vnexpress.net/ts-dinh-van-minh-phat-tien-thy-xu-tu-voi-toi-pham-kinh-te-la-xu-huong-4482827.html>> accessed 8 January 2024.

6. Ambraseys, N. N., & Bilham, R. (2011). Corruption kills. Nature, 469(7329), 153–155. <https://doi.org/10.1038/469153a>

7. ONE Organisation, 'The Trillion-Dollar Scandal' (ONE Organisation 2014) <https://s3.amazonaws.com/one.org/pdfs/Trillion-Dollar-Scandal-report_EN.pdf>.

8. Lu Xiaobo, Cadres and Corruption: The Organizational Involvement of the Chinese Communist Party (Stanford: Stanford University Press, 2000); Yan Sun, Corruption and Market in Contemporary China (Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 2004): 192–215.

LUẬT KHOA 360: SỨC KHỎE CỦA TỔNG BÍ THƯ NGUYÊN PHỤ TRỌNG

1. Reuters. (2024, January 11). Top Vietnam leader misses meetings amid health concerns. Yahoo News; Yahoo News. <https://au.news.yahoo.com/top-vietnam-leader-misses-meetings-143225414.html>

2. Vietnam’s Communist Party Chief Nguyen Phu Trong Hospitalized After Falling Ill. (2024, January 12). Bloomberg.com; Bloomberg. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2024-01-12/vietnam-s-communist-party-chief-hospitalized-after-falling-ill>

3. QUYẾT ĐỊNH VỀ CHỨC NĂNG, NHIỆM VỤ, QUYỀN HẠN, TỐ CHỨC BỘ MÁY CỦA BAN BẢO VỆ, CHĂM SÓC SỨC KHỎE CÁN BỘ TRUNG ƯƠNG. Thư Viện Pháp Luật. https://thuyvienphapluat.vn/van-ban/Bo-may-hanh-chinh/Quyết-dinh-215-QĐ-TW-2020-chuc-nang-nhiem-vu-quyen-han-to-chuc-bo-may-cua-Ban-Bao-ve-can-bo-434109.aspx#anchor=diem_2

4. Võ Văn Quân. (2019, April 25). Sức khỏe lãnh đạo - chuyện tư hay chuyện công? | Luật Khoa tạp chí. Luật Khoa Tạp Chí; Luật Khoa tạp chí. <https://www.luatkhoa.com/2019/04/suc-khoe-lanh-dao-chuyen-tu-hay-chuyen-cong>

5. Điều lệ Đảng (do Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI của Đảng thông qua) | Tư liệu văn kiện Đảng. Dangcongсан.vn. <https://tulieuvaankien.dangcongсан.vn/van-kien-tu-lieu-ve-dang/dieu-le-dang/dieu-le-dang-do-dai-hoi-dai-bieu-toan-quo-lan-thu-xi-cua-dang-thong-qua-3431>

6. Hiến pháp 2013. <https://thuyvienphapluat.vn/van-ban/Bo-may-hanh-chinh/Hien-phap-nam-2013-215627.aspx>

7. Trần Hà Linh. (2021, January 28). Mọi điều bạn cần biết về Ban Chấp hành Trung ương Đảng Cộng sản Việt Nam | Luật Khoa tạp chí. Luật Khoa Tạp Chí; Luật Khoa tạp chí. <https://www.luatkhoa.com/2021/01/moi-dieu-ban-can-biet-ve-ban-chap-hanh-trung-uong-dang-cong-san-viet-nam>

8. TTXVN. (2020). Lê Duẩn. Daihoidang.vn; TTXVN. <https://daihoidang.vn/nhan-su/le-duan-1095.vnp>

9. TTXVN. (2020). Trường Chinh. Daihoidang.vn; TTXVN. <https://daihoidang.vn/nhan-su/truong-chinh-1094.vnp>

10. TTXVN. (2020). Nguyễn Phú Trọng. Daihoidang.vn; TTXVN. <https://daihoidang.vn/nhan-su/nguyen-phu-trong-922.vnp>

11. TTXVN. (2020). Nguyễn Văn Linh. Daihoidang.vn; TTXVN. <https://daihoidang.vn/nhan-su/nguyen-van-linh-1096.vnp>

12. Vũ Hán. (2017, December 28). Tổng Bí thư lần đầu tham dự Hội nghị lớn nhất trong năm của Chính phủ - Báo Công an Nhân dân điện tử. Báo Công an Nhân Dân Điện Tử; Báo Công an Nhân dân điện tử. <https://cand.com.vn/thoi-su/Tong-Bi-thu-lan-dau-tham-du-Hoi-nghi-lon-nhat-trong-nam-cua-Chinh-phu-4159820>

13. Baochinhphu.vn. (2024, January 5). Hội nghị Chính phủ và chính quyền địa phương tổng kết công tác năm 2023, triển khai nhiệm vụ năm 2024. Baochinhphu.vn; baochinhphu.vn. <https://baochinhphu.vn/hoi-nghi-chinh-phu-va-chinh-quyen-dia-phuong-tong-ket-cong-tac-nam-2023-trien-khai-nhiem-vu-nam-2024-102240105093802942.htm>

14. TUẤN, T. (2015, July 8). Tổng bí thư hội đàm Tổng thống Mỹ: cuộc gặp lịch sử. TUOI TRE ONLINE; tuoitre.vn. <https://tuoitre.vn/tong-bi-thu-hoi-diem-tong-thong-my-cuoc-gap-lich-su-774207.htm>

ĐỂ LẠI GÌ CHO MAI SAU: PHỤ TRỌNG VÀ TƯỞNG KINH QUỐC

1. Tham khảo thêm tài liệu đã được giải mật của CIA (2008), Taiwan after Chang Ching-kuo: A speculative analysis. <https://www.cia.gov/readingroom/docs/CIA-RDP84S0055R000100140003-0.pdf>

2. Theo cách diễn dịch trong Hiến pháp Việt Nam 2013 thì “thượng tôn pháp luật” vẫn phải gắn với nguyên tắc “Đảng lãnh đạo”. Tham khảo bài viết Thượng tôn pháp luật và Các quan điểm về thượng tôn pháp luật, Trang tin Chính sách & Pháp luật, Bộ Thông tin & Truyền thông (2023). Link: <https://cspl.mic.gov.vn/Pages/TinTuc/tinchitiet.aspx?tinucid=138722>

3. Tưởng Kinh Quốc: Jay Taylor (2000), The Generalissimo’s Son: Chiang Ching-Kuo and the Revolutions in China and Taiwan, Harvard University Press. ISBN 978-0-674-00287-6.

4. Hồ Sỹ Quý, Độc tài, “hóa rồng” và dân chủ ở Đài Loan, Tạp chí Nghiên cứu Trung Quốc số 5 (165) tháng 5/2015, đăng lại trên Nghiên cứu Quốc tế (2023). <https://ngheicuquoctiet.org/2023/04/09/doc-tai-hoa-rong-va-dan-chu-o-dai-loan-pl>

5. Trong 30 năm (1952 - 1982), GDP của Đài Loan tăng trưởng trung bình 8.7%/năm; tổng sản phẩm quốc dân (GNP) tăng 360% trong giai đoạn 1965 - 1986. Đến năm 2018, GNP đầu người của Đài Loan (tính theo PPP) đã lên tới 53.074 USD (theo IMF), vượt qua hầu hết các nước Tây u và Nhật Bản. Xem thêm: The Story of Taiwan Economy, <https://web.archive.org/web/20100202032138/http://www.taiwan.com.au/Polieco/History/ROC/report04.html>

6. Báo Chính Phủ (2018, 23 Tháng 10). Tiểu sử tóm tắt của Tổng Bí thư, Chủ tịch nước Nguyễn Phú Trọng. Baochinhphu.vn; <https://baochinhphu.vn/tieu-su-tom-tat-cua-tong-bi-thu-chu-tich-nuoc-nguyen-phu-trong-102246689.htm>

7. BBC (2018), Nguyễn Phú Trọng: 'Người đốt lò vĩ đại'. <https://www.bbc.com/vietnamese/vietnam-43123860>

8. David Albright & Andrea Stricker (2018), Taiwan’s Former Nuclear Weapons Program: Nuclear Weapons On-Demand, Institute for Science and International Security, https://isis-online.org/uploads/isis-reports/documents/TaiwansFormerNuclearWeaponsProgram_POD_color_withCover.pdf

9. Vietnamnet (2023) Thủ tướng Phạm Minh Chính tặng Thủ tướng Malaysia sách của Bác Hồ và Tổng Bí thư. <https://vietnamnet.vn/thu-tuong-pham-minh-chinh-tang-thu-tuong-malaysia-sach-cua-bac-ho-va-tong-bi-thu-2167929.html>

CHỖNG THAM NHỮNG VÀ THANH TRỪNG PHE PHÁI TRONG CÁC CHẾ ĐỘ ĐỘC TÀI

1. Svobik, M. (2012). *The Politics of Authoritarian Rule* (Cambridge Studies in Comparative Politics). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9781139176040

2. Kotkin S (2017) Stalin, Vol. II: Waiting for Hitler, 1929–1941. London: Penguin.
 3. NCQT. (2013, August 20). “Chữ nghĩa xết lại” ở Việt Nam DCCN: Bằng chứng mới từ kho tư liệu Đông Đức. Nghiên Cứu Quốc Tế. <https://nghiencuuquocte.org/2013/08/20/chu-nghia-xet-lai-vn-dcch>

TRUNG QUỐC: QUAN HỆ THÂN HỮU Ở ĐẠ PHƯƠNG SUY YẾU DƯỚI THỜI TẬP CẬN BINH

1. Li Z, Manion M. The Decline of Factions: The Impact of a Broad Purge on Political Decision Making in China. *British Journal of Political Science*. 2023;53(3):815-834. doi:10.1017/S000712342200062X
 2. Trần Bình Thân. (2024, January 15). Chống tham nhũng và thanh trừng phe phái trong các chế độ độc tài. *Luật Khoa Tạp Chí; Luật Khoa tạp chí*. <https://www.luatkhoe.com/2024/01/chong-tham-nhung-va-thanh-trung-phe-phai-trong-cac-che-do-duc-tai>

NGƯỜI LAO ĐỘNG TRUNG QUỐC Ở NHẬT: CON NGƯỜI THÁNH THROY?

1. Xem “Bảo cáo về tình hình lao động người nước ngoài tại Nhật” của Bộ Lao động Nhật Bản. Dưội đây là các báo cáo theo từng năm. 外国人雇用状況の届出状況について (報道発表), truy cập ngày 19/12/2023
 2. Báo cáo của Bộ Lao động Nhật về tình hình lao động nước ngoài năm 2019 (truy cập ngày 19/12/2023)
 3. Báo cáo của Bộ Lao động Nhật về tình hình lao động nước ngoài năm 2020 (truy cập ngày 19/12/2023)
 4. Báo cáo của Bộ Lao động Nhật về tình hình lao động nước ngoài năm 2021 (truy cập ngày 19/12/2023)
 5. Báo cáo của Bộ Lao động Nhật về tình hình lao động nước ngoài năm 2022 (truy cập ngày 19/12/2023) https://www.mhlw.go.jp/stf/newpage_30367.html
 6. Báo cáo của Bộ Lao động Nhật về tình hình lao động nước ngoài năm 2016 (truy cập ngày 19/12/2023) <https://www.mhlw.go.jp/stf/houdou/0000148933.html>
 7. Báo cáo của Bộ Lao động Nhật về tình hình lao động nước ngoài năm 2015 (truy cập ngày 19/12/2023)
 8. Xem thêm những thảo luận về sự chuyển động dân số và sự bành trướng của Đế chế Trung Hoa trong sách “The Rise of the Chinese Empire: Nation, State, and Imperialism in Early China, ca. 1600 B.C.-A.D. 8” của Chun-shu Chang.
 9. John E. Wills, “The Seventeenth-Century Transformation - Taiwan Under the Dutch and the Cheng Regime”, (in trong sách: Murray A. Rubinstein, Taiwan: A New History, 3rd Edition, Routledge, New York, 2020.)
 10. Xem phần 6 của Việt Nam sử lược của Trần Trọng Kim, Tân Việt xuất bản, 1920.
 11. Xem Umeda Kunio, Nhật Bản và Việt Nam là “Đồng minh tự nhiên”, Nguyễn Thị Lan Hương dịch, NXB Thế giới, 2023

TRUNG QUỐC CÓ THỂ TỔNG ĐỘNG VIÊN CÔNG DÂN Ở NƯỚC NGOÀI NHƯ THẾ NÀO

1. Đạo luật Tổng động viên Quốc phòng của Cộng hòa Nhân dân Trung Hoa, ban hành ngày 26/2/2010
 2. Xem thư chất vấn chính phủ của Dân biểu Hạ viện Nhật Bản Yamatani Eriko ngày 3/2/2011, trên Website của Hạ viện Nhật Bản. truy cập ngày 23/12/2023
 3. Xem công văn ngày 10/2/2011 của Chính phủ Nhật trả lời chất vấn của Quốc hội về những vấn đề nói trên, trên tại Website Hạ viện Nhật Bản. Truy cập ngày 19/12/2023.
 4. Xem bài trên báo Sankei:
 5. Xem các Điều 7, 12, 14 của “Đạo luật Tỉnh báo Quốc gia” của Trung Quốc, 中华人民共和国国家情报法, ngày 27/6/2017.
 6. Tường thuật của từ Toyo Keizai “Người Nhật vẫn chưa biết về cái đáng sợ của hai đạo luật Trung Quốc có thể huy động người Trung Quốc (tại Nhật) cho chiến tranh” 日本人は中国人を動員する2法の怖さ知らない, ngày 26/9/2022. Truy cập ngày 20/12/2023

NHẬT THU PHÍ 0 ĐỒNG, THANH NIÊN VIỆT NAM VẤN PHẢI VAY NỢ ĐỂ ĐI XUẤT KHẨU LAO ĐỘNG

1. Xem báo cáo của Bộ lao động Nhật Bản, “Xu hướng và đặc điểm của kinh tế lao động”, “労働経済の推移と特徴, Truy cập ngày 19/12/2023, <https://www.mhlw.go.jp/wp/hakusyo/roudou/11/dl/01-1-3.pdf>
 2. Báo cáo của Chính phủ Nhật Bản năm 2015: “Lựa chọn cho tương lai - Hình ảnh tương lai được tiết lộ từ dự báo dân số - Giải thích báo cáo/Thu thập dữ liệu của Ủy ban “Lựa chọn cho tương lai”, 選択する未来 - 人口推計から見てくる未来像 - “選択する未来”委員会報告 解説・資料集, <https://www5.cao.go.jp/keizai-shimon/kaigi/special/future/sentakui/index.html>. Xem tiếp 2, chương 3, truy cập ngày 19/12/2023, https://www5.cao.go.jp/keizai-shimon/kaigi/special/future/sentakui/s2_3.html
 3. Báo cáo của Bộ Lao động Nhật năm 2011, “Phân tích nền kinh tế lao động: Xu hướng phong cách làm việc và quản lý việc làm theo thế hệ”, truy cập ngày 23/12/2023,平成23年版 労働経済の分析—世代ごとにみた働き方と雇用管理の動向— <https://www.mhlw.go.jp/wp/hakusyo/roudou/11>. Xem chi tiết ở chương I, 労働経済の推移と特徴 (Đặc trưng và xu hướng của kinh tế lao động), <https://www.mhlw.go.jp/wp/hakusyo/roudou/11/dl/01-1-3.pdf>
 4. 出入国在留管理庁 技能実習生の支払い費用に関する実態調査について(Cục Quản lý Xuất nhập cảnh Nhật Bản, Về các kết quả điều tra thực tế chi phí thực tập sinh nước ngoài phải trả, Báo cáo công bố ngày 29 tháng Bảy năm 2022, <https://www.moj.go.jp/isa/content/001377469.pdf>
 5. 出入国在留管理庁 技能実習生の支払い費用に関する実態調査について(Cục Quản lý Xuất nhập cảnh Nhật Bản, Về các kết quả điều tra thực tế chi phí thực tập sinh nước ngoài phải trả, Báo cáo công bố ngày 29 tháng Bảy năm 2022, <https://www.moj.go.jp/isa/content/001377469.pdf>
 6. Người Việt phải trả gần 200 triệu đồng “thủ tục” sang Nhật lao động, ngày 05 tháng Tư năm 2023, <https://tienphong.vn/nguoi-viet-phai-tra-gan-200-trieu-dong-thu-tuc-sang-nhat-lao-dong-post1523486.tpo>
 7. Haruki Konno, Đánh giá hệ thống “đào tạo tu nghiệp sinh” có tính chất “nỗ lực hiện đại” và “buôn người”: có thể được sửa chữa không? Yahoo Japan News, ngày 3 tháng Tám năm 2022, <http://tinyurl.com/3yackvuj>

NÔNG DÂN ĐỒNG TÂM ĐÁ ĐẦU TRANH PHÁP LÝ NHƯ THẾ NÀO

1. Nhu Trương & Duy Trinh (2023) Agrarian agitations: transcripts of resistance and authoritarian feedback under Vietnam’s repressive-responsive regime, Democratization, DOI: 10.1080/13510347.2023.2273870
 2. Yên Khắc Chính. (2021, March 8). Tổng hợp các thông tin cần biết về vụ án Đồng Tâm | Luật Khoa tạp chí. <https://www.luatkhoe.com/2021/03/tong-hop-cac-thong-tin-can-biet-ve-vu-an-dong-tam>

5 SỰ KIẾN TÒN GIÁO NỘI BẤT TRONG NĂM 2023

1. Thông bạch truy tın Công hạnh và Tường niệm Trường Tuệ HT Thích Tuệ Sỹ. (2023, November 24). Hội đồng Hoàng Pháp. <https://hoangphap.org/thong-bach-truy-tan-cong-hanh-va-tuong-niem-truong-lao-h-t-thich-tue-sy/>
 2. Hội đồng Giáo phẩm Trung ương Giáo hội Phật giáo Việt Nam Thống nhất. (2022, September 1) Thư Viện Hoa Sen. <https://thuvienhoasen.org/a38233/hoi-dong-giao-pham-trung-uong-giao-hoi-phat-giao-viet-nam-thong-nhat-vien-tang-thong-tran-trong-cong-bo>
 3. Asia 10. (2024). Hrw.org. <https://www.hrw.org/legacy/wr2k/Asia-09.htm>
 4. Tang lễ cố Hoà thượng Thích Tuệ Sỹ vẫn diễn ra tốt đẹp dù an ninh gay gắt khần. (2023, November 29). RFA. <https://www.rfa.org/vietnamese/news/vietnam/news/funeral-of-venerable-thich-tue-sy-goes-well-despite-intimidation-from-police-11292023055127.html>
 5. Hoàng Pháp. (2023, November 25). Tiểu sử Hòa Thượng THÍCH TUỆ SỸ. Hội đồng Hoàng Pháp. <https://hoangphap.org/tieu-su-hoa-thuong-thich-tue-sy>
 6. Việt Nam và Tòa Thánh ký kết Thỏa thuận về Quy chế của Đại diện Thường trú của Tòa Thánh tại Việt Nam. (2023, July 27). Vatican News. <https://www.vaticannews.va/vi/pope/news/2023-07/viet-nam-toa-thanh-quy-che-dien-dien-thuong-tru-va-van-thuong.htm>
 7. Tài liệu cơ bản quan hệ Việt Nam - Vatican. (2016, May 6). Vụ Thông Tin Báo Chí - Bộ Ngoại Giao. https://web.archive.org/web/202111061553807/https://www.mofahcm.gov.vn/mofa/cn_vakv/euro/nr070131153228/nsl60516085604
 8. Tăng áp lực trong vụ Tòa Khâm sứ. (2008, January 6). BBC. https://www.bbc.com/vietnamese/vietnam/story/2008/01/080106_khamsu_update
 9. Vatican bổ nhiệm Tổng Giám mục Zaleski làm đại diện thường trú của Giáo hoàng tại VN. (2023, December 24). BBC. <https://www.bbc.com/vietnamese/articles/cxx305wv480>
 10. Thông tin số người hi sinh và thiệt mạng trong vụ tấn công hai trụ sở UBND xã ở Đăk Lắk. (n.d.). [Video]. TUOI TRE ONLINE. [https://tuoitre.vn/video/vu-tan-cong-2-tru-so-ubnd-xa-khoi-to-84-bi-can-dieu-tra-toi-kgung-bo-75-bi-can-20230623152213693.htm](https://tuoitre.vn/video/vu-tan-cong-2-tru-so-ubnd-xa-o-dak-lak-co-9-nguoi-tu-vong-hai-cong-an-xa-xi-trong-thuong-144214.htm)
 11. Vụ tấn công 2 trụ sở UBND xã: Khởi tố 84 bị can, điều tra tại khừng bố 75 bị can. (2023, June 23). TUOI TRE ONLINE. <https://web.archive.org/web/20230626074452/https://tuoitre.vn/vu-tan-cong-2-tru-so-ubnd-xa-khoi-to-84-bi-can-dieu-tra-toi-kgung-bo-75-bi-can-20230623152213693.htm>
 12. Hưởng N. (2023, June 22). Vụ Đăk Lắk: Bất đối tượng từ Mỹ xâm nhập về Việt Nam dân dụng vụ tấn công. <https://nld.com.vn/bat-doi-tuong-tu-my-xam-nhap-ve-viet-nam-dan-dung-vu-tan-cong-20230622173300691>

htm

13. AN NINH TRẬT TỰ ĐẮK LẮK. (2023, June 18). **VẠCH BỘ MẶT PHẢN ĐỘNG CỦA TỔ CHỨC HỘI THÁNH TIN LÀNH ĐNG CHRIST T Y NGUYỄN** [Video]. YouTube. <https://www.YouTube.com/watch?v=NP03Tb9vNfE>

14. Chính quyền thiếu cơ sở khi công bố cuộc Hội thánh Tin Lành dang Christ trong vụ việc Tây Nguyên. (2023, June 26). Luật Khoa. <https://www.luatkhoa.com/2023/06/chinh-quyen-thieu-co-so-khi-cau-buoc-hoi-thanh-tin-lanh-dang-christ-trong-vu-viec-tay-nguyen/?ref=luat-khoa-newsletter>

15. 2,3 triệu đồng bào cố đạo ở Tây Nguyên được đảm bảo quyền tự do tín ngưỡng, tôn giáo. (2023, June 27). Báo điện tử VOV. <https://web.archive.org/web/20230626234023/https://vov.vn/chinh-tri/23-trieu-dong-bao-co-dao-o-tay-nguyen-duoc-dam-bao-quyen-tu-do-tin-nguon-ton-giao-post1028582.vov>

16. Thông tin số 04/2023/TT-BTC hướng dẫn quản lý, thu chi tài chính cho công tác từ chức lễ hội và tiền công đức, tài trợ cho di tích và hoạt động lễ hội. (2023, January 19). <https://hcp.cdncanhphu.vn/334894974524682240/2023/1/27/4-19012023-144303-1674810680885153694633.pdf>

17. Lần đầu tiên ban hành văn bản pháp lý hướng dẫn quản lý thu chi tiền công đức. (2023, February). Xây Dựng Chính Sách, Pháp Luật. <https://web.archive.org/web/202309092210903/https://xaydungchinhhsach.chinhphu.vn/lan-dau-tien-ban-hanh-van-ban-phap-ly-huong-dan-quan-ly-thu-chi-tien-cong-duc-bo-tai-chinh-noi-gi-119230204100321687.htm>

18. Chùa Ba Vàng và hơn 50 chùa không báo cáo tiền công đức. (2023, July 22). Báo Công an nhân dân. <http://web.archive.org/web/20230723011624/https://cand.com.vn/Xa-hoi/chua-ba-vang-va-hon-50-chua-khong-bao-cau-tien-cong-duc-i701280>

19. Chùa Ba Vàng thực hiện báo cáo thu chi tiền công đức, tài trợ cho di tích và hoạt động lễ hội. (2023, July 28). Chùa Ba Vàng. <http://tinyurl.com/muaapun8>

20. Kiểm tra liên quan tiền công đức ở các di tích lịch sử, văn hóa trên toàn quốc. (2023, December 31). Báo Tuổi Trẻ. <https://web.archive.org/web/20231031071750/https://tuoitre.vn/kiem-tra-lien-quan-tien-cong-duc-o-cac-di-tich-lich-su-van-hoa-tren-toan-quo-20231031111307041.htm>

21. "Tiền công đức": Vì sao nhà nước giằng co với nhà chùa. (2021a, July 17). Luật Khoa Tạp Chí. <https://www.luatkhoa.com/2021/07/tien-cong-duc-vi-sao-nha-nuoc-giang-co-voi-nha-chua>

22. Cần hiểu đúng về vụ việc xảy ra tại xã Đăk Nông (huyện Ngọc Hồi). (2023, March 26). Báo Kon Tum điện tử. <https://web.archive.org/web/20230411180705/https://www.baokontum.com.vn/xa-hoi/can-hieu-dung-ve-vu-viec-xay-ra-tai-xa-dak-nong-huyen-ngoc-hoi-28876.html>

23. Thông báo của Tòa Giám mục Kon Tum về việc xử phạm thánh lễ. (2023, March 27). Hội đồng Giám mục Việt Nam. <https://hdgmvietnam.com/chi-tiet/thong-bao-qua-toa-giam-muc-kon-tum-ve-viec-xu-pham-thanh-le-50527>

24. Đình Hữu Thoại. (2023, April 22). <https://www.facebook.com/dinh.h.thoai/posts/10218818250427874>

BỘ MÁY HÀNH CHÍNH: MÔ HÌNH PHÁP-NHẬT VÀ MỸ, HAY LÀ TÍNH CHUYỂN NGHIỆP VÀ TÍNH ĐẠI DIỆN

1. Weber, M. (1947) *The Theory of Social and Economic Organization* (A. M. Henderson & T. Parsons, Trans). The Free Press.

2. Parsons, C. (2017) Introduction to Political Science: How to Think for Yourself about

Politics. Pearson.

3. Xem Parsons (2017), chương 8.

4. Lipset, S. M. (1996) *American exceptionalism: A double-edged sword*. New York: Norton.

5. Xem Parsons (2017), chương 8 và Fukuyama, F. (2014) *Political order and political decay: From the industrial revolution to the globalization of democracy*. Macmillan.

6. Howe, D. W. (2007) *What hath God wrought: The transformation of America, 1815-1848*. Oxford History of the United States.

7. Xem Parsons (2017), chương 8.

8. Xem Parsons (2017), chương 8.

9. Blachman, S., Monti, M., Piper, C., Teel, K., Vetrano, A. (2023, December 7) Joe Biden has picked 644 nominees to fill key roles in his administration so far. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/politics/interactive/2020/biden-appointee-tracker>

QUY HOẠCH PARIS ĐÃ TRUYỀN CẢM HỨNG CHO CÁC CHẾ ĐỘ ĐỘC TÀI NHƯ THẾ NÀO

1. Harald Bodenschatz. (2016). *Urbanism and dictatorship : a European perspective*. Birkhäuser.

2. Ford, M. (2014, February 21). *A Dictator's Guide to Urban Design*. The Atlantic. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2014/02/a-dictators-guide-to-urban-design/283953>

3. Kirkman, E. (2007). *Haussmann's Architectural Paris - Architecture in the Era of Napoleon III - The Art History Archive*. <http://www.arthistoryarchive.com/arthistory/architecture/Haussmanns-Architectural-Paris.html>

4. *New York Times*. (2024). *Surrounded by Poverty, a Lifeless Capital Stands Aloof* (Published 2011). *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2011/12/14/world/asia/hopes-and-reality-clash-in-a-new-myanmar.html>

5. Gomà, D. (2010). *Naypyidaw vs. Yangon: The Reasons Behind the Junta's Decision to Move the Burmese Capital. Burma or Myanmar? The Struggle for National Identity, 1*, 185-204. https://doi.org/10.1142/9789814313650_0007

6. ArchAnime. (2023). *How Dictators Use Architecture to Rule* [YouTube Video]. In YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=a4tzODj6iV8>

7. Hạng, T. (2018, August). *Tạp chí xã hội - Cung Nghị Viện Ruman: Từ biểu tượng chuyên quyền đến trung tâm dân chủ*. RFI. <https://www.rfi.fr/vi/quoc-te/20180801-cung-nghi-vien-rumani-tu-bieu-tuong-chuyen-quyen-den-trung-tam-dan-chu>

8. *BBC News*. (2024). *BBC News - Will "Hotel of Doom" ever be finished?* <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/8306697.stm>

9. Worden, R. L. & Library Of Congress. Federal Research Division. (2008) *North Korea: a country study*. Washington, DC: Federal Research Division, Library of Congress; For sale by the Supt. of Docs., U.S. G.P.O. [Pfd] Retrieved from the Library of Congress, <https://www.loc.gov/item/2008028547>

10. Logan, W. S. (1995). *Russians on the Red River: The Soviet Impact on Hanoi's Townscape, 1955-90*. *Europe-Asia Studies*, 47(3), 443-468. <http://www.jstor.org/stable/152570>

11. Trenin, D. (2016). *The Revival of the Russian Military: How Moscow Reloaded*. *Foreign Affairs*, 95(3), 23-29. <http://www.jstor.org/stable/43946854>

12. NPR. (2022, March 12). *Saudi Arabia carries out its largest known execution*

in the kingdom's modern history. NPR. <https://www.npr.org/2022/03/12/1086280204/saudi-arabia-carries-out-its-largest-known-execution-in-the-kingdoms-modern-hist>

13. al-Hathloul, L. (2022, March). *Dictators in Egypt and Saudi Arabia love smart cities projects — here’s why - Access Now*. Access Now. <https://www.accessnow.org/smart-cities-projects>

14. Hu, R. (2023). *Reinventing the Chinese City*. Columbia University Press.

TRUNG QUỐC VÀ CHIẾN LƯỢC CAN THIỆP VÀO BẦU CỬ Ở ĐÀI LOAN

1. Taiwan's 2024 presidential and legislative elections (2024, January 9). *Focustaiwan*, <https://focustaiwan.tw/politics/202401090007>

2. China will "surely be reunified" with self-ruled Taiwan, Xi says. (2023, December 31). *AP News; AP News*. <https://apnews.com/article/china-taiwan-lai-bcd54098b7bd08a0beaadca8f251fcbf>

3. Taiwan People Party website, truy cập ngày 9/1/2024, <https://www.tpp.org.tw/en/about.php>

4. Patrick Jarenwattananon. (2024) *4 things to know about Taiwan's 'crucial' election — and where the U.S. fits in*, truy cập ngày 9/1/2024, <https://www.npr.org/2024/01/08/1222507462/taiwan-election-china-us-dpp-kmt-tp>

5. Christophe Bodeen (2024), *Taiwan's presidential candidate Ko Wen-je seeks a middle ground with China, attracting young voters*, truy cập ngày 9/1/2914, <https://apnews.com/article/taiwan-elections-taiwan-peoples-party-ko-candidate-22ee180674ab5d6fe7509cb20103130e>

7. Kuo, L. (2020, January 11). *Taiwan election: Tsai Ing-Wen wins landslide in rebuke to China*. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/world/2020/jan/11/taiwan-re-lects-tsai-ing-wen-as-president-in-clear-message-to-china>

8. Campbell, C. (2020, January 11). *Taiwan President Tsai Ing-wen Wins Relection With Record Support*. *TIME; Time*. <https://time.com/5762629/taiwan-tsai-ing-wen-re-elected>

9. Christophe Bodeen (2024), *AP News*, <https://apnews.com/article/china-taiwan-aircraft-ships-harassment-5dd5c16577e3b7cf464a7de00e54092#>

10. *Global Taiwan* (2023), *Beijing's New Plan for Fujian as a Model Zone for Economic Integration with Taiwan*, <https://globaltaiwan.org/2023/10/beijings-new-plan-for-fujian-as-a-model-zone-for-economic-integration-with-taiwan>

11. Wang Qi, (2023), *US 'shows anxiety' in countering China with Taiwan provision listed in defense budget bill*, <https://www.globaltimes.cn/page/202312/1303302.shtml>

13. Yang Sheng & Wang Qi, (2023), *Lai's relying on US for 'Taiwan independence' cold-shouldered; Mainland has enough options to counter secessionist moves: analyst*, link: <https://www.globaltimes.cn/page/202308/1296511.shtml>

14. *China SCIO* (2023), *Chinese mainland to suspend preferential tariffs on Taiwan chemicals in response to discriminatory trade measures* http://english.scio.gov.cn/pressroom/2023-12/21/content_116894665.htm

15. *Taipei Times* (October 2023), *MJIB seizes NT\$11bn in illegal funds*. <https://www.taipeitimes.com/News/front/archives/2023/10/27/2003808285>

16. *In a savvy disinformation offensive, China takes aim at Taiwan election*. (2023, December 14). *Merics*. <https://merics.org/en/report/savvy-disinformation-offensive-china-takes-aim-taiwan-election>

17. Schrag, J. (2017, August 2). *How Much Trade Transits the South China Sea?* |

ChinaPower Project. ChinaPower Project. <https://chinapower.csis.org/much-trade-transits-south-china-sea>

18. GRANT NEWSHAM (2023), Okinawa still strategically key and China knows it, link: <https://asiatimes.com/2023/05/okinawa-still-strategically-key-and-china-knows-it>

19. VOA News (2021), Japan Talks of Defending Taiwan Against China Aggression. <https://www.voanews.com/a/east-asia-pacific-japan-talks-defending-taiwan-against-china-aggression/6208742.html>

20. Báo Điện tử Chính phủ (2023), Toàn văn Tuyên bố chung về nâng cấp quan hệ Việt Nam - Hoa Kỳ lên Đối tác Chiến lược Toàn diện, link: <https://baochinhphu.vn/toan-van-tuyen-bo-chung-ve-nang-cap-quan-he-viet-nam-hoa-ky-len-doi-tac-chien-luoc-toan-dien-102230911170243626.htm>

21. Báo Điện tử Chính phủ (2023), Tiếp tục làm sâu sắc và nâng tầm quan hệ đối tác hợp tác chiến lược toàn diện, xây dựng cộng đồng chia sẻ tương lai Việt Nam-Trung Quốc có ý nghĩa chiến lược, link: <https://baochinhphu.vn/tiep-tuc-lam-sau-sac-va-nang-tam-quan-he-doi-tac-hop-tac-chien-luoc-toan-dien-xay-dung-cong-dong-chia-se-tuong-lai-viet-nam-trung-quoc-co-y-nghia-chien-luoc-102231213163734801.htm>

2. Finkelhor, D., Shattuck, A., Turner, H. A., & Hamby, S. L. (2014). The lifetime prevalence of child sexual abuse and sexual assault assessed in late adolescence. *Journal of Adolescent Health, 55*(3), 329-333.

3. Vũ Điệp. (2023). Bộ LĐ-TB&XH báo động số vụ xâm hại tình dục trẻ em. *VietNamNet News*; Vietnamnet.vn. <https://vietnamnet.vn/bo-ld-tb-xh-bao-dong-so-vu-xam-hai-tinh-duc-tre-em-2215762.html>

4. Gewirtz-Meydan A., Finkelhor, D. (2020). Sexual Abuse and Assault in a Large National Sample of Children and Adolescents. *Child Maltreat. 2020 May*;25(2):203-214. doi: 10.1177/1077559519873975.

5. Hồng Kiều. (2019, April 18). Hơn 86% trẻ em bị xâm hại tình dục bởi chính người thân quen. (VietnamPlus). <https://www.vietnamplus.vn/hon-86-tre-em-bi-xam-hai-tinh-duc-boi-chinh-nguoi-than-quen-post564874.vnp>

NGƯỜI VIỆT TẠI MỸ LÀ CỘNG ĐỒNG GỐC Á DUY NHẤT ỦNG HỘ ĐẢNG CỘNG HÒA

1. Asian voters in the U.S. tend to be Democratic, but Vietnamese American voters are an exception. (2023, May 25). Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/short-reads/2023/05/25/asian-voters-in-the-u-s-tend-to-be-democratic-but-vietnamese-american-voters-are-an-exception>

2. 2018 Asian American Voter Survey (AAVS) - AAPI Data. (2020, January 30). AAPI Data. <https://aapidata.com/2018-survey>

3. Vu, B. (2020, August 6). The Asian American voters who could help Trump win a second term. *CNN*; CNN. <https://edition.cnn.com/2020/08/05/opinions/asian-american-vietnamese-trump-election-vu/index.html>

4. CARTER PUSHING AID FOR “BOAT PEOPLE” (Published 1978). (2024). *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/1978/07/06/archives/carter-pushing-aid-for-boat-people-us-vessels-are-told-to-pick-up.html>

5. Nguyen, T. (2020, October 30). Many Vietnamese American voters prefer Trump over Biden. Here's why. *Vox*; Vox. <https://www.vox.com/first-person/2020/10/30/21540263/vietnamese-american-support-trump-2020>

6. Nguyen, J., & Solomon, R. (2021). The Influence of Ethnic Media Online on Vietnamese American Immigrant Voting Patterns. *Journal of Student Research, 10*(2). <https://doi.org/10.47611/jsrhs.v10i2.1663>

7. Hyman, H. (1959). *Political socialization*. Free Press.

8. Litt, E. (1969). *Political Socialization*. By Richard E. Dawson and Kenneth Prewitt. (Boston: Little, Brown & Co. 1969, Pp. 226. \$1.95.). *American Political Science Review, 63*(4), 1293-1294. doi:10.2307/1955095

ĐỪNG ÉP TRẺ ÔM HÓN NGƯỜI KHÁC

1. Santa Claus supports young girl who didn't want to sit on his lap. (2023, December 18). *ABC7 New York*. <https://abc7ny.com/santa-claus-consent-boundaries-young-girl/14199380/#:~:text=A%20Santa%20Claus%20is%20being%20applauded%20for%20supporting%20a%20young,about%20seeing%20him%20for%20weeks>

Số tháng Hai, 2024

LUẬT KHOA
tạp chí

1520 E. Covell Suite B5 - 426, Davis, CA 95616
Văn phòng chính: Đà Bắc, Đà Loan
Tổng biên tập: Trịnh Hữu Long
Ban biên tập: Trần Quỳnh Vi, Phạm Đoan Trang
Mọi thắc mắc, góp ý xin gửi về: bbt@mail.luatkhoa.org